

**T.C.
NUH NACİ YAZGAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT BİLİM DALI**

**DIŞ GÖÇÜN EKONOMİK BÜYÜMEYE ETKİSİ:
HİNDİSTAN ÖRNEĞİ
(Yüksek Lisans Tezi)**

**Hazırlayan
Gözde İŞBİLİR ÜLGER**

**Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Emin ÇAKILCI**

**Ekim 2021
KAYSERİ**

**T.C.
NUH NACİ YAZGAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT BİLİM DALI**

**DIŞ GÖÇÜN EKONOMİK BÜYÜMEYE ETKİSİ:
HİNDİSTAN ÖRNEĞİ
(Yüksek Lisans Tezi)**

**Hazırlayan
Gözde İŞBİLİR ÜLGER**

**Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Emin ÇAKILCI**

**Ekim 2021
KAYSERİ**

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallarına uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Gözde İŞBİLİR ÜLGER

İmza

YÖNERGEYE UYGUNLUK ONAYI

Dış Göçün Ekonomik Büyümeye Etkisi: Hindistan Örneği adlı Yüksek Lisans tezi, Nuh Naci Yazgan Üniversitesi Lisansüstü Tez Yazım Yönergesi'ne uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan

Gözde İŞBİLİR ÜLGER

İmza

Tez Danışmanı

Dr. Emin ÇAKILCI

İmza

İktisat ABD Başkanı

Doç. Dr. Dilek SÜREKÇİ YAMAÇLI

İmza

KABUL VE ONAY SAYFASI

Dr. Öğr. Üyesi Emin ÇAKILCI danışmanlığında Gözde İŞBİLİR ÜLGER tarafından hazırlanan “Dış Göçün Ekonomik Büyümeye Etkisi: Hindistan Örneği” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Nuh Naci Yazgan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalında **yüksek lisans** tezi olarak kabul edilmiştir.

...../...../.....

JÜRİ:

Danışman :

Üye :

Üye :

Üye :

Üye :

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Kurulunun tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

...../...../.....

.....

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ / TEŞEKKÜR

Bu tezi yazmamda yardımcı olan ve benden desteğini esirgemeyen danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Emin Çakılcı'ya teşekkür ederim (Kayseri, .../...../.....).

Gözde İŞBİLİR ÜLGER

İmza

X

DIŞ GÖÇÜN EKONOMİK BÜYÜMEYE ETKİSİ: HİNDİSTAN ÖRNEĞİ

Gözde İŞBİLİR ÜLGER

Nuh Naci Yazgan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi, Haziran 2021.

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Emin ÇAKILCI

ÖZET

1980 sonrası dönemde hız kazanan küreselleşme faaliyetleri ile birlikte malların ve sermayenin küreselleşmesi yanında emek piyasalarının da küreselleşmesine olanak sağlamıştır. Bu bağlamda üretim ve sermaye yön değiştirirken, daha çok emek akımlarını içeren göç olgusu da ulusal ölçekten uluslararası ölçeğe taşınarak, uluslararasılaşmanın temel konularından birisi olmuştur. Göç davranışının açıklanmasında “insanların yasadıkları yerdeki değişim” ve “bireylerin yasadıkları yeri değiştirme kararları” nedeniyle meydana gelen hareketlilik kavramları arasında dolaylı bir tartışma mevcuttur.

Göç, çağdaş küresel ekonomideki en önemli konulardan biridir. Şu anda 258 milyon insanın kendi ülkesi dışında kaldığı tahmin edilmektedir. Göç genellikle ekonomik ve sosyal değişimin bir sonucudur. Örneğin, göç iyileşen ekonomik ve sosyal koşullar ile kalkınmayı sağlayabilir veya alternatif olarak durgunluğun ve eşitsizliğin sürmesine, hatta artmasına neden olabilir. Göç veren ve göç alan ülkenin gelişmişlik düzeyine göre çeşitlilik gösteren göç akımları göçe taraf ülkelerde istihdam ve ekonomik büyüme üzerinde doğrudan ya da dolaylı etkiler yaratmaktadır.

2003 yılında, Küresel Kalkınma Finansmanı raporu, göç ve kalkınma tartışmalarını gündeme getiren dönüm noktası olmuştur. Raporda, gelişmekte olan ülkelerin kalkınmasında, göçmen havalelerinin görece öneminde vurgu yapılmıştır. Dünyada sürekli bir artış eğilimi gösteren göçmen havaleleri, yüksek düzeyde havale kabul eden ülke ekonomilerini birçok yönden etkilemekte; bu nedenle havalelerin makroekonomik etkilerine yönelik birçok çalışma ortaya konmaktadır. Bu yüzden çalışmada göç ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki incelenmiştir.

Uluslararası Göç Örgütü (IOM) 2020 Raporunda yer alan veriler göre 2018 yılında en çok göçmen havalesi alan ülke Hindistan olmuştur. Bu sebeple çalışmanın ampirik

analiz kısmında Hindistan ekonomisine ait veriler kullanılmıştır. Hindistan'ın 1980 ile 2019 dönemine ait göç havaleleri, doğrudan yabancı yatırımlar, ihracat ve ithalat ile kamu ve özel sektör yatırımlarının toplamına eşit olan gayri safi sabit sermaye oluşumu arasındaki ilişki incelenmiştir. Yapılan Johansen Eşbütünleşme testi sonucunda sermaye oluşumu ile göçmen havalelerin arasında uzun dönemde pozitif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla, politika yapıcılar ülkenin ekonomik büyümesini desteklemek için Hindistan'daki göçmen havalelerinin akışını ve faydalarını teşvik etmek amacıyla makroekonomik ortamı iyileştirmek için çaba göstermelidir.

Anahtar Kelimeler: Göç, Göç Türleri, Göç Teorileri, Göçmen Havaleleri ve Ekonomik Büyüme

THE EFFECT OF EMIGRATION ON ECONOMIC GROWTH: THE CASE OF INDIA

Gözde İŞBİLİR ÜLGER

Nuh Naci Yazgan University, Graduate School of Social Sciences

Master of Economics with Thesis, June 2021

Supervisor: Asst. Prof. Emin ÇAKILCI

ABSTRACT

With the globalization activities that gained momentum in the post-1980 period, the globalization of goods and capital, as well as the globalization of labor markets, has enabled. In this context, while production and capital are changing direction, the phenomenon of migration, which includes mostly labor flows, has also become one of the main issues of internationalization by moving from national to international scale. In the explanation of the act of migration, there is an indirect debate between the concepts of mobility that occur due to "change in where people live" and "individuals' decisions to change their place of residence". Migration is one of the most important issues in the contemporary global economy. Currently, 258 million people are estimated to be out of their own country. Migration is often the result of economic and social change. In some cases, migration can lead to development with improved economic and social conditions, while sometimes alternatively it can lead to continued or even increased stagnation and inequality.

The migration flows, which vary according to the level of immigrant and recipient country, create direct and indirect effect on employment and growth in this countries of migration. In 2003, the Global Development Finance report was the turning point that brought the migration and development debate on the agenda. The report emphasized the relative importance of remittances in the development of developing countries. Remittances, which tend to increase continuously in the world, affect the economies which accept high remittances in many ways. Therefore, many studies have been put forward regarding the macroeconomic effects of remittances for reason that relationship between migration and economic growth is examined in this study.

According to the data in the International Organization for Migration (IOM) 2020 Report, India was the country with the highest number of migrants in 2018. For this reason, data from the Indian economy were used in the empirical analysis part of the study. The relationship between India's migration remittances between 1980 and 2019, foreign direct investment, exports and imports, and gross fixed capital formation, which is equal to the sum of public and private sector investments, is examined. As a result of the Johansen cointegration test, it has been determined that there is a long-term positive relationship between capital formation and migrant remittances. Therefore, policymakers should endeavor to improve the macroeconomic environment to promote the flow and benefits of remittances in India to support the country's economic growth.

Keywords: Migration, Types of Migration, Theories of Migration, Immigration Remittances and Economic Growth

İÇİNDEKİLER

DIŞ GÖÇÜN EKONOMİK BÜYÜMEYE ETKİSİ: HİNDİSTAN ÖRNEĞİ

Sayfa

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK SAYFASI.....	i
YÖNERGEYE UYGUNLUK SAYFASI	ii
KABUL VE ONAY SAYFASI.....	iii
ÖNSÖZ.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xii
TABLolar LİSTESİ.....	xiii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xiv

GİRİŞ	1
-------------	---

1. BÖLÜM:

KAVRAMSAL OLARAK ULUSLARARASI GÖÇ

1.1. Göç Kavramı	4
1.2. Göç Türleri	7
1.2.1. İç Göçler	8
1.2.1.1. Mevsimlik Göçler	9
1.2.1.2. Sürekli ve Geçici Göçler.....	10
1.2.1.3. Emek Göçü	10
1.2.1.4. Zorunlu ve Gönüllü Göçler	11
1.2.2. Dış Göçler	12
1.2.2.1. Beyin Göçü	13

1.2.2.2. İşçi Göçü	14
1.2.2.3. Mübadele Göçü	15
1.2.2.4. Siyasal ve Sosyoekonomik Göç	15
1.3. Göç Teorileri	16
1.3.1. Ravenstin'in Göç Yasası Teorisi	17
1.3.2. Stouffer'in Kesişen Fırsatlar Teorisi	18
1.3.3. Lewis'in Göç Teorisi	19
1.3.4. Petersen'in Göç Teorisi (Beş Göç Tipi)	21
1.3.5. Sjaastad'ın Göç Teorisi	23
1.3.6. Wolpert'in Önem Eşiği Teorisi	25
1.3.7. Lee'nin İtme-Çekme Teorisi	26
1.3.8. Harris-Todaro'nun Göç Teorisi	28
1.3.9. Mabogunje'nin Göç Sistemleri Teorisi	31
1.3.10. İlişkiler Ağı (Network) Teorisi	32
1.3.11. Zelinsky'nin Hareketlilik Geçiş Hipotezi	34
1.3.12. Piore'nin Dual İşgücü Piyasası Teorisi	35
1.3.13. Wallerstein'in Dünya Sistemi Teorisi	38
1.3.14. Hoffman-Nowonty'nin Sosyal Sistemler Teorisi	42
1.3.15. Stark-Bloom'un İşgücünün Yeni Ekonomisi Teorisi	43
1.3.16. Sosyal Sermaye Teorisi	44
1.3.17. Parekh'in Göç Teorisi	45
1.3.18. Birikimli (Kümülatif) Nedensellik Teorisi	45
1.3.19. Guilomoto-Sandro'nun (Kurumsal) Göç Teorisi	47
1.4. Uluslararası Göçün Nedenleri	48
1.4.1. Ekonomik Faktörler	49
1.4.1.1. Birey Açısından	49
1.4.1.2. Toplumsal Açısından	50
1.4.1.3. Ulusal Ekonomi Açısından	50
1.4.1.4. Küresel Açısından	51
1.4.2. Sosyal Faktörler	52
1.4.3. Siyasal Faktörler	53
1.4.4. Çevresel Faktörler	53
1.5. Uluslararası Göçün Sonuçları	54
1.5.1. Kaynak Ülke Açısından Göçün Etkileri	54

1.5.2. Hedef Ülke Açısından Göçün Etkileri	57
--	----

2. BÖLÜM:

ULUSLARARASI GÖÇÜN GELİŞİMİ VE ÜLKE EKONOMİSİNE ETKİSİ

2.1. Uluslararası Göçün Tarihsel Gelişimi.....	60
2.2. Göç ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkiyi Açıklayan Teoriler.....	69
2.2.1. Göç İyimsercileri	71
2.2.1.1. Faktör Fiyatları Eşitliği Teorisi	71
2.2.1.2. Göçün Kaynak Ülkenin Gelişmesine Katkısı.....	72
2.2.2. Göç Kötümsercileri	74
2.2.3. Çoğulcu Bakış Açısı.....	75
2.2.Hindistan'ın Uluslararası Göç ve Makroekonomik Performansı	77
2.2.1. Hindistan'ın Uluslararası Göç İstatistikleri	77
2.2.2. Ekonomik Büyüme.....	77
2.2.3. İşsizlik.....	79
2.2.4. Enflasyon Oranı	80
2.3. Sosyal Sermaye ve Uluslararası Göç Arasındaki İlişki	80

3. BÖLÜM:

GÖÇMEN HAVALELERİ VE EKONOMİK BÜYÜME ARASINDAKİ İLİŞKİNİN ANALİZİ

3.1. Literatür Taraması	84
3.2. Veri Seti ve Model	86
3.3. Ekonometrik Yöntem	87
3.4. Ampirik Bulgular	89
SONUÇ.....	95
KAYNAKÇA	97

KISALTMALAR LİSTESİ

AB: Avrupa Birliği

ADF: Augmented Dickey Fuller Testi

AIC: Akaike Bilgi Kriteri

BM: Birleşmiş Milletler

DF: Dickey Fuller

FPE: Final Prediction Error (Son Kestirim Hatası)

GOÜ: Gelişmekte Olan Ülkeler

GSYH: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla

HQ: Hannan Quinn Bilgi Kriteri

IFRC: Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu

IMF: Uluslararası Para Fonu

IOM: Uluslararası Göç Örgütü

LR: Likelihood Ratio

OECD: İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Örgütü

PROB: Probability

SC: Schwarz Bilgi Kriteri

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

VAR: Vektör Otoregresyon

WB: Dünya Bankası

TABLÖLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1: Petersen'in Beş Göç Tipi	23
Tablo 2: Zelinsky'e Göre Göçün Evreleri ve Özellikleri.....	35
Tablo 3: 1846-1940 Dönemindeki Göç Hareketleri.....	66
Tablo 4: Yıllara Göre Göçme Sayıları	67
Tablo 5: Dünyada En Çok Göç Alan ve Veren Ülkeler.....	68
Tablo 6: Göç ve Kalkınma Arasındaki İlişkiye Yönelik Bakış Açıları	70
Tablo 7: Veri Seti	86
Tablo 8: ADF Testi Sonuçları	89
Tablo 9: Gecikme Uzunluğu	90
Tablo 10: VAR Modelinin İstikrar Sınaması	90
Tablo 11: Johansen Eşbütünleşme Testi sonuçları.....	91
Tablo 12: EKK Yöntemi Sonucu	92
Tablo 13: Hata Terimlerinin Durağanlık Sınaması	93
Tablo 14: Hata Düzeltme Modeli Sonuçları	94

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1: Homo Sapienslerin Göç Hareketleri	4
Şekil 2: Göç Hareketinde Kaynak Ülke ve Hedef Ülke İle İlgili Faktörler ve Araya Giren Engeller	27
Şekil 3: Eski Göç Hareketleri	61
Şekil 4: 1850 Yılından Sonraki Uluslararası Göç Hareketleri	65
Şekil 5: Göçmenlerin Yaş Grupları ve Cinsiyete Göre Ayrımı.....	68
Şekil 6: Hindistan'dan Başka Ülkelere Giden Göçmen Sayısı.....	77
Şekil 7: Hindistan Ekonomisinin Büyüme Oranları	78
Şekil 8: Hindistan Ekonomisindeki İşsizlik Oranları	79
Şekil 9: Hindistan Ekonomisinde Yıllara Göre Enflasyon Oranları.....	80
Şekil 10: VAR Modelinin Karakteristik Ters Kökleri.....	91

GİRİŞ

Küreselleşmeyle birlikte gelişen ve değişen dünyada çeşitli nedenlere başlayan göç akımı, hem sosyal hem siyasal hem de ekonomik içerikli bir harekettir. Küreselleşme beraberinde malların serbest dolaşımı, yerleşme hakkı, hizmetlerin serbest dolaşımı ve sermayenin serbest dolaşımı değil aynı zamanda işçilerin serbest dolaşımı da akıcı hale getirerek göçü uluslarüstü bir olgu haline gelmiş ve uluslararası iktisada da yön vermiştir (Çılbant; Yalçinkaya ve Karabıyık, 2018:118).

Burada değinilmesi gereken bir diğer konu ise modernite teorisidir. Yirminci yüzyılın en önemli sosyal teorisyenlerinden biri olan Anthony Giddens tarafından ortaya atılan kurama göre modernliğin dört kurumsal boyutu vardır. Bu boyutlar kapitalizm, endüstriyalizm, gözetim ve şiddet araçlarının kontrolüdür. Kapitalizm Giddens’a göre rekabetçi pazarlar için üretime dayanan bir üretim biçimidir ve sermaye ile ücretli emek arasındaki bağlantı bu üretim biçiminin temel karakteristiğidir (Emre, 2015:9).

En genel manada göç “anlamalı bir uzaklık ve etki yaratacak kadar bir süre (bir yıl ve daha uzun bir süre) içinde gerçekleşen bütün yer değiştirmeler” olarak tanımlanmaktadır. Göçler kalıcı olabileceği gibi geçici bir süre için de olabilir. Burada kalıcı göç ile gittiği ülkede yerleşme için kabul edilen bireylerin yaptığı göç kastedilmektedir. Bugün Avrupa’da yaşayan çoğu Afrika veya Hindistan kökenli AB vatandaşları bunun örneğidir (Özgür, 2012:78). İnsanlık tarihiyle beraber başlayan bu yer değiştirmelerle taşınan “maddi ve manevi öğelerle, farklı kültürlerden birey ve grupların, belli bir kültürel etkileşime girmesi ve karşılıklı etkileşimin sonunda her ikisinin de değişmesi” sonucunda kültürleşmeler meydana geldi. Göç hareketi, ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel, birçok faktör tarafından etkilenen, toplumlara ve ülkelere göre farklılık göstererek gerçekleşen, nedenleri ve sonuçları ile birlikte dinamik bir süreçtir. 1970’den bu yana göçmen sayısında bir artış gözlenmektedir. Verilerin paylaşıldığı son dönem olan 2019’de göçmen sayısı 271.642.105’tir (IOM, World Migration Report 2020, s.21).

Göçü, nedenleri (zorunlu ve gönüllü göç), amaçları (çalışma, sığınma) ve yönü (iç ve dış) ve hedefe varmakta kullanılan yöntemleri (yasal, yasa dışı) gibi farklı kriterlere uygun olarak tanımlamak mümkündür. Savaş, tabi afet, sürgün gibi nedenlerle insanların yaşadıkları yerlerden ayrılmak zorunda kalmaları veya buna mecbur bırakılmaları sebebiyle meydana gelen göç zorunlu göç olarak tanımlanmaktadır.

Bireylerin göç etmeye kendilerinin karar verdiği gönüllü göçte ise esas dürtü, insanların daha iyi yaşam şartları elde edeceklerini ummalarındır(Yılmaz, 2014:1687). İç göç, bir ülke içinde bölge, kent, kasaba ve köy gibi yerlerin birinden ötekine yerleşme amacıyla yapılan devinim olarak tanımlanmaktadır. Genel olarak kentin çekiciliği ve kırsalın iticiliğine dayandırılır. Dış (uluslararası) göç ise bir kentin, bir bölgenin veya bir ülkenin sınırlarını aşmak suretiyle uzun süre kalmak, çalışmak ya da yerleşmek amacıyla yapılan nüfus devinimi olarak tanımlanır(Gözüm, 2017:20). Bireyin (göçmenin) yasal olarak bulunduğu ülkeyi terk ederek diğer ülkeye yasa dışı yollardan girmesi ya da yasal yollardan girmesine karşın süresi içerisinde girdiği ülkeyi terk etmeyerek o ülkede yaşamaya / çalışmaya devam etmesi yasa dışı göç şeklinde ifade edilebilir(Deniz, 2014:178). Başka ülkelere iş bulabilmek veya hali hazırda bulunduğu işte çalışmak amacıyla giden göçmenlerin bu yer değiştirmeleri “işçi göçü” olarak tanımlanmaktadır. Sığınma talep eden kişiler “1951 tarihli sözleşmede ve diğer evrensel ve bölgesel İnsan Hakları Sözleşmelerinde belirtilen nedenlerle koruma isteyen fakat yetkili bir makam tarafından mültecilik statüsüne uygunluğu henüz tespit edilmemiş kişiler” olarak tanımlanmaktadır (BMMYK, 2001, s.23; BMMYKAB, 2002:5).

Göçün uluslararası ilişkilerde yarattığı ekonomik etkiler göçün amacına ve içeriğine göre çeşitlilik göstermektedir. OECD ülkelerine yapılan uluslararası göç, genel niteliği itibariyle işgücü aktarım tabanlı ekonomik göçmen sınıfı olarak karşımıza çıkmaktadır. Büyük ölçüde Batılı devletlere ve özellikle de geleneksel hedef ülkelere (ABD, Kanada, Avustralya, Yeni Zelanda) odaklanan bu işgücü göçü, son on yılda kayda değer bir artışla orta ve uzun vadede önemli bir rol oynamaya devam edecek gibi gözükmekte iken; günümüz dünyasındaki ekonomik büyüme Çin, Hindistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Brezilya ve Türkiye’ye doğru eksen değiştirdikçe ve OECD üyesi dışındaki ülkelerin OECD ülkeleriyle aynı belirgin nüfus yaşlanma eğilimini benimsemesi göç rejimlerinde bazı alışılmışın dışında yeniliklerin ortaya çıkması sonucunu doğuracaktır (Göv ve Dürrü, 2017, s. 492).

Temel amacı, Hindistan’da 1980-2019 döneminde göç ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi tespit etmek olan bu araştırmada, değişkenler arasındaki ilişkiler Johansen Eşbütünleşme testi ile analiz edilmiştir. Giriş kısmını takiben birinci bölümde göç kavramını tanımına, göç türlerin, uluslararası göç teorileri ve uluslararası göçün nedenlerine ve etkilerine yer verilmiştir. İkinci bölümde, uluslararası göçün tarihsel gelişimine, göç ve gelişme ararsındaki ilişkiyi açıklayan teorilere yer verilmiştir. Dördüncü bölüm, ekonometrik analiz çerçevesinde, veri setini, yöntemi ve ampirik

bulguları içermektedir. Çalışma, sonuç ve değerlendirmelerin yer aldığı bölümle sonlandırılmaktadır.

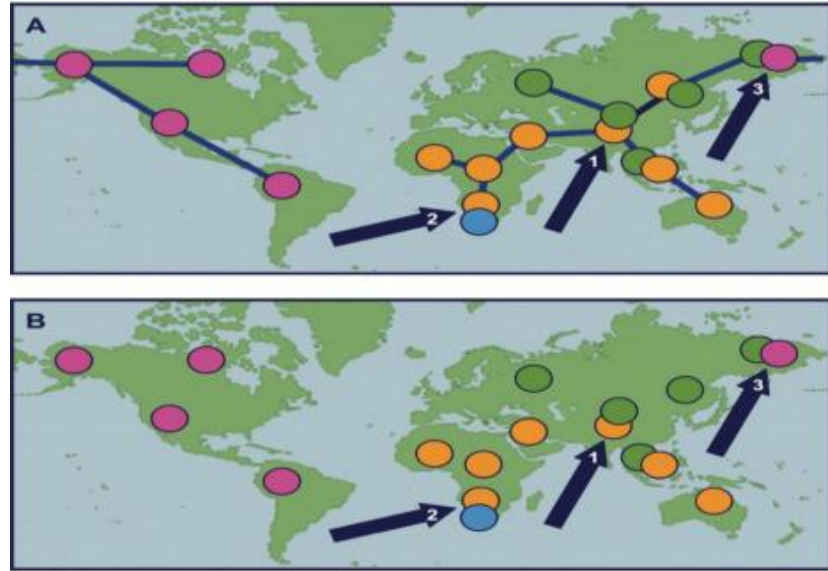
BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL OLARAK ULUSLARARASI GÖÇ

1.1. Göç Kavramı

Göçü konusu üzerinde çalışan tüm disiplinler konuyu kendi açılarından önemli olan boyutunu ön plana çıkararak kavrama bir tanım getirmişlerdir. Gerek nedenleri gerekse sonuçları itibariyle dinamik bir süreçte sahip olan göç hareketi sosyoloji, iktisat, coğrafya, tarih gibi pek çok bilim dalı ile ilintilidir. Sosyologlar göçün toplumsal etkisi üzerinde durmakta ve kavramı sosyal bir bakış açısı ile açıklamakla birlikte ekonomik etkileri ihmal etmemektedirler. Nüfus bilimciler konuyu açıklarken nüfusun değişim ve hareket kaynağı olarak göçü kabul etmişlerdir. Göçü bireyden ziyade kitleler üzerinden incelemektedirler (Topbaş, 2007, s.5).

Campbell ve Crawford (2012) göç konusunu evrimci bakış açısı ile alarak konuyu göçün biyolojik sebeplerden kaynaklandığını öne sürmüş ve göç etme eğiliminin bireylerin genlerindeki farklılıklarla ilişkisinin olabileceğini savunmuşlardır. Çalışmasında göçlerin DNA mutasyonları üzerindeki etkilerini inceleyen Peter de Knijff (2010), Homo Sapienslerin Afrika kıtasından dünyanın çeşitli bölgelerine göç etmeleri ile modern insan ırkının farklılaştığını ifade etmiştir.

Kaynak: Kniff, P.D. (2010). Population Genetics and Migration of Modern Humans. In Migration History in World History, Brill, Hollanda, vol.3, s. 43.

Şekil 1. Homo Sapienslerin Göç Hareketleri

Evrimeci bakış açısı ile göç konusunu elen alan Kniff'e göre mavi noktadan evrimleşerek turuncu nokta haline gelen homo sapiensler genlerinde bulunan göç etme eğilimi ile dünyanın farklı noktalarına dağılarak bugünkü farklı insan ırkını ortaya çıkarmıştır. Evrimsel bakış açısına göre insanlığın ilk göç hareketi yaklaşık bir buçuk milyon yıl önce başlamış ve günümüzde hala devam etmektedir.

İktisatçılar göçün ekonomik etkileri üzerine yoğunlaşmakla birlikte sosyal ve beşeri sermaye ile göç kavramını açıklamışlardır (Sinha & Ataullah, 1987, s.5).

Coğrafyacılar ise göçü mekan boyutu bakımından ele almışlardır. Bununla birlikte göçte hedef ülke olan ülke üzerine yoğunlaşmışlardır. Siyaset bilimciler yasal çerçevenin göç üzerindeki etkileri üzerinde durmuş ve vatandaşlık gibi kavramların göç ile nasıl değişebildiğini açıklamışlardır. Tarihçiler ise göçmenlerin farklı zamanlarda edindikleri farklı veya zorlu ya da önemli tecrübeleri ile konuyu açıklamaya çalışmışlardır (Bretell & Hollfield, 2015, s. 1-22).

İnsan sermayesi yaklaşımı açısından göç insanların sahip olduğu ya da sonradan elde ettikleri enformasyon ve tekniklerini vatandaşı oldukları yahut yerleşik evlerinin bulunduğu şehir ya da ülkeden başka bir şehir veya ülkede kullanma imkânı sunan bir yatırımdır (Vogler & Rotte, 1999, s.3).

En temel hali ile göç kavramı insanların farklı sebeplerden ötürü yer değiştirme hareketlerini ifade etmek için kullanılmaktadır (Koçak & Terzi, 2013, s. 164).

Göç demografik bir süreç olarak değerlendirildiğinde coğrafi bölgeler ya da idari alanlar arasındaki yerleşim yeri değiştirmeleri şeklinde tanımlanabilir. Göç mesafe, zaman ve kalıcı olması ile üç faktör ile tanımlanmaktadır (Ünalan, 1998, s.91).

Lee'ye (1966), göre göç devamlı, kalıcı veya belli bir süre için yapılan yer değiştirme olarak tanımlamıştır. Bu tanımda zaman faktörünü göz ardı edilmiştir.

İçduygu & Sirkeci'ye (1999), göre göç bireylerin belirli bir zamanda bir yerleşim yerinden başka yerleşim yerine geçmesidir. Bu yüzden göç durağan olmayan bir olgu başka bir deyişle nedenleri süreçleri ile birlikte bir bütün olarak algılanan bir süreçtir.

Faist'e (2003) göre göç yeniden tekrarlanabilen ve bir siyasal ya da toplumsal birimden diğerine doğru gerçekleşen aktarımdır. Bu aktarım sürekli ya da belirli bir süreliğine gerçekleşmiş olabilir.

Hill'e (2006) göre göç bir süreliğine hayatın devam ettirildiği alandan dışarıya çıkma şeklinde gerçekleştirilen yer değiştirmelerin adedidir.

Apan'a (2006) göre, birey ve grupların iktisadi, sosyokültürel vb. sebeplerden ötürü mevcut bulundukları yerden başka yere gitmeleridir.

Kurt'a (2006) göre, göç bireylerin alışmış olduğu ve hâlihazırda mevcut oldukları sosyal ve coğrafi mekânı değiştirip başka bir coğrafi mekân ve sosyokültürel çevreye dahil olmasıdır.

Akan & Arslan'a (2008) göre göç bireylerin ya da yerleşmek amacı ile bulundukları yeri değiştirip taşınmalarıdır.

Bailey'e göre (2008), göç bireylerin yaşamayı hayal ettikleri yere geçici ya da sürekli olarak yerleşmeyi amaç edindiği harekettir.

Türkiye İstatistik Yıllığında (2006), nüfus sayım günündeki ikametgah adresi ile beş yıl önceki sürekli ikametgâh adresi farklı olan kişilerin göç etmiş kişiler olarak tanımlanmıştır.

Uluslararası Göç Örgütü (IOM) göçü; yapısı, süresi ve nedeni dikkate alınmaksızın ulus sınırlarını aşan ya da ulus sınırları içinde insanların yaptığı yer değiştirmeler olarak tanımlamaktadır.

Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu (IFRC), göçü bireyin sınır ötesi ya da devlet sınırları içerisinde meydana gelen hareketi şeklinde tanımlamaktadır. Göç zamanı, nedeni ve bileşimi dikkate alınmaksızın bireyin her türlü hareketini ifade eder (Deniz, 2020, s.12).

Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) İnsan Hakları İnceleme Komisyonu göçü bireyin veya bireylerin ya da toplulukların gönüllü veya baskı sonucu, sürekli ya da belirli bir süre için yerleşim yerlerinde başka yerleşim merkezine doğru gerçekleştirdikleri fiziki çevre değiştirmeleri şeklinde tanımlamaktadır (TBMM İnsan Hakları Komisyonu, 2010, s.224).

Birleşmiş Milletler (BM), göçü bireyin vatanı dışında bir yıl veya bir yıldan daha uzun süre yaşamını sürdürmesi şeklinde tanımlamaktadır.

Avrupa Birliği (AB), bireylerin en az on iki ay ikametgâh ettikleri veya etmeyi umdukları AB üyesi olan ya da olmayan bir başka ülkeye hareket etmelerini göç olarak değerlendirmektedir.

Yabancı kaynaklarda göç kavramı yerine, “migration”, “emigration”, “immigration”, gibi kavramlar kullanılmaktadır. Immigration kavramı ile bir ülkeye yerleşmek maksadı ile gelen yabancılar kastedilmektedir. Emigration, ülkeden ayrılmayı ifade etmektedir. Migration kavramı ise uluslararası sınırlar içinde ya da ülke sınırları içinde bireylerin hareketlerinin tamamını kapsamaktadır (IOM, 2003, s.32).

1.2. Göç Türleri

Göç kavramının tanımı üzerinde net bir fikir birliğinin oluşmaması sonucunda göç türleri de farklı kıstasları göz önüne alındığında pek çok çeşide ayrılmaktadır.

Somuncu (2006), göçü, ekonomik sınırların ortadan kalktığı küreselleşme ile birlikte bireylerin de serbest dolaşım hakkını elde etmesi sonucu ortaya çıkan işgücü göçü ve siyasal baskı, savaş vb. nedenlerden ötürü can ve mal güvenliğinin olmamasından kaynaklanan göç diğer bir ifade ile iltica olarak ikiye ayırmıştır.

Eker (2008), göçleri ülke sınırına, irade esasına, yerleşme süresi, yoğunluğu ve yasallık durumuna göre farklı sınıflara ayırmıştır. Ülke sınırına göre göçler iç ve dış (uluslararası) göç olarak kendi içinde iki alt sınıfa ayrılmaktadır. İrade esasına göre göçler gönüllü (serbest) ve zorunlu (mecburi) olarak ikiye ayrılmaktadır. Yerleşme süresi açısından göçler geçici veya kalıcı göç olmaktadır. Yoğunluğuna göre göçler bireysel ve kitlesel göç olarak iki alt şubeye ayrılmaktadır. Yasallık durumuna göre ise kendi içinde göçler yasal (düzenli) ve yasa dışı (düzensiz) olarak ikiye ayrılmaktadır.

Karakoç (2010), göçü üç ana sınıfa ayırmıştır. Göçü, göçte varılacak hedef olan yerin siyasal konuma göre olmak üzere; iç ve dış göç olarak ikiye ayırmıştır. İkinci sınıfta göçe sebebiyet veren faktörlere göre göçü; zorunlu ve gönüllü göç olarak iki başlık altında toplamıştır. Son olarak göçte zaman faktörünü göz önünde bulundurarak göçü; kalınacak sürenin bilindiği mevsimlik göç ve yaşanan bölgenin daimi olacak şekilde değiştirildiği daimi göç şeklinde sınıflandırmıştır.

Koçak & Terzi (2012), göçü, devletlerin siyasi sınırlarını temel almış ve göçü iç ve dış göç olarak incelemişlerdir. Dış göç başlığı altında işçi göçü, beyin göçü ve mübadele göçü kavramlarını açıklamışlardır.

Ekici & Tuncel (2015), göç türlerini, kişinin göç kararını vermesinde herhangi bir baskı ile karşılaşmadığı ve kendisinin verdiği; iradi göç, göç kararı alırken dış etkenlerin etkili olduğu; zorunlu göç, bireyin sadece kendisinin göç ettiği; bireysel göç ve bireyin sadece kendisinin değil grup ile göç ettiği; kitlesel göç olmak üzere dört sınıfta incelemişlerdir.

Sayın vd. (2016), göçleri ulusal sınır içinde gerçekleşen iç göç ve ulusal sınırların dışına çıkıldığı uluslararası göç olarak ikiye ayırmışlardır.

Günay vd. (2017), göçü ülkelerin sınırlarını dikkate alarak iç ve dış göç olarak iki ana sınıfa ayırmışlardır. İç ve dış göçü emek göçü, mevsimlik göç, zorunlu göç vb. şekilde kendi içinde yeniden alt türlere ayırmışlardır.

Çalışmada göçün sebep ve sonuçlarını açıklarken bir kavram kargaşasına sebebiyet vermemek ve çalışmanın analiz kısmının temeli olan uluslararası göçün makroekonomik etkilerini daha net bir biçimde ortaya koyabilmek için iç ve dış göçler başlığı altında incelenmiştir.

1.2.1. İç Göç

İç göç bireylerin milli sınırlar dâhilinde çeşitli sebeplerden ötürü gerçekleştirdikleri harekettir. İç göç ülkenin bir yönetsel biriminden çıkıp, ülkenin başka bir yönetsel birimin dâhil olmasıdır (Toksöz, 2006, s.2). İç göç genellikle sosyoekonomik olarak daha az gelişmiş konumdan daha gelişmiş konuma doğru gerçekleştirilen bir harekettir. Burada göç genellikle kırsaldan kente doğru gerçekleşir. Temeldeki sebep ise kentin çekiciliğidir. Ancak bu göç sadece kırdan kente değil kentten kente, köyden köye ya da kentten kıra doğru da gerçekleşebilir.

İç göçler, bireylerin ülke içinde seyahat ve yaşama özgürlüğü hakkına sahip olduğu için pek çok ülkede yasal bir düzenlemeye tabi değildir. Ülkelerin vatandaşlarına siyasi ya da mali bir kısıtlama diğer bir ifade ile vize uygulaması, kısıtlayıcı ya da destekleyici bir gümrük tarifesi gibi kısıtlamaların olmaması iç göçleri dış göçlerden farklı kılmaktadır (Güreşçi, 2016, s.1061).

İç göçte bireylerin hareketi ülke sınırları içinde gerçekleştiği için toplam nüfusta değişim olmaz ancak nüfusun bölge ya da iller arasındaki dağılımında değişim yaşanır. Kalkınma hususunda daha önde olan bölgelerde ihtiyaç duyulan sermaye, emek iç göç sayesinde karşılanabilir. Yaşanılan göç sonrasında nüfusun kentlerde diğer bir ifade ile daha gelişmiş bölgelerdeki yoğunluğunda artışlar yaşanır. Bu durum beraberinde altyapı yetersizliğine sebebiyet verebilir.

Nüfusun belli bir bölgede toplanması sonucu sağlık, eğitim ve sosyal hizmetler yetersiz kalabilir. Bireyler barınma problemi ile karşı karşıya kalabilir. Bunun önüne geçmek için devlet altyapı ya da sosyal sermaye yatırımlarını arttırmalıdır. Bu sorunun diğer bir çözümü de bölgeler arası kalkınmışlık farkını önleyecek veya en aza indirecek politikaların uygulanmasıdır.

İç göçler mevsimlik göçler, sürekli ve geçici göçler, emek göçü, zorunlu ve gönüllü göçler olarak dört alt başlık altında incelenmiştir.

1.2.1.1. Mevsimlik Göç

Göç hareketleri her zaman uzun süreli değil kimi zaman kısa, geçici veya dönemsel olabilir. Yılın sadece belirli dönemlerinde gerçekleştirilen bu göç hareketine mevsimlik (dönemsel) göç denir. Bireyler bu göç türünde bir veya iki kere yer değiştirmektedir (Sağlam, 2006, s.34). Bu göç türünde zaman kıstası büyük önem taşımaktadır. Mevsimlik göç türünde bireylerin göç ettikleri yerde geçirecekleri zaman kesin olarak olmasa da tahminen önceden bilinmektedir. Bu süre dolduğunda bireyler yeniden göç ederek önceki yaşam sürdürdükleri yere dönerler.

İnsanlar yılın belirli dönemlerinde dinlemek ya da çalışmak için yer değiştirirler. Yaz aylarında yazlık ya da bağ evlerinde kalmaları, Türkiye’de ailelerin yazın yüksek sıcaktan dolayı yaylalara çıkmaları bireylerin dinleme amacı ile gerçekleştirdikleri mevsimlik göçe örnek teşkil etmektedir. Türkiye’de fındık ya da pamuk toplamak için yer değiştiren bireyler çalışmak amacı ile gerçekleştirilen mevsimlik göçe örnek verilebilir. Verilen örneklerden de anlaşıldığı üzere mevsimlik göçler geçici ve sadece yılın belirli zamanlarında yapılır.

Dünyada, Kanada ve ABD’de kış aylarında yapılan ve “kar kuşu” olarak anılan göçler örnek gösterilebilir. Bu ülkelerde emeklilerin kar ve soğuktan kaçmak için kış aylarında Arizona ve Florida gibi sıcak eyaletlere gidip, yaz aylarında yine kuzeydeki evlerine geri döndükleri bilinmektedir (Sağlam, 2006, s.34). Batı Bengal, Pakistan ve Hindistan’da pirinç tarımında göçmen emeğinin kullanılması çok eskilere dayanır fakat 1970’lerden itibaren tarımda dönüşüm yoğunlaşmış ve buna bağlı mevsimlik işgücü göçü artmıştır. Bu bölgelerde sadece bir sezonda Barddhama adlı bölgeye 500.000 civarında mevsimlik tarım işçisinin geldiği tahmin edilmektedir. Artan mevsimlik göç, farklı etnik ve mekânsal kimliklere sahip gruplar arasında etkileşimi artırmıştır (Stiftung, 2012, s.5).

Ravenstin’e (1885) göre cezaevlerinde, yatılı okullarda, üniversitelerde bulunan bireyler doğduğu yerin dışında ikamet ediyor ise bu insanlar mevsimlik göçme olarak tanımlanır. Kentlere doğru kompleks oluşumlarla hareket eden ve nüfus dağılımında dalgalanmalara sebep olan bu göçmenlerin dâhil oldukları tüm alanlarda mevcudiyetlerinin hissedilir olduğunu ve göçmenler ile yerli halk arasında kendine has bir yapıda bir iletişimin var olduğunu belirtmiştir.

1.2.1.2. Sürekli ve Geçici Göçler

Sürekli ve geçici göçlerde isimlerinden de anlaşılacağı üzere kıstasın zaman kavramı olduğu göç türleridir. Göçler belirli bir zaman dilimi içinde yapılabileceği gibi kalıcılık da gösterebilir. Bir yer değiştirme hareketini göç olarak adlandırmak için göç edilen ülkede asgari bir zaman dilimi geçirilmelidir. Bu zaman dilimleri ülkeden ülkeye farklılık gösterse de asgari süre altı ay ya da bir yıl olarak kabul edilmektedir.

Emek faktörü bakımında sıkıntı yaşayan ülkeler bu problemi geçici göç sayesinde çözüme kavuşturmayı tercih etmektedirler. Bu yüzden çalışma ve oturma süresine kısıt getirme yoluna gitmektedirler. Bu süre kısıtlaması oturma ya da çalışma izni ile sağlanmaktadır. Bu izinler sırayla iki yıl, beş yıl şeklinde gerçekleşmekte ve birey en sonunda süresiz çalışma ya da oturma izni alabilmektedir. Böylelikle geçici olarak başlayan göç hareketi daha sonra kalıcı göçe evrilebilmektedir (Tokatlı, 2011, s.37).

Bireylerin yaşadıkları yerleri geri dönmek üzere terk etmeleri durumu kalıcı göç başka bir deyişle sürekli göç kavramı ile ifade edilmektedir. Göçmenlerin yaşadıkları yerlerden çalışma ya da oturma izni gibi belirli izinler ile ayrılmasına geçici göç adı verilmektedir. Son yıllarda sürekli göçlerden ziyade geçici göçler daha yaygın hale gelmiştir. Geçmiş dönemlerde gerek ulaşım sorunu gerekse serbest dolaşım hakkının olmayışı sebebiyle göçmeler uzun zamanlar kendi ülkelerinden uzak kalmışlardır. Küreselleşme ile birlikte serbest dolaşım hakkının tanınması, gelişen teknoloji ile ulaşım imkânlarının çeşitlenmesi gibi faktörler ile birlikte göçmenler kendi ülkelerine daha sık gidip gelebilme fırsatına kavuşmuşlardır (Şemşit, 2018, s.279).

1.2.1.3. Emek Göçü

Emek göçü iktisadi ve sosyal sebeplerden ötürü üretim faktörlerinden biri olan emeğin yer değiştirmesine verilen addır. İnsanlar daha iyi yaşam şartlarına sahip olmak için yaşamlarını sürdürdükleri yerleri terk etmektedirler. Ancak kimi zaman umut edilen aksine planlanmayan sıkıntılar ile karşılaşılabilir. (Yıldırımoglu, 2005,s.130). Bu sıkıntılar iş bulana kadar geçen sürede yaşam faaliyetlerini devam ettirmek için gereken yeme-içme harcamaları, barınma giderleri, yeni bir yaşam alanı ve sosyal yapıya alışma vb. şeklinde sıralanabilir.

Emek göçü mevsimlik göçten farklı olarak kısa süreli değil uzun soluklu bir göç türüdür. Mevsimlik göçte kalınacak saman önceden bilinirken; emek göçünde böyle bir

durum söz konusu değildir. Ülke içindeki bölgesel gelişmişlik farkından dolayı bazı bölgelerde emek faktörüne talep artmaktadır. Bu durumu fark eden bireyler talebin yoğun olduğu bölgelere göç ederler.

Emek göçünde göçmenler göç ettikleri yerlerde yeni hayat kurmaya çalışır. Zaman geçtikçe göçmenler yeni bir hayat düzeni kurarlar ve yeni yaşam yerlerine alışırlar. İlerleyen süreçte başlangıçta terk ettikleri bölgede kalmış olan yakınlarını da yanlarına alabilirler. Böylece emek göçü kalıcı göç haline dönüşür.

1.2.1.4. Zorunlu ve Gönüllü Göç

Zorunlu göç diğer bir ifade ile güdümlü göç, bireylerin kendi arzu ve isteklerinden bağımsız olarak iradeleri dışında yaşadıkları yerleri terk etmeleri durumudur. Siyasi, dini veya etnik baskılar, savaş, doğal afet, kaynak yetersizliği, kuraklık, açlık, iklim değişiklikleri veya güvenlik sorunu gibi nedenlerden dolayı bireyler yer değiştirmesi zorunlu göç kapsamında ele alınmaktadır. Zorunlu göçler kimi zaman devlet kontrolünde sistematik olarak gerçekleşse de kim zaman kaçak yollarlar ile gerçekleştirilmektedir. Bu göç türünde bireyin göç ettiği yerde sağlayacağı fayda ile oraya yerleşene kadar geçen sürede katlanacağı maliyetleri karşılaştırma gibi bir durumu söz konusu değildir. Dolayısıyla birey mevcut durumundan daha kötü şartlar ile karşı karşıya kalabilir.

Birey yaşadığı toplumda belirli hak ve özgürlüklere sahiptir. Yaşadığı yerde bir takım maddi ve manevi iletişim ağlarına sahip olmuştur. Yer değiştirme hareketi zorunlu olunca bireyin zarara uğraması gerçekleşmesi beklenen veya öngörülen durumdur. Çünkü birey göç edince mevcut networkunu kaybedecek bununla birlikte yeni ağlar kurana kadar geçen sürede maliyetler ile karşılaşacaktır. Ayrıca yeni yerleştiği yerde önceden oluşmuş olan iletişim ağların dâhil olması da yıpratıcı olabilir.

Gönüllü göç diğer bir deyişle serbest göç hareketi, bireylerin kendi istek ve arzuları doğrultusunda hiç bir baskı ve zorlamaya maruz kalmadan yaşadıkları bölgeleri terk etmeleri durumudur. Bu göç türünün nedenlerinin en temelinde ekonomik koşullar yer almaktadır. Bununla birlikte daha iyi eğitim, sağlık ve sosyal hizmet alma isteği, yaşam standartlarının yükselmesi umudu, kariyer planları da yer almaktadır. Gönüllü göç hareketinde birey fayda maliyet analizi yapma imkânına sahiptir. Dolayısıyla kendisine en yüksek faydayı sağlayacak bölgeye göç edebilir veya göç için en uygun gördüğü zamanı seçebilir. Bu yüzden gönüllü göçte bireyler zorunlu göçe nazaran ne ile karşılaşacaklarını önceden az çok tahmin edebilmektedirler.

Gönüllü göç türünde tıpkı emek göçünde olduğu gibi aileden bir ya da birkaç kişi önce göç edip, düzen kurar ve aile için uygun ortamı hazırlar, daha sonra ailenin tamamı yeni yaşam yerlerine göç ederler.

1.2.2. Dış Göçler

Dış göç, geçici ya da kalıcı olarak yerleşmek veya çalışmak idealiyle ülke sınırlarının aşıldığı yer değiştirme hareketidir (Üner, 1972, s.72). Bir yer değiştirme hareketinin dış göç diğer bir ifade ile uluslararası göç sayılabilmesi için bir yıldan daha fazla süre için bu eylemi gerçekleştirmiş olmalıdır. Uluslararası göç

- Sürekli yerleşenler
- Belli bir süre ile sözleşmeli çalışanlar
- Belirli bir süre ile çalışan profesyoneller
- Bilinmeyen veya kaçak çalışanlar
- Sığınmacılar
- Mülteciler (1951 Cenevre Antlaşması ile güvence altına alınanlar)

Olarak altı sınıfta bir araya getirilebilir (Gençler, 2004, s.174).

Sömürgeciliğin başladığı on yedinci yüzyılda Batı'nın ihtiyaç duyduğu insan gücünü Afrika'daki sömürge ülkelerinden köle ticareti şeklinde gerçekleştirmeleri tarihsel süreçteki ilk önemli dış göç hareketi sayılır. Avrupa ve Amerika'da sanayinin gelişmesiyle sömürge göçü büyüyerek devam etmiş, köleliğin sonlandırılması ile bu durum sözleşmeli işçilik adı altında devam ettirilmiştir (Yıldız, 2014, ss. 1687-1688).

II. Dünya Savaşının ardından yaşanan kıtlık ve sefalet insanları ülkelerini değiştirmeye itmiştir. 1970'de Petrol Krizi, 1990 yılında Doğu bloğunun yıkılması, toplumsal sıkıntılar, yakın geçmişte yaşanan ve hala devam eden Ortadoğu'da patlak veren siyasi sorunlar dünyada dış göç hareketinin başlaması ve devam etmesine yol açmışlardır (Akan & Arslan, 2008, s.22).

Yaşanan dış göç hareketleri dünya nüfusunun yer küre üzerindeki dağılımında önemli rol oynamıştır. Bugün göç eden insanların çoğu Batı ülkeleri olarak adlandırılan gelişmiş ülkelere göç etmektedir. Günümüzde bu ülkeler gelen göçmelere karşı katı şartlar koyarak deyim yerinde ise ince eleyip sık dokumakta gerek gönüllü gerekse zorunlu göçmenlere adeta kapılarını kapatmıştır. Gelen göçmeler içinden eğitilmiş, yetişmiş kalifiye eleman olarak kabul edilen bireyleri ülkelere kabul etmektedirler.

Dış göçler kendi içinde dört sınıfa ayrılmaktadır. Bunlar: beyin göçü, işçi göçü, mübadele göçü ve son olarak siyasi ve sosyoekonomik göçtür.

1.2.2.1. Beyin Göçü

Beyin göçü en genel tanımı ile eğitim düzeyi ve nitelik bakımından yüksek konumdaki işgücünün beklentilerini karşılayabileceklerine inandıkları, daha iyi çalışma ve yaşam ortamının sunulacağını öngördüğü ülkelere göç etmesidir. Yakın çevrelerine ve toplumun tamamına umut aşılayan, toplum tarafından öncü kişi olarak addedilen bu kişilerin göç etmelerinin sosyal değişim ve gelişim üzerinde negatif etkileri vardır. Beyin göçü ülke ekonomileri bakımından negatif dışsallık olarak kabul edilmekte olup, uluslararası göç hareketleri içinde nispeten daha çok artan göç türüdür (Balcıoğlu, 2007, s.18).

Beyin göçü veren ülkeler ciddi kayıplar vermektedirler. Her bir ülke içinde kendine özgü sebepler var olmak ile birlikte; yetişmiş işgücünü beyin göçüne iten dört faktör vardır. Bunların birincisi, ücret yetersizliğinin sebep olduğu ekonomik sıkıntılar, ikincisi, çalışma koşullarının eksikliği, üçüncüsü, beceri ve yetkinliğinin sahip olunan meslek dalındaki istihdam sıkıntısı ve sonuncusu ise gelişmekte olan ülkelere yaşanan çatışmalar, siyasal sorunlar veya etnik kökenli ayrımcılıktır (Toksöz, 2007, s.226).

Bakırtaş & Kandemir beyin göçünün ekonomik büyümenin kaynağı olan yetişmiş insan sermayesinin ülkeden ayrılması anlamına geldiğini vurgulamıştır. Beyin göçü iktisadi büyüme ve kalkınmanın yanı sıra yeni teknolojiye uyum sağlama ve inovasyon yönünden de ülkeleri olumsuz etkiler. Beyin göçü gelişmekte olan ya da az gelişmiş ülkelere doğru gerçekleşir. Bu durum sonucunda gelişmiş ülkeler daha fazla zenginleşirken az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin fakirleşmeye başlar (Bakırtaş & Kandemir, 2010, s.963).

Beyin göçü veren az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkeler, bireylerin yetişmesi için katlandığı maliyetlerin faydasını elde edemeyecek olup, yetişmiş beşeri sermayelerinde yaşanan kaybın yanında aynı niteliklere sahip hatta daha üst düzey bir beşeri sermayeye sahip olabilmek için yeni maliyetlere katlanmak zorunda kalacaktır. Geçen süre içinde teknolojinin transferinde ya da yeni teknolojileri üretebilmekte diğer ülkelerin gerisinde kalacaktır. Sonuç olarak kalkınma sürecinde ciddi kayıplar yaşayacaktır. Büyüme ve kalkınma hızında düşüşler olacaktır.

Halıcı, beyin göçü ne şekilde engellenebilir sorusundan ziyade, başka sorunun sorulması gerektiğini savunur: “Bireylerin, her nerede yaşarlarsa yaşasınlar, onların bireysel donanımlarına katkı vermek bakımından, hak sahibi olan ulus, topluluk ya da bölgeye borçlarını ödemelerini nasıl sağlarız?” Kendisine göre borcun ödenmesi

hayırsever ahlakı gereği değil de akılcı bir önsezinin şartı olmalıdır. Günümüzde bilgi-iletişim teknolojileri sayesinde bütün dünyanın birbiri ile bağlı olduğu bir elektronik bir pazar kurulabilir. Bu sayede gönüllü ya da zorunlu göç eden bu yetişmiş bireyler kendi ülkeleri ile bağ kurup ülkelerinin gelişmeleri adına yapılan geliştirme faaliyetlerine katılabilirler. Gerekirse hem göç veren hem de göç alan ülkede başka bir deyişle uluslararası düzeyde düzenlemeler yapılabilir (Halıcı, 2005, ss.259-260).

Burada yaşanan beyin göçünün olası bir tersine göç gerçekleştirilmesi durumuna da değinmek gereklidir. Aile özlemi, kendini tatmin etme duygusunun yaşanması, anavatanı olan ülkeden gelen cazip iş teklifleri vb. gibi nedenlerle yetişmiş bireyler kendi ülkelerine dönme kararı alabilirler. Böyle bir durumun yaşanması halinde ülke nitelikli beşeri sermayesinde artış yaşacaktır. Ayrıca geri dönen göçmenler teknolojiyi yerinde kullanmış olacakları için teknoloji transferinde ve daha sonra kullanımında çıkabilecek sorunların önüne geçebileceklerdir. Gelişmiş ülkelere kazandıkları nitelikler sayesinde bu bireyler yeni bir ürün, yeni bir üretim süreci, yeni bir pazarın bulunmasında veya mevcut ürünlere yeni özelliklerin eklenmesinde öncü olabilirler. Bu sayede başlangıçta kayıplar veren ülkede olumlu gelişmeler gözlenmeye başlanır. Kalkınma süreci de hız kazanır.

1.2.2.2. İşçi Göçü

İşçi göçü bireylerin kendi ülkelerinde istihdam olanağının olmadığı ya da kısıtlı olduğu, gelir dağılımının dengesiz olduğu veya ücretlerin düşük seyretmesi gibi nedenlerden ötürü başka ülkelere yerleşmeleri olarak açıklanmaktadır. Yeni yerleşilen ülkede iş imkânları daha fazla, çalışma şartları ve ücretler daha tatmin edicidir. Diğer bir ifade ile işçi göçü emek talebinin düşük ve ücretlerin az olduğu bölgeden emeğe olan talebin yoğun olduğu ve ücretlerin yüksek seyrettiği bölgelere doğru gerçekleşmektedir.

Bilgi-İletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler ile birlikte işçi göçü kapitalist ilişkilerin doğasından değil günümüzdeki neoliberal düzenden kaynaklandığına dair bir genel düşünce mevcuttur. Ancak işçi göçü daha eski bir fenomendir. 1500’lü yıllarda şeker ve tütün çiftliklerinde ihtiyaç duyulan emeğin köle tacirleri tarafından Batı Hindistan’a gönderilen Afrikalılar ilk işçi göçü olarak tarihe geçmiştir. Bu durumda emek göçü kavramının sömürgecilik ile başladığı söylenebilir. İlerleyen dönemlerde bu sistemin yerini senet karşılığı işçi çalıştırmanın aldığı yapılan araştırmalar ile ortaya konmuştur (Yılmaz, 2005, s.2).

İkinci Dünya Savaşında sonra gelişmeye başlayan Batı toplumunun emeğe olan talebi artmıştır. Nüfus artış hızının düşük olduğu bu ülkelerde ihtiyaç duydukları emeği işçi göçleri ile karşılamıştır. Bu dönemde pek çok ülkeden Batı Avrupa ve Amerika'ya işçi göçü artmıştır (Karpas, 2010, ss.73-74).

1.2.2.3. Mübadele Göçü

Mübadele göçleri bir anlaşmanın esaslarına dayanarak yapılan, ülkelerin aldıkları kararlar doğrultusunda ülke nüfuslarının karşılıklı olarak yer değiştirmesiyle meydana gelen göç çeşididir (Koçak ve Terzi, 2012; 175). Mübadele göçleri gönüllülük niteliğine dayalı olmadığı için bireyleri zorunlu olarak alıştıkları çevreden ayırıp hiç bilmedikleri topraklara göndermek göçmen kişiler için oldukça büyük mağduriyetler doğurabilir.

İç göçün alt türü olan zorunlu göçlerde olduğu gibi bireyler maddi ve manevi kayıplara uğrarlar. Kurulu düzenin bozulması, alışılmış ortamın değişmesi, geçirilen zaman ile orantılı olarak sağlamlaşmış ilişkiler ağının dağılması insanların sadece manevi zararı olarak görülmemelidir. Bu zarar bireyin yeni kuracağı sosyal hayatını da daha da zorlaştıracaktır. Birey iş arayacak ve iş bulana kadar geçen sürede yaşamsal faaliyetlerinin devamı için maliyetlere katlanmak zorunda kalacaktır.

1.2.2.4. Siyasal ve Sosyoekonomik Göç

Meydana geliş nedenleri sosyal ve siyasi olmasıyla birlikte göç edilen ülkelere beraberinde büyük yük getirmeleri açısından da sorunlu bir göç türü olarak nitelendirilmektedir. Bu göçün sorunlarının en aza indirilebilmesi için göç alan ülkenin oldukça büyük kaynaklara sahip olmaları gerekmektedir. Siyasal ve sosyo-ekonomik sebeplerle göç çarpık kentleşme, suç oranlarında artış, topluma uyum sağlamada problem ve sağlık gibi birçok sorunlara da sebebiyet vermektedir (Günay, vd. 2017, ss.39-40).

Sosyo-ekonomik nedenlerden ötürü göç etmeyi tercih eden bireyler bazen hayal kırıklığına uğrayabilirler. Yerel halkın tercih etmediği ve 3D (İngilizce baş harflerinden dolayı) kirli tehlikeli ve zor olarak değerlendirdiği işlerde çoğunlukla göçmenler çalışmaktadırlar.

Göç ile birlikte artan nüfusun isteklerine cevap verebilmek için devletler sabit sermaye yatırımlarını artırmak zorunda kalacaklardır. Çarpık kentleşme, suç oranlarında

artışın önüne geçebilmek ve toplumun barış içinde yaşaması için hastane, okul gibi kurumların sayısı artmalı, altyapı yatırımları yoğunlaştırılmalıdır.

Özelikle 11 Eylül saldırılarından sonra artan güvenlik önlemleri Batı toplumunun benzer durumları tekrar yaşamadan önlem almak istemesinden kaynaklanmaktadır. Irkçı söylemler ya da faaliyetler ülke içindeki huzur ve barış ortamına zarar vereceği için hem yerli halk hem de göçmenler açısından değerlendirilmeli ve en adil önlemler tercih edilmelidir.

1.3. Göç Teorileri

Göç teorileri incelenirken mikro-makro düzeyde veya sosyal-ekonomik temelli gibi farklı ayrımlara gidilmiştir çünkü göç olgusu pek çok bilim dalı ile ilişkilidir.

Hagen (2008) mikro, makro ve orta düzey olarak sınıflandırıp; göç teorilerini bu şekilde ele almıştır. De Haas 2008 ve 2010 yıllarında hazırladığı iki ayrı çalışmada göç teorilerini genel ve göç ve kalkınma arasındaki ilişkiye yönelik bakış açılarına göre sınıflandırma yapmıştır. Massey vd. (1993) göç teorilerini uluslararası göçün başlaması ve uluslararası göçün devam etmesi olarak iki sınıfa ayırıp açıklamalarda bulunmuştur. Cohen (1996) genel bakış açısı ve disiplinler arası bir bakış açısı ile göç teorilerini ele alıp analiz yapmıştır. Kumpikaite & Zickute (2012), itici-çekici faktörler çerçevesinde göç teorilerini Neoklasik ve yeni göç teorileri, mekânsal-zamansal geçiş ve uluslar arası hareket teorileri olarak dörde ayırmıştır. Skeldon (2014), çalışmada göç teorilerini evrensel bir bakış açısı ile el alınıp analiz etmiştir. Meyers (2000) altı sınıfa ayırdığı göç teorilerini Realist, Marksist, vb. şekilde analiz etmiştir.

Çam (2014) daha önce göç ile ilgili çalışma hazırlamış diğer bilim insanlarının göç hakkında ortak değerlerini gerçekçi, özgürlükçü, evrenselci ve tenkidi yargılar sınıflarına ayırarak göç hareketini incelemiştir. Farklı bir çalışmada Özcan (2017), göç teorilerinde zaman kavramını ön planda tutmuş ve göç teorilerini erken dönem ve çağdaş dönem olarak üzere iki ayırıp incelemiştir. Adıgüzel (2018), göç teorilerini sınıflandırırken teorinin temel dayanak noktasını dikkat almıştır. Bu çerçevede göç teorilerini temel göç, ekonomik temelli, sosyokültürel temelli göç kuramları olarak üç sınıfa ayırmıştır.

Göç teorilerinin incelendiği bu kısımda teoriler belirli bir ayrıma tabi tutulmamıştır. Ele alınan teoriler kronolojik sıra ile incelenmiştir.

1.3.1. Ravenstin'in Göç Yasaları Teorisi

Coğrafyacı olarak bilinen Ravenstein tarafından 1885 yılında ortaya atılan teori literatüre kazandırılmış ilk göç teorisi olma özelliğine sahiptir. Ravenstein “Göç Kanunları (The Laws of Migration)” isimli makalesinde göçle alakalı yedi maddelik bir tespit yapmıştır.

Ravenstein'den önce William Farr tarafından göçün belirli bir kanuna dayanmadan gerçekleştiğinin belirtilmesi üzerine Ravenstein göç üzerindeki çalışmalarını gerçekleştirmesinde doğrudan etken olmuştur. Ravenstein 1885 yılında yayınladığı makalesinde 187-1881 yıllarındaki nüfus verilerini kullanmıştır. Yaptığı çalışmada göçün sadece Birleşik Krallık içerisinde gerçekleşen yer değiştirme hareketlerini içerdiğini belirtmiştir (Ravenstein, 1885, s.167). Çalışmada Birleşik Krallık olarak İngiltere, İskoçya ve İrlanda dâhil edilmiş ve nüfus incelemeleri yapılmıştır.

Birleşik Krallık'ın 1871 yılındaki nüfus sayımı raporuna göre insanlar bulundukları yerlerden işgücüne talebin yoğun olduğu ve bununla birlikte daha iyi fırsatların var olduğu ve bu fırsatlardan yararlanabilmek için göç ettikleri tespit edilmiştir (Ravenstein, 1885, s.168). Yani insanlar göç hareketlerini mesafenin kısa olduğu, ticaretin gelişmiş olduğu, sanayi merkezlerinin olduğu, kaynaklar ve imkânlar yönünden zengin olan bölgelere doğru gerçekleştirirler.

Ravenstein bireylerin göç etmelerinin dayanağı olarak savunduğu yedi madde şöyledir:

1. Göç akımları nüfusun üreten kesiminin kısa mesafe içinde gelişmiş sanayi ve ticaret alanlarına doğru gerçekleştirdikleri yer değiştirme hareketi sonucunda gerçekleşmektedir.
2. Bireyler hızla büyük gelişen şehirlere doğru hareket ederler, kırsal kesimin içinde kalan boşluklar ise kentin çekiciliğini ülkenin en uzak noktasının hissetmesini sağlayıncaya kadar uzun mesafedeki göçmen bireyler tarafından doldurulur.
3. Emme süreci ile benzer özellikler gösteren yayılma süreci aslında emme sürecinin tersidir.
4. Her ana akım göç hareketi beraberinde dengeleyici bir ters göç hareketi meydana getirir.

5. Uzun mesafe kat eden bireyler yola çoğunlukla büyük sanayi ya da ticaret merkezlerinin birini seçerek çıkarlar.
6. Kasabada yaşayan halk kırsalda diğer bir ifade ile köyde yaşayan halka göre daha az göçebedirler.
7. Erkeklerle oranla kadınlar daha fazla göçebe durumundadırlar (Ravenstein, 1885, ss.198-199).

1889 yılına gelindiğinde Ravenstein aynı isimli ikinci bir makale yayımlamıştır. Bu makalesinde araştırmasını genişletmiş, örneklem boyutunu büyütmüş ve bazı eklemeler yapmıştır. İkinci makalesinde Ravenstein fizik kanunlarında var olan katılığın göç kanunlarında olmadığını ve bireylerin davranışlarına bağlı olarak değiştiğini savunur (Ravenstein, 1889, s.241).

Raventein'in ikinci makalesine yaptığı diğer eklemelerden biri göçün nedenleri ile ilgilidir. Baskıcı kanunlar, iklim, ağır vergiler, sosyal çevre ile alakalı problemler ve köle ticareti gibi etkenlerin göçe sebebiyet vereceği ancak en temelde bireylerin kendini maddi açıdan daha iyi hissetmek için yani ekonomik nedenlerden ötürü göç edeceklerini savunmaktadır. Yaptığı diğer bir ekleme ise kısa mesafeli göçlerde erkeklerle oranla kadınlar daha fazla göç eğiliminde olsalar da uzun mesafeli göçlerde bu durum tam tersidir. Yani uzun mesafeli göçlerde erkekler daha çok göç etme eğilimindedirler (Ravenstein, 1889, ss.286-288).

1.3.2. Stouffer'in Kesişen Fırsatlar Teorisi

Samuel Stouffer 1940 yılında yayımladığı “Kesişen Fırsatlar: Hareketlilik ve Mesafe ve ile İlişki Kuramı (Intervening Opportunities: A Theory Relating Mobility and Distance)” isimli çalışmasında göçle açıklık diğer bir ifade ile mesafe arasındaki bağlantıyı ele almıştır. Sonuç olarak göç hareketlerini kesişen fırsatlar adını verdiği yaklaşımı ile incelemiştir.

Göç ile mesafe arasındaki ilişkinin ilk incelendiği çalışmayı hazırlayan Ravenstein'in çalışmasından 1940 yılına kadar yapılan çeşitli çalışmalar ile birlikte de açıklık ve göç hareketlerinin yakından ilişkili olduğunu ortaya konulmuştur. Bireylerin büyük çoğunluğunun yakın bölgelere hareket etse de uzun mesafeye göç etme eğilimine sahip insanlarda vardır. Mesafenin göç için çok önemli bir faktör olduğunun üzerinde duran Stouffer bazı sorular geliştirip bunların cevaplarını aramıştır. Neden insanlar bir işte çalışabilmek için farklı bölgelere göç ederler? Niçin bireyler ticaret için belli bölgelere giderler? Ya da niçin bireyler seçtikleri kişilerle evlenirler? gibi soruların

cevaplarının olup olmadığını aramış ve incelemiştir. Sonuç olarak mekânsal mesafenin önemli olduğuna ulaşmıştır (Stouffer, 1940, s.845). Stouffer çalışmasında göçü hem coğrafi (mesafenin önemini incelediği için) hem ekonomik (iş sahibi olmak ve ticaret için niçin belirli bölgelerin seçildiğini araştırdığı için) hem de sosyolojik (evlilik konusunu dahil ettiği için) açıdan ele alması göçün multidisipliner bir olgu olduğunu yeniden ortaya koymuştur.

Stouffer çalışmasının analiz kısmı için Ohio'nun Cleveland şehrinin Metrapolitan bölgesindeki ikametgâh değişikliklerini temel almış ve bu semte ait veriler toplamıştır. Elde ettiği veriler 1933-1935 dönemine kapsamaktadır. Stouffer kendi çalışmasında ayrıca öğrencilerin niçin belirli kolejlerde okumak istediğine ilişkin anket uygulaması gerçekleştirmiş ve temel sebebin yakınlık olduğunu belirtmiştir. Başka bir örneğinde bir bölgede yaşayan insanlar için A şehrinden B şehrine gitmek daha cazip iken; diğer insanlara göre B şehrinden A şehrine gitmenin daha cazip geldiğini belirtmiş ve bunun sebeplerinin bütününe mesafe ile ilişkili olduğunu vurgulamıştır. (Stouffer, 1940, ss. 845-846).

“Stouffer teorisini göç ile mesafe arasında zorunlu bir bağlantı olmadığı varsayımını yaparak ortaya kesişen fırsatlar kavramını atmaktadır. Belirli bir mesafeye göç eden kişilerin sayısı ile o mesafedeki fırsatların sayısı ile direkt olarak orantılı olduğunu, kesişen fırsatların sayısı ile ters orantılı olduğunu söyler. Aynı zamanda, göç eden insanların sayısı gidilen mesafedeki fırsatlardaki artış oranı ile de direkt olarak (doğru) orantılı olduğunu varsayar.” (Stouffer, 1940, s. 846).

Teorinin bakış açısına göre *“Bir kişinin X bölgesinden Y bölgesindeki bir apartman ya da bir eve taşınmak istediğini varsayılıp ve bu kişinin oturabileceği, işgal edeceği boş alanın daha önceden Y bölgesinde oluşturulması gerekmektedir. Bu kişinin işgal ettiği belirli boş alanın ve şehrin herhangi yerindeki işgal edebileceği ama etmediği benzer boşlukları fırsatlar olarak tanımlanır. Daha önce ikamet ettiği kişinin X bölgesindeki konutuna Y bölgesindeki işgal ettiği konuttan daha yakın olan benzer boşlukları da kesişen fırsatlar olarak tanımlanmaktadır.”* (Stouffer, 1940, s. 854-856).

1.3.3. Lewis'in Göç Teorisi

1954 yılında Arthur Lewis “Sınırsız İşgücü Arzı ile Ekonomik Kalkınma (Economic Development with Unlimited Supplies of Labour)” isimli çalışmasıyla, sonsuz emek arzı ve iktisadi kalkınma arasındaki ilişkiyi irdelemiş ve sonucunda

teoremini bunun üzerinden meydana getirmiştir. Emek arzını bol başka bir deyişle emeğin ucuz olduğu yerden emek arzının kıt olduğu dolayısıyla ücretlerin daha yüksek olduğu yerlere göç edildiğini vurgulayarak bunun kalkınma üzerindeki etkilerini incelemiştir.

Lewis, ortaya koyduğu teoride klasik teoriyi baz aldığını belirterek, klasik varsayımların geçerli olduğunu ve ücretlerin geçimlik olduğu seviyede emek arzının sonsuz olduğunu varsaymıştır. Lewis'in çalışmasında analizken yapılırken başlangıçta kapalı ekonomi, sonra açık ekonomiler için analizler gerçekleştirilmiştir. Lewis (Lewis, 1954, ss. 139-140).

Lewis inceldiği piyasaları ikili piyasa şeklinde ayırmıştır. Ayrım yaptığı ikili piyasalara kapitalist-kapitalist olmayan, kırsal-kentsel, modern-geleneksel şeklinde isimlendirmiştir ve analizlerini bu ikili piyasalardan kapitalist-kapitalist olamayanı seçip, bu piyasa üzerinden gerçekleştirmiştir (Islam & Yokata, 2008, s. 4).

Lewis'in çalışmasında gelişmemiş ülkelerde emek bolluğundan dolayı emeğin marjinal verimliliği düşük ve hatta sıfır olduğu belirtilmiştir. Gelişmiş ülkelerde emeğin kıt olması sebebiyle bireyler bu ülkelere göç ederler çünkü gelişmiş ülkelerde emeğin marjinal verimliliği yüksektir. Dolayısıyla da ücretler daha fazladır. Bireylerin emeğin bol olduğu yerden kıt olduğu yere göçmesi ile gelişmiş ülkelerde emek verimliliği düşmeye başlar (Robinson, 2005, s. 5). Kırsal bölgelerdeki ücretler diğer bir ifade ile emek arzının fiyatını işgücünün ortalama ürünü ve her ilave ek işgücünü ürünü yani emeğin marjinal çıktısı belirler. Dolayısıyla kırsal kesimde ücretler düşük olacaktır. Bu durumda insanlar ücretlerin daha yüksek olduğu emek arzının kıt olduğu yerlere göç etmeye başlayacaktır (Knight, 2010, s. 28). Göç hareketi emeğin bol olduğu yerden kıt olduğu yere doğru gerçekleşir. Sonuçta emeğin kıt olduğu yerlerde göç ile birlikte ücretler düşmeye başlar.

Kalkınma sürecinde ekonomik kalkınmanın ana kaynaklarına küçük işletmelerin yaptığı ticareti, geçimlik tarımın, gündelik iş ve bu işi yapanların, çalışan bireylerin evdeki eşleri ya da kızları ve artan nüfusu dâhil eder. Bunun nedeni doğal kaynaklarına göre nüfusu daha büyük olan ülkelerde işgücünü marjinal verimliliğinin sıfır, dahası sıfırdan da küçük olmasından kaynaklanmaktadır (Lewis, 1954, s. 189). İşte bu nedenle kırsalda yaşayan ve ülke üretimine katkı sağlayamayan bireylerin kente göç etmesi ile

hem kentin üretimine katkı sağlarlar hem de emek arzının azalması sebebine bağlı olarak kırsaldaki emeğin marjinal verimliliğinin yükselmesine katkı sağlarlar.

1.3.4. Petersen'in Göç Teorisi (Beş Göç Tipi)

William Petersen'in 1958 yılında yayımladığı "Göçün Genel Tipolojisi (A General Typology of Migration)" isimli çalışması, Petersen'in beş göç tipolojisi kabul edilmektedir. Çalışmanın isminden de anlaşılacağı üzere Petersen göçü sınıflara ayırıp incelemiş ve teorisine göçün tipolojisi üzerine kurmuştur.

Bir noktadan başka bir noktaya hareket etmek uluslararası göçle alakalı çalışmaların tamamına yakınının temel odak noktasıdır. Bununla birlikte az da olsa tarihsel döneme odaklanan çalışmalar da literatürde mevcuttur. Göçle alakalı sınıflandırmasını yaparken Petersen, daha önce Henry Pratt Fairchild tarafından hazırlanan çalışmadan yararlanmıştır. *"Fairchild göç eden insanları kültür düzeylerindeki çeşitliliklerine göre ve bu göç hareketinin türüne göre sınıflara ayırmıştır. Göç hareketi kültür seviyesi düşük olan yerden yüksek kültürlü yere mi gidiyor ya da kültür seviyesinin yüksek olduğu bölgeden düşük kültüre mi gerçekleşiyor. Diğer açıdan ise, göçün barışçıl bir biçimde mi yoksa savaşçı bir şekilde mi gerçekleştiği ayrımı yapılmıştır. Barışçıl antlaşma içinde; sömürge biçiminde mi yoksa göç hareketi şeklinde mi yer edinirken, savaşçı hareket içerisinde ise; istila mı edilmiş yoksa ele mi geçirilmişse göç olayı gerçekleşmiş bunlara göre sınıflandırmıştır."* (Petersen, 1958, ss. 256-257).

Göç analistlerinin büyük çoğunluğu gibi Fairchild da insanoğlunun bazı zorunluluklar oluşana kadar her yerde sabit, yerleşik kaldığının üzerinde durmuştur. İnsanlar bazen zorunluluk dışında sırf seyahat tutkusundan dolayı da göç etmek de isteyebilirler. Bu durumda da "Neden bazı insanlar göç ederken bazıları göç etmeyi tercih etmezler?" sorusu cevapsız kalır. Petersen daha çok bu nokta üzerinde yoğunlaşmış ve göç hareketini sınıflara ayırırken bu soruya aldığı cevaplar üzerinden ilerlemiştir (Petersen, 1958, s. 258).

Petersen göçü sadece tarihselci bir yaklaşım ile değil, itme-çekme kanunlarını incelediği, ekonomik bir yaklaşım ile de ele almıştır. Bazen itici faktörlerin farklı zamanlarda cazip gelebileceğini ve ekonomik faktörün her zaman daha önemli olduğunu vurgulamıştır. Tarihselcilikten kopmayarak göçü sınıflara ayırmanın göç kavramının anlaşılmasında daha önemli olduğunu belirtmiştir (Çağlayan, 2006, s. 75).

Petersen'in beş göç tipi:

1. Primitif Göç: Petersen'in beş göç türünden ilki olan primitif diğer bir ifade ile ilkel göç tipinde göç etmedeki ana sebep çevresel sorunlardan dolayı oluşan itici faktörlerdir. İlkel göç ifadesindeki ilkel kelimesindeki kasıt ilk insanların göçebe hayatlarını ifade etmek değildir. İnsanların doğadaki zorluklarla başa çıkamamaları sonucunda meydana gelen zorunluluk kastedilmiştir (Petersen, 1958, s. 259). İlkel göçler zorlu iklim koşulları, kuraklık gibi çevreden kaynaklanan itici faktörler sonucu gerçekleşmektedir (Adıgüzel, 2018, s. 27).
2. Zorlanmış ve Yönlendirilmiş Göç: Primitif göç türünde olduğu gibi zorlanmış ve yönlendirilmiş göç türünde de bireylerin göç etmesinin altında yatan sebep baskı veya zorunluluk halidir. Ancak zorlanmış ve yönlendirilmiş göçlerde baskı ya da zorunda kalmaya sebep olan çevre değil devlet ya da benzeri fonksiyona sahip sosyal veya siyasi bir kurumdur. Yönlendirilmiş göç türünde bireylerin göç edip etmemekte çok az da olsa iradeleri mevcut iken; zorlanmış göçte göç kararı üzerinde bir gücü bulunmamaktadır. 1933-1946 döneminde Yahudilerin yapmış oldukları göçler bu göç türlerine örnek olarak verilebilir. 1933-1938 yılları arasında Naziler göçe teşvik edici çeşitli politika ve yasalar geliştirmişlerdir. 1938-1946 yıllarında ise Yahudileri kamplara yerleştirmişlerdir. Yahudilerin 1933-38 yıllarında yaptıkları göçler yönlendirilmiş göç 1938-46 dönemimdeki göçler ise zorlanmış göçlerdir (Petersen, 1958, s. 261).
3. Serbest Göç: Bu göç türünde diğer göç türlerinden farklı olarak daha önce önemsenmeyen bireyin irade ve isteği de göz önünde bulundurulmuştur. Gerek çevresel gerek sosyal ya da siyasi bir zorlama, baskı olmadan bireyler kendi istek ve arzuları doğrultusunda göç etmeye karar verirler (Petersen, 1958: 263). İlkel göç ile zorlanmış ve yönlendirilmiş göç türlerinde göçe karar vermede pasif durumunda bırakılan birey, bu göç tipinde birey aktif durumdadır. Bir yerden başka yere gitmeye karar verecek kişi göçmenin kendisidir.
4. Kitlesele Göç: Göç hareketinde bireyin bir grup ya da toplumla birlikte hareket ettiği göç türüdür. Kitlesele göçün gelişmesinde teknolojinin gelişmesi, ulaşım imkânlarının gelişmesi gibi faktörler etkili olmuştur. Göçmenlerin kendi iradeleri ile karar verdikleri serbest göçlerin

sonucunda kitlesel göç meydana gelir (Özcan, 2017, s. 194, Petersen, 1958, s. 264, Adıgüzel, 2018, s. 27).

Tablo 1. Petersen’in Beş Göç Tipi

İlişki	Göçün Nedeni	Göçün Türü	Göçün Sınıfı	
			Muhafazakâr	Yenilikçi
Çevre ve Birey	Çevresel İtme	Primitive	Göçebelik	Bulunulan yerden kaçış
			Gezgin	
Devlet ve Birey	Göç Politikası	Zorlanmış	Yer Değişimi	Köle Ticareti
		Yönlendirilmiş	Kaçış	Hamal Ticareti
Birey ve Normları	Yüksek Arzu	Serbest	Grup	Önder
Kolektif Davranış	Sosyal İvme	Kitlesel	Yerleşim	Kentleşme

Kaynak: Petersen, W. (1958). A General Typology Of Migration. *American Sociological Review*, 23(3), ss. 256-266.

Petersen’in göçü türlerine ayırarak ele aldığı göç kuramı sosyolojik açıdan büyük öneme sahiptir. Hem göç hareketinin nedenlerinin hem de dünyadaki gidişatının ve günümüzde gerçekleşen göç hareketlerinin öneminin daha net anlaşılmasına katkı sağlamıştır. Örneğin sömürü altındaki ülkelerden göç eden insanların göç hareketlerinin hangi göç türüne dâhil olduğunu anlamamıza yardımcı olur. Afrika ve Fransa arasındaki göç ilişkisi incelendiğinde Afrika’dan kaçan insanların bu göç hareketinin zorlanmış göç türüne mi yoksa yönlendirilmiş göç türüne mi dâhil olduğu anlaşılabilir (Çağlayan, 2013, ss. 96-97).

1.3.5. Sjaastad’ın Göç Teorisi

1962 yılında Larry Sjaastad tarafından yayımlanan “İnsan Göçünün Getirileri ve Maliyetleri (The Costs and Returns of Human Migration)” isimli makalesinde ileri sürdüğü teori mikro ekonomik temelli bir çalışma olarak kabul görmektedir. Bireylerin rasyonel varlık olduğu ve karını maksimize edecek şekilde davranacağını söyler. Dolayısıyla bireyin aldığı göç kararında temelinde maliyet-kar hesabı bulunmaktadır.

Göçün maliyet ve getirilerine dayanan bu göç teorisinde bölgeler arasındaki gelir farklılıkları dikkate alınır. Göç olgusu Sjaastad tarafından bir yatırım olarak yorumlanmaktadır. Bu yatırım beşeri kaynakların verimliliğini yükselten bir yatırım olarak kabul edilir (Sjaastad, 1962, ss. 80-83).

Sjaastad göçün maliyet ve getirilerine odaklandığı teorisinde göçün maliyetlerini parasal maliyet ve parasal olmayan maliyet olmak üzere ikiye ayırmıştır. Konaklama, yemek ve ulaşım gibi giderler parasal maliyetleri oluştururken; fırsat maliyeti ve ruhsal maliyetler de parasal olmayan maliyetleri oluşturur. Burada fırsat maliyeti ile göç için gerçekleştirilen yolculuk süreci, göçten sonraki iş arama süreci ve yeni bir işe girdikten sonra o işi öğrenme sürecinde geçirilen zamanda elde edileceği tahmin edilen gelirdir. Bu gelir bireyin göç etmeyi tercih etmese idi elde edeceği öngörülen gelirdir. Ruhsal maliyetler ise bireyin ailesinden ve arkadaşlarından uzaklaşması, yeni bir çevreye dâhil olması ve yeni bir kültüre alışması gibi durumlardır (Sjaastad, 1926, ss. 83-85).

Maliyet kısmında olduğu gibi Sjaastad göçün getirilerini de parasal getiriler ve parasal olmayan getiriler olarak ikiye ayırmıştır. Parasal getirileri göçten sonra elde edilecek olan reel gelirdeki artış veya azalış şeklinde tanımlamıştır. Bu artış ve azalışı nominal gelirdeki, fiyatlardaki ve istihdam maliyetlerindeki değişim olarak ele almıştır. Sjaastad'a göre parasal olmayan getiriler göz ardı edilebilir çünkü göçün ruhsal maliyeti göz ardı edilmektedir. Bu durum kaynak maliyeti olmadığı için üretim maliyetinin sıfır olmasından kaynaklanmaktadır (Sjaastad, 1962, ss. 85-87). İyi iklim koşulları, yüksek hayat standartları, eğlence imkânları, hayali kurulan sosyal hayat, arzu edilen politik ve dini çevre, daha güvenli bir yaşam alanı, kamusal malların daha kaliteli ve fazla oluşu gibi durumlar parasal olmayan getirileri oluşturur (Bodvarsson & Berg, 2013, s. 33). Pek çok farklı alternatif olan getiri-maliyet formüllerinden biri (1.1) nolu denklemde verilmiştir:

$$ER(0) = \int_0^n [P_D(t)P_{ED}(t)Y_D(t)NR_D(t) - P_{EO}(t)Y_O(t)N_{RO}(t)]e^{-rt}dt - C(0) \quad (1.1)$$

ER : Beklenen getiriler

C : Maliyetler

p_D : Hedef ülkeden sınır dışı edilme olasılığı

p_{ED} : Hedef ülkedeki istihdam olasılığı

Y_D : Hedef ülkedeki gelire bağımlılık

NR_D : Hedef ülkedeki parasal olmayan getiriler

p_{EO} : Kaynak ülkedeki istihdam olasılığı

Y_0 : Kaynak ülkedeki gelire bağımlılık

NR_0 : Kaynak ülkedeki parasal olmayan getiriler (Hagen, 2008, s. 10).

1.3.6. Wolpert'in Önem Eşiği Teorisi

1965 yılında Julian Wolpert “Göç Etme Kararının Davranışsal Yönleri (Behavioral Aspects of The Decision to Migrate)” yayımlanan makalesinde Wolpert bireylerin göç kararlarını başka bir bakış açısından ele almıştır. Bireylerin göç hareketine karar vermelerini davranışsal bir model olarak değerlendirmiştir.

Wolpert'in göç teorisinden önceki göç teorilerinde farklı bakış açıları ile göç kararında yer işgali, maaş veya ücret, getiri gibi farklı kavramlar üzerinde durulmuştur. “*Göçün davranışsal merkezi kavramlarını 3 bölümden oluşmaktadır* (Wolpert, 1965, ss.159-161). Bunlar;

1. *Yer yararlılığı kavramı*
2. *Arama davranışına alan teorisi yaklaşımı*
3. *Eşik oluşturmada yaşam döngüsü yaklaşımı*” (Wolpert, 1965, s. 161).

Getiri- maliyet teorisine bezer şekilde Wolpert'in davranışsal iç göç modelinde de bireylerin göç kararını verirken rasyonel olacakları, göç kararını gerçekleştiren nihai kararlarına göre değil beklenen rasyonel kararlar doğrultusunda aldıkları varsayılır. İnsanların talep ettikleri, amaçladıkları ve razı olacakları bir fayda eşik düzeyi vardır. Bireyler göç edip etmeyeceklerine ya da nereye göç edeceklerine karar verirken bu fayda eşik düzeyine göre karar verirler (Hagen, 2008, s.10). Bireyler mevcut bulundukları konumdaki faydaları ile göç edecekleri yerdeki faydalarını karşılaştırırlar ve göç etmeye bu şekilde alırlar. Burada karşılaştırdıkları faydalar kamu hizmetlerinin miktarı ya da kalitesi gibi ölçütlerdir.

Bireyler faydalarını karşılaştırırken mevcut konumdaki faydalarını geçmişteki deneyim ve tecrübelerine göre belirlerler. Göç edilecek yerdeki faydaları ise tamamen umulan kazanımlara bağlı olarak değişir (Hagen, 2008, s. 10). Önem Eşiği Modelinde farklılaşan doğa koşulları ile insanların özel halleri bir arada tutulmaktadır. Wolpert'e göre dış göç, başlangıçta, gidilecek bölgenin demografik özelliklerine, geçmişteki göç hareketlerine duyarlı olduğu ancak göç kararı bir kez alındıktan sonra göç oranlarından, ekonomik imkânlarından, imkânların farklı türevlerinden ve çevresel koşulların rahatlığından etkilenebilecektir (Simmons, 1980, s. 150).

Bireylerin rasyonelliği sınırlıdır. Bu durum bireylerin eksik bilgisinden kaynaklanmaktadır çünkü bireylerin kişisel hareket alanındaki bilgi öznedir. Hareket

(eylem) alanları da bireylerin özelliklerine, çevrenin değişkenliğine, kişinin hayat ve yaşam dönemlerine bağlı olarak değişiklik gösterir. Sonuç olarak göç hareketleri bireylerin hedef ülkenin fayda değerlendirmesine göre şekillenmektedir. Bu fayda değerlendirmesi eksiksiz bilgi ve rasyonellik kriterine göre değerlendirildiğinde optimal olmayabilir (Hagen, 2008, ss. 10-11).

1966 yılındaki “Çevresel Strese Göre Uyum Olarak Göç” adlı makalesinde Wolpert bireylerin stresli ve gergin dönemlerinde aceleci şekilde göç kararı alacaklarını savunur. Stres ve gergin durumlarda verilen bu aceleci göç kararları yanlış kararlar almaya ve bununla birlikte önyargıya sebebiyet vermektedir (Wolfel, 2005, s. 10; Bennett & Gade, 1979, s. 20).

1.3.7. Lee’nin İtme-Çekme Teorisi

1966 yılında Everett Lee göç teorisini yayımladığı “Göç Teorisi (A Theory of Migration)” isimli çalışmasıyla ortaya çıkarmıştır. Kendisine göre göç hareketini gerçekleştiren insanlar göç kararlarını alırken itici-çekici faktörler üzerinden alırlar.

Lee’ye göre bir hareketin göç olabilmesi için bulunulan yerden yarı kalıcı ya da kalıcı şekilde bir ikametgâh değişikliği olması gerektiğini savunur. Göç hareketinin açıklığı, göç kararını eyleme döken kişinin istekli mi ya da zorunlu mu olduğu ile ilgili bir kısıtlaması yoktur. Ayrıca iç ve dış göç arasında bir ayrım da söz konusu değildir (Lee, 1966, s. 49). Kısacası bir yerden bir başka yere hareket etme eylemi göçü oluşturmaktadır.

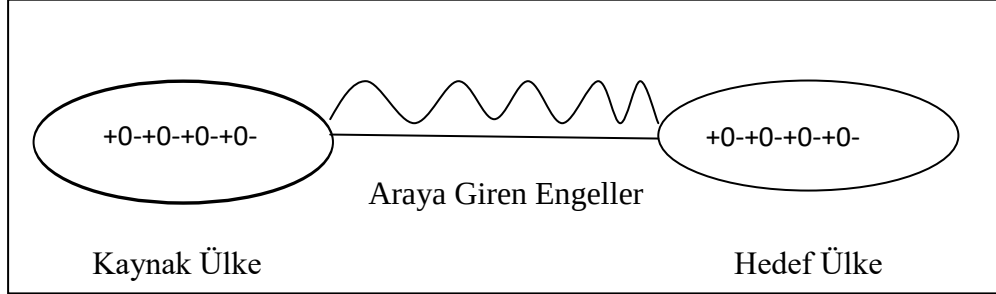
“Ne kadar kısa ya da uzun, ne kadar kolay ya da zor olursa olsun her göç eylemi menşei (başlangıç noktasını), gidilecek yeri ve araya giren engeller setinden oluşmaktadır ve bu araya giren engellerin içerisinde de her zaman var olan hareket mesafesi hesaba katılmaktadır.

Lee’nin göç olgusunun sürecini ve göçmenlerin göç kararını almalarında etkili olan faktörler sıralandığında;

- *Bulunulan yer ile ilgili faktörler*
- *Gidilecek yer ile ilgili faktörler*
- *Araya giren engeller*
- *Bireysel faktörlerdir” (Lee, 1966, ss. 49-50).*

Bu faktörler incelenirken her biri için itici ve çekici yönleri hesaba katılır. Örneğin göç etmek istenilen bölgenin çekici yanları nelerdir ya da itici yönleri nelerdir ya da mevcut bulunulan konumun itici faktörleri nelerdir gibi faktörler göz önünde

bulundurulur. Bütün faktörler için itici-çekici yönleri hesap edilerek göçe karar verilir. Lee'nin İtme-Çekme Teorisine göre yapılan hesaplamalar sonrasında çekici yönler (artılar), itici yönlerden (eksilerden) fazla ise göç hareketi gerçekleştirilir.

Kaynak: Akyıldız, İ.E. (2019). *Göç Hareketliliğinin E. Lee Kuramı Perspektifinden Yorumlanması: Türkiye Örneği*. (Yayımlanmamış Tez). Bursa Uludağ Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

Şekil 2. Göç Hareketinde Kaynak Ülke ve Hedef Ülke İle İlgili Faktörler ve Araya Giren Engeller

Şekil 2’de göç hareketini gerçekleştirecek bireyler için +, -, 0 faktörleri yer almaktadır. “+” ile çekici yönler “-” ile itici yönler ve 0 ile diğer tüm bireyler için farksız yani ne itici ne de çekici olmayan yönler temsil edilmiştir. Mesela, bir bölgenin iyi iklim koşullarına sahip olması pozitif diğer bir ifade ile çekici faktör iken; iklim koşullarının sert olması neredeyse tüm bireyler için olumsuz yani itici faktördür. Faktörlerin itici ya da çekici yönlerin bireylerin eğitim durumu, aile yapısı, kişisel özellikleri gibi durumlara göre şekillenir. Her bireyin itici ya da çekici yönlerden farklı oranlarda etkilenir. Bir bölgede iyi bir eğitim sistemine sahip bir okulun olması göç etmeye karar veren bir aile ise ve bu ailede eğitim çağında çocuklar var ise (+) bir faktördür ancak göç etmeye karar veren aile eğitim çağında çocuğa sahip değil ise bu durum kira fiyatlarının yükselteceğinden (-) faktördür. Evlenmemiş bireyler içinde durum benzer şekildedir(Lee, 1966, s. 50).

Bir bölgenin ekonomik gelişmişlik olarak yüksek seviyede olması, gelir düzeylerinin yüksek olması, güvenlik sorunlarının olmaması, emek piyasaların girişin kolay olması, yaşam standartlarının yüksek olması, mal ve hizmet fiyatlarının daha uygun ve kalitelerinin daha yüksek olması o bölgenin çekici faktörleri olarak sıralanabilir. İşsizlik oranlarının yüksek olması, gelir seviyesinin düşük olması, vergi

oranlarının yüksek olması, sert iklim koşulları, yoksulluk, ayrımcılık, fikir ya da inanç özgürlüklerinin kısıtlanması gibi faktörler itici faktörler olarak sıralanabilir (Gurieva & Dzhioev, 2015, s. 102).

Kaynak ülke ile hedef ülke arasında araya giren engellere iki bölge arasındaki mesafenin uzun olması, ulaşım imkânlarının az olması ve yolculuğun tehlikeli olması örnek verilebilir (Rani, 2018, s. 7). Gidilecek yerde katlanılacak maliyetler, barınma masrafları, kültürel ve sosyal olarak farklılıklarda engelleyici unsurlar olarak sayılabilir (Aktaş, 2015, s. 202). Devletlerin uyguladığı katı göç politikaları ve hukuki zorluklarda engelleyici unsurdur. Bu unsurlara sınır kapılarının kapalı tutulması, ülke içindeki göçmenleri gerek sosyal gerek ekonomik anlamda zorlayacak yasaların çıkarılması gibi durumlar örnek verilebilir.

Bireylerin göç kararı almasında etkili olan bir diğer faktör ise bireysel faktörlerdir. Bu faktörlerin bazıları hayat boyu var olan az çok sabit faktörler iken bir kısmı da hayatın bazı aşamalarında oluşurlar. Farklı bölgelerdeki şartların bilincinde olma, bu şartları değerlendirebilme kişisel bağlantılara veya bilgi kaynaklarına bağlıdır. Bazı bireyler kişisel özelliklerinden ötürü değişime direnç gösterirken; bazı bireyler yapıları gereği değişime daha çabuk adaptasyon gösterebilmektedirler (Lee, 1966, s. 51). Bu durumda değişime açık, zorlukları üstesinden gelmede sabırlı ve inatçı bir yapıya sahip olmak veya gidilecek ülkede kişisel bağlantılara sahip olmak bireysel faktörler açısından (+) faktörlere örnek olarak gösterilebilir. Gidilecek yerde daha önceden tanınan kimsenin olmayışı, değişime ve farklılıklara açık olmayan ve zorluklara karşı direnmede sağlam bir ruhsal yapıya sahip olmamak ise (-) faktörlere örnektir.

1.3.8. Harris-Todaro'nun Göç Teorisi

John Harris ve Michael Todaro 1970 yılında yayınladıkları “Göç, İşsizlik ve Kalkınma: İki Sektörlü Analizi (Migration, Unemployment and Development: A Two-Sector Analysis)” adlı makaleleri ile birlikte göç teorilerine bir yenisini eklemişlerdir. Harris ve Todaro'nun göç teorisi kırsal kesimden kentlere yapılan göç sürecinin değerlendirildiği ve göç kararının nasıl alındığının ortaya koyulduğu ele alındığı, iki sektörle analizin yapıldığı iktisadi temli bir modeldir.

Haris ve Todaro tarafından ikili piyasa üzerinde yapmış oldukları çalışmalarında daha önce kalkınma ve göç arasındaki ilişkiyi inceleyen modeller gibi göçün nedenleri ücret, gelir, ekonomik ya da coğrafi farklılıklara dayanır.

Az gelişmiş Afrika ülkeleri ile ilgili incelemelerde bulunmuş olan Harris ve Todaro, tarımdaki pozitif marjinal üretimin gerçekleşmesine karşın ve kentteki işsizlik oranlarının yüksek seviyelerde olmasına rağmen göçün kırdan kente doğru gerçekleşmeye devam ettiğini ve çabuk bir şekilde artığının önemini vurgular. Bu çalışmada ki göç modelinin temelini beklenen gelir farklılığı oluşturmaktadır (Harris & Todaro, 1970, s.126). Todaro 1969 yılında kişilerin göç kararı almalarındaki kararın kırsal kesimde beklenen gelir ile kentsel kesimde beklenen gelirin farklı olmasından kaynaklandığına değinmiştir (Todaro, 1969, s. 138).

Beklenen gelir farklılıkları devam ettiği ve yakın mesafede iş sahibi olma ihtimali olduğu varsayımları altında kentteki beklenen gelir kırdaki ücreti aştığı müddetçe kırdan kente göç devam edecektir. Bu iki varsayımdan yola çıkarak, göç hareketleri devam ettikçe kentteki işsizlik oranı artacak, kentlerde bir yoğunlaşma diğer bir ifade ile nüfusun önemli bir kısmı kentlerde olacaktır (Espindola vd, 2005, s. 603).

Göç hareketinin bütününde sıfır riskin söz konusu olmadığı ve göç edilmek istenilen ülkeye varıldığında rahatlıkla bir işe sahip olunamayacağı açıktır. Göç kararını eyleme dönecek bireyler beklenen gelir farkı sıfırdan büyük olduğu sürece göç kararlarını eyleme döneceklerini ifade ederler (Hagen, 2008, ss. 6-7).

“Harris & Todaro’nun modelinin iki sektöre dayanmaktadır. Bunlardan biri kentsel kesimden yani imalat sanayisini ifade eder. Diğeri ise kırsal kesimden tarım üretimini ifade eder. Modelin en önemli varsayımı beklenen reel gelirin pozitif olup, tarım kesimini aştığı sürece kırdan kente göçün devam edeceğini belirtmesidir.” (Harris & Todaro, 1970: 127).

“Beklenen kentsel ücret oluşumunu matematiksel formüllerle incelendiğinde bazı denklemler çıkacaktır.

Kentsel Kesim Üretim Fonksiyonu:

$$X_A = q(N_A, \bar{L}, \bar{K}_A), \quad q' > 0, q'' < 0 \quad (1.2)$$

X_A =Kırsal kesimdeki toplam ürün,

N_A =Toplam ürün için kullanılacak kırsal emek,

L =Sabit kullanılabilir arazi,

K_A =Sabit sermaye stoku,

$q' = q'$ 'nın N_A 'ya göre türevidir, tek değişken faktör.

Kırsal Kesim Üretim Fonksiyonu:

$$X_M = q(N_M, \bar{K}_M), \quad f' > 0, f'' < 0 \quad (1.3)$$

X_M = Kentsel kesimdeki toplam ürün,

N_M = Toplam Ürün için gereken toplam emek (kentsel ve göçmen),

K_M = Sabit sermaye stoku,

$f' = f'$ 'in N_M 'ye göre türevidir, tek değişken faktör.

Fiyat Belirleme:

$$P = p \left(\frac{X_M}{X_A} \right), \quad p' > 0 \quad (1.4)$$

P = kentsel ürün cinsinden kırsaldaki ürünün fiyatıdır. Ayrıca iki sektörün ürünlerinin göreceli fonksiyonudur.

Kırdaki Reel Ücret:

$$W_A = P \cdot q' \quad (1.5)$$

W_A = Tarımda çalışanların reel ücretidir. İmalat sanayinde elde edilen çıktı cinsinden ifade edilen tarımda çalışan emeğin marjinal üretimine eşittir.

Kentteki Reel Ücret:

$$W_A = f' \geq \overline{W}_M \quad (1.6)$$

W_M = Kentteki reel ücrettir. Tam rekabet koşullarının geçerli olduğu ve üreticilerin karlarını maksimize etmek istemelerinden dolayı kentteki sektörün işgücünün marjinal ürünüdür. Bu ücret asgari kentsel ücrete eşit ya da asgari ücreti geçecek şekilde olmalıdır. Dikkat edilecek husus, $f' = W_M$ eşitliğidir (minimum ücrette işgücüne talep fazlalığının olmadığı durum).

Kentte Beklenen Gelir

$$W_\mu^\varepsilon = \frac{\overline{W}_M N_N}{N_\mu}, \quad \frac{N_M}{N_\mu} \leq 1 \quad (1.7)$$

W_μ^ε = Kentte beklenen gelirdir. İstihdam edilen toplam kentsel emeğin oranına göre ayarlanmış reel asgari ücrete eşittir. Kentsel sektördeki tam istihdam durumu sadece beklenen ücretin minimum (asgari) ücrete eşit olduğu durumda olur. ($N_M = N_\mu$ ve $W_\mu^\varepsilon = W_M$ olduğu durumlar).

N_μ = Kenttekiler artı göçmenlerin oluşturduğu işgücü.

İşgücü Donatımı:

$$N_A + N_\mu = \overline{N}_R + \overline{N}_\mu = \overline{N} \quad (1.8)$$

N_A = Kırsal kesimde İstihdam edilen emek,

N_μ = Kentteki toplam emek,

N_R = Başlangıçtaki kırsal iş gücü donatımı,

N_μ = Kalıcı kentsel emek,

N = Toplam iş gücü donatımı

Denge Şartı (Koşulu):

$$W_A = W_\mu^\varepsilon \quad (1.9)$$

Kente göçün beklenen kentsel-kırsal gelir farkının pozitif bir fonksiyonu olduğu varsayımından buradaki denge koşulu elde edilmiştir. Bunu da N_μ 'nin bir zaman türevi olduğu yerde biçimsel olarak yazabiliriz:

$$N_\mu = \Psi\left(\frac{W_M N_M}{N_\mu} - P \cdot q'\right), \quad \Psi > 0, \quad \Psi(0) = 0 \quad (1.10)$$

Burada, beklenen gelir türevinin (farklılığının) sadece sıfır olduğu durumda, göçün sona ereceğini açıkça belirtebiliriz.” (Harris & Todaro, 1970, ss. 128-129).

Bu modelde kentteki işsizliğe rağmen bireylerin hala kırdan kente doğru göç etmesinin altında yatan sebebin kentte beklenen gelirin yüksek olmasından kaynaklandığı vurgulanmıştır. Bu durum kentteki ücretin kırsal kesimde tarım sayesinde elde dilecek olan ücretten daha fazla olmasından kaynaklanmaktadır. Hal böyle oldukça göç yaşanmaya devam edecektir. Beklenen ücretler birbirine eşit olduğu zaman göç sona erecektir.

1.3.9. Mabogunje'nin Göç Sistemleri Teorisi

Akin Mabogunje 1970 yılında “Kırsal-Kentsel Göç Teorisine Sistemsel Yaklaşım (Systems Approach to A Theory of Rural-Urban Migration)” isimli çalışması ile göç teorilerine bir yenisini eklemiştir. Göç Sistemleri Teorisi olarak da bilinen bu teori göç hareketlerini belli başlı iktisadi etmenden ziyade göç hareketinin sebebini belirli çevresel etkiler sınırları içinde ele almaktadır.

Mabogunje göç hareketlerinin ardında itici-çekici faktörlerin yer aldığını, bireylerin belirli gelişmiş bölgelere göç ettiğini göç ile mesafe arasında bir ilişkini olduğunu ve göç hareketlerinin sınıflandırılmasını kabul etmiştir. Daha önceki çalışmaların formüller ile desteklense de göç hareketlerinin matematiksel formüllere dayanmayıp aksine daha çok sözel analizlere dayandığına vurgu yapmıştır (Mabogunje, 1971, ss. 1-2).

“Tarihselci-yapısal perspektiflere benzeyen göç sistemleri teorisi uluslararası ilişkilere, politik iktisada, kolektif eyleme ve kurumsal faktörlere vurgu yapar. Göç sistemleri teorisi, ülkelerin birbirleriyle göçmen değişimlerinde bulunan iki ya da daha fazla ülkeden oluşmaktadır. Göç sistemleri yaklaşımının ardında bazı bağlantılar bulunmaktadır. Bu bağlantılar da devletlerarası ilişkilerden, karşılaştırmalardan,

kitlesel kültür bağlantılarından, aile ve sosyal ağlardan oluşmaktadır. Göçmenler sistemleri yaklaşımı içerisinde gerçekleşen göç hareketlilikleri; kültürel bağlara, yatırım bağlarına, ticarete, politik etkiye ve kolonyal sisteme dayanan göçmen kabul eden ve gönderen ülkeler arasındaki önceden oluşmuş bağlara göre gerçekleşmektedir. Örneğin; Cezayir'den Fransa'ya göç hareketinin temelinde Cezayir'de bulunan Fransız kolonisi varlığı ile açıklanırken, Almanya'daki Türklerin göç hareketi ise 1960'larda ve 1970'lerdeki işçi alımlarına dayanır” (Castles & Miller, 1998, ss. 23-25; Mabongunje, 1970, s. 5).

Göç sistemleri teorisine göre gerçekleştirilen göç hareketlerinin coğrafi konum olarak yakın olması bir zorunluluk değildir. Büyük çoğunlukla göç hareketi iktisadi ve siyasi ilişkiler ışığında gerçekleştirilmektedir (Massey vd, 1993, s. 454). Afrika'dan Fransa'ya doğru gerçekleştirilen göçler uzun mesafeli iken; Meksika'dan Amerika'ya doğru gerçekleştirilen göç hareketleri kısa mesafelidir (Çağlayan, 2006, s. 82). Ülkeler birden fazla göç sistemi içerisinde yer alabilirler. Ancak birden çok göç sistemine dâhil olma göç alan (kaynak) ülkeden ziyade göç veren (hedef) ülkeler için daha yaygın bir durumdur. Siyasi ve iktisadi konjonktüre değiştikçe göç dengesine sabit kalmayıp, değişir. Hatta ülke siyasi istikrarsızlık, iktisadi dalgalanma ve sosyal hayatta dönüşümlere göre sistemden çıkabilir veya bir sisteme dâhil olabilir (Massey vd, 1993, s. 454).

Mabogunje'nin göç sistemleri teorisi içinde mikro ve makro boyutta değişiklikler yaşanmaktadır. Mikro boyutta göçmenlerin davranış ve tutumları, inançları ve iletişim şekilleri yer alırken; makro boyutta kurumsal faktörler bulunmaktadır (Adıgüzel, 2018, s.32).

Bu teoriyi diğer teorilerden ayıran yönü göç hareketini doğrusal, tek yönlü değil; birikimli döngüsel olarak ele almasıdır. Ayrıca göç hareketleri bu teoride neden sonuç ilişkisi içinde değil de birbirine bağımlı daha karmaşık bir biçim olarak değerlendirilmiştir. (Mabongunje, 1970, s. 16).

1.3.10. İlişkiler Ağı (Network) Teorisi

İlişkiler ağı (network) teorisinin temelinde göçmenler arasındaki ilişkiler yer almaktadır. Göç hareketine niyetlenen bireyler ile göç hareketini gerçekleştiren bireyler arasında ihtiyaç duyulan enformasyon, deneyim ve talimatlar paylaşılır. Bireyler yeni bir yere gidecekleri zaman daha önceden oraya gitmiş, orası hakkında bilgi sahibi olan

insanların tecrübelerinden istifade etmek isterler. Bunu göçmenlerle kurdukları iletişim ağları sayesinde gerçekleştirirler.

Göçmenlerin daha önceki göç teorilerde kararlarını itici-çekici faktörlere göre, maliyet-getiri karşılaştırmasına ya da beklenen gelire göre aldığı vurgulanırken; bu teoriye göre göç eden bireylere göre aldıklarını savunulmuştur. Literatür incelendiğinde en modern çalışma Massey ve arkadaşları tarafından yapılmıştır (Spittel, 1998, s. 1). Göçmenlerin ilişkiler ağı, bulundukları yerdeki göçmelerle, göç etmek istedikleri yerdeki göçmenlerle, göç etmek isteyenlerle ve göçmen olmayan kişiler arasındaki ortak köken, soy ve arkadaşlık bağlantılarından oluşmaktadır. Bu teoriye göre daha önce göç etmiş bireyler, göç etmek isteyen bireyleri göçe teşvik eder. Aynı zamanda göç etmek isteyenlerin hedef ülkede dil, din, kültür farklılıkları ya da işsizlik gibi çeşitli durumlardan kaynaklanan sorunlar ile karşılaşmaları halinde yardım alacakları, iş fırsatlarını öğrenebilme, barınma için konut bulma gibi konuları danışabilecekleri bir toplumsal sermaye görevi görürler (Abadan-Unat, 2002, s. 18).

İlişkiler ağı genişliğinde bağlı olarak göçteki maliyetleri ve riskleri azaltır, bu durumda beklenen getiride nispi olarak artmış gibi görünür. Dolayısıyla göç hareketlerinde artış yaşanır. Burada networkun en önemli etkisi riskler ve maliyetler üzerindeki sahip olduğu azaltıcı etkidir (Massey vd, 1993, ss. 448-449).

Göçmenler ile göç edecekler arasındaki var olan ilişkiler ağlarının varlığı bireylerdeki göç etme eğilimi arttırıcı bir etkiye sahiptir (Olejarova, 2007, s. 17). Sosyal ağların en önemli özelliklerinden biri de organizasyonel ve kişiler arasındaki bağları da kapsayabilme özelliğidir. Bu sayede göç edecek bireyler iyi bir işe gireceklerine, daha iyi bir yaşam standardına ulaşacaklarına daha kolay inanmaya başlarlar. Bu sayede göç kararını aldıktan sonra göçe edene kadar geçen zaman kısalmır (Weber, 2014, s. 4).

“İki ülke arasındaki göç akışının büyüklüğü istihdam oranları ve ücret farklılıklarıyla güçlü bir şekilde ilişkili değildir çünkü bu değişkenlerin göçü, ister artırıcı ister engelleyici yönleri olsun fark etmez, ilişkinin güçlü olmama sebebi göç etmenin maliyetini ve risklerini azaltmasıdır. Bunlar önemini kaybetmektedir. Ağlar genişledikçe, göç etmenin riskleri ve maliyetleri düştükçe akım (göç akışı) sosyoekonomik şartlarda daha az seçici olur ve gönderen toplumun da daha fazla temsilcisi olur. Hükümetler göç akışlarını kontrol etmekte ciddi derecede zorlanabilirler çünkü ağ oluşum süreci kontrollerin dışında gerçekleşmektedir.” (Massey vd, 1993, s.450; Abadan-Unat, 2002, s. 20; De Haas, 2008, ss.19-20).

1.3.11.Zelinsky’nin Hareketlilik Geçiş Hipotezi

Wilbur Zelinsky 1971 yılında “Hareketlilik Geçiş Hipotezi (The Hypothesis of The Mobility Transition)” adıyla yayımladığı makalesinde bireylerin göç kararlarını sosyo-ekonomik gelişmeler çerçevesinde tarihçi bakış açısı ile ele alarak incelemiştir. Göç olgusunun bu faktörlerden etkilendiğini ve göçün etkilerini modernleşme süreci içerisinde açıklamıştır.

Zelinsky bu çalışmasında demografik geçiş kuramı ile göç yasaları arasında farka vurgu yapmıştır. Zelinsky’nin bu kuramındaki tezi sosyal ekonomik gelişmenin başlangıç noktalarını elde etmektir. Bütün toplumlar doğum ve ölüm oranlarının yüksek düzeyleri dengeleme eğiliminde olduğu modern öncesi dengeye yakın noktadan; doğum ve ölüm oranlarının düşük seviyelerde olduğu modern dengeye yakın konuma gelecektir. Fakat doğum oranlarındaki azalış geçiş dönemlerinde önemli bir büyümeye ulaşmak ekonominin ihtiyaç duyduğu nüfusu karşılayamayacak şekilde ölüm oranlarının gerisinde kalacaktır.

Zelinsky “Hareketlilik Geçiş Hipotezi” isimli makalesinde göç hareketini, modernleşme sürecinin doğası gereği toplumsal ve iktisadi farklılaşmanın bir parçası şeklinde ifade etmektedir. “Zelinsky göç oranının ve şeklinin modernleşme aşaması (sanayileşme gibi) ve demografik faktörlerle (yüksek doğum oranları gibi) yakın bir şekilde ilişkilendirilebileceğini de vurgulamıştır.” (Hagen, 2008, s. 9).

“Zelinsky’e ait olan hareketlilik geçiş hipotezi, yaşamsal (hayatı idame ettirme) geçişi, hareketlilik geçiş ile ilişkilendirir, bağlantı kurar. Zelinsky bilimsel bilginin gelişmesi vasıtasıyla modern insanoğlu demografik geçiş sonucunda ölüm ve doğum kontrolü şeklinde kendi fizyolojisi üzerindeki kontrolünü genişletmiştir. Yaşamsal geçiş artan hareketliliğe, ekonomik büyümeye ve modernleşme sürecine bağlayarak demografik geçişin genişletilmiş bir kavramı anlamına gelmektedir. Bu aynı zamanda yaşamsal geçişin gelişmesi olarak da adlandırabileceği anlamına gelir.” (De Haas, 2008, s.12; Zelinsky, 1971, ss. 222-223).

Zelinsky’ye göre göç hareketleri beş aşamadan meydana gelmekte ve bunların her evresinde göç hareketi farklı şekillenmekte ayrıca göç hareketleri etkilenmektedir.

Tablo 2. Zelinsky’e Göre Göçün Evreleri ve Özellikleri

EVRELER		ÖZELLİKLERİ
1. Evre	Geleneksel geçiş toplumu	Bu dönemde göç kısıtlıdır. Doğum ve ölüm oranları yüksektir. Nüfus artışı azdır.
2. Evre	Erken geçiş toplumu	Bu dönemde kırdan kente ve uluslararası göç artar. Ölüm oranlarında hızlı düşüşler ve büyük nüfus artışları yaşanır
3. Evre	Geç geçiş toplumu	Bu dönemde hem kırdan kente göç hem de uluslararası göçte yavaşlama başlar. Doğurganlıktaki azalış ile birlikte nüfus artışının da hızı düşer.
4. Evre	Gelişmiş Toplum	Bu dönemde doğum ve ölüm oranları düşük düzeyde sabitlenmiştir, nüfus artışı azdır, kentten kentte göçün önemi artar. Bu evredeki ülkeler gelişmekte olan ülkelere niteliksiz ya da yarı nitelikli bireylerin gelmesiyle net göç veren ülkeden net göç alan ülke konumuna geldikleri dönemdir
5. Evre	İlerideki süper ileri toplum	Bu dönemde doğum ve ölüm oranları düşük düzeyde seyretmeye devam eder. Gelişmiş ülkelere işçi göçü devam eder.

Kaynak: Zelinsky, W. (1971). The Hypothesis Of The Mobility Transition. *Geographical Review*, 61(2), ss. 219-249.

1.3.12. Piore’nin Dual İşgücü Piyasası Teorisi

Michael Piore göç hareketlerinin altında ikiye bölünmüş işgücü piyasasının yer aldığını 1979 yılında yayımladığı “İkili (ikiye bölünmüş) İşgücü Piyasası Hipotezi (The dual labor-market hypothesis)” isimli çalışması ile ileri sürmüştür. İkiye bölünmüş işgücü piyasasından kasıt birincil ve ikincil sektör olarak işgücü piyasasının ikiye ayrılmasıdır.

Piore temellerini attığı ikili işgücü piyasasını incelerken özellikle siyahî bireyler olmak üzere kentlerde çalışan dezavantajlı bireylerin yaşadıkları sıkıntılar üzerine incelemelerde bulunmuştur. Temel yaklaşımın perde arkasındaki amacın sosyoekonomik göç hareketlerini ele almak ve bu hareketleri daha iyi kavramak olduğunu belirtmiştir (Piore, 1972, s. 1).

İkiye bölünmüş işgücü piyasasının ilki olan birincil sektörde ikincil sektöre göre maaşlar daha yüksek, çalışma koşulları daha iyi, işte yükselme şansı daha yüksektir. Ayrıca bu sektör iş yönetiminde daha eşitlikçi ve adil bir süreç içinde oluşan bir yapıya sahiptir. Aynı zamanda istihdamda istikrar mevcuttur. İkincil sektör ise birincil sektörün aksine daha düşük maaş ve kötü çalışma koşullarına sahiptir ve işte ilerleme şansı çok düşüktür. İkincil sektörde çalışanlar ile amirler arasında adam kayırmacılığa dayanan kişiselleştirilmiş bir ilişki vardır. İkincil sektörün çalışma koşulları sert ve değişken bir yapıya sahiptir. İkincil sektörde yaşanan istihdamdaki dengesizlikler bu sektör birincil sektörden ayıran bir diğer özelliğidir (Piore, 1972, ss. 1-2).

Birincil sektördeki işlerde ülkenin yerli halkı istihdam edilirken; ikincil sektördeki işlerde çoğunlukla göçmenler istihdam edilir. Birincil sektördeki işler genellikle vasıf-nitelik gerektirirken; ikincil sektördeki işler vasıfsız-niteliksiz işlerden oluşmaktadır. (Piore, 1979, s. 35; Kumpikaite & Zickute, 2012, s. 389). Bu iki işgücü piyasasındaki bir diğer fark ise iş güvencesi ve sigorta imkânıdır. Birincil sektörde yüksek iş güvencesi ve sigorta imkânları mevcut iken; ikincil sektörde bu imkânlar ya hiç yok ya da yok denecek kadar azdır (Blaauw & Uys, 2006, s. 251). Birincil piyasada sermaye yoğun üretim yöntemi kullanılmakta olup, ağırlıklı olarak yüksek vasıflı ve nitelikli işgücü istidamı yoğun iken; ikincil piyasada emek yoğun üretim yöntemi kullanılmakta olup, düşük vasıflı ve niteliksiz işgücü istihdam edilmektedir.

Gelişmiş sanayi toplumlarının emek yoğunluğu gerektiren işlerde işgücü talebi sürekli olacaktır. (Jennisen, 2004, s. 33; Piore, 1979, s. 37). Bu durumda uluslararası göçün gelişmiş ülkelerin emek ihtiyacından ötürü meydana geldiği ortaya çıktığı söylenebilir. (Grubanov-Boskovic & Natale, 2017, s. 4).

Piore'ye göre uluslararası göç hareketleri göçmenlerin kendi ülkelerindeki düşük maaş, yüksek işsizlik oranları veya kötü çalışma koşulları gibi itici faktörlerden değil de; göçmenlerin gittikleri ülkelerdeki çekici faktörlerden dolayı meydana gelmektedir. Göç alan ülkelerin yabancı işçilere daima ve kaçınılmaz bir ihtiyacı olduğunu vurgular (Massey vd, 1993, ss. 440-441; Wickramasinghe & Wimalaratana, 2016, s. 23).

Gelişmiş ülkelerin talebi doğrultusunda gelişen bu göç hareketlerinin o ülkenin dört temel özelliğinden kaynaklanmaktadır. Bunlar:

1. Yapısal enflasyon: Ücretler yalnızca emek arz v talebinin durumunu yansıtmaz aynı zamanda sosyal nitelikleri konumu ve prestiji de yansıtır. İşverenlerin teklif ettikleri ücretler piyasadaki emek arzındaki değişimlere cevap verirken tamamen bağımsız değildir. Bazı resmi

kurumsal mekanizmalar (sendikalar ve bazı bürokratik düzenlemeler vb.) ücretlerin bireylerin beklediği ve fark ettiği saygınlık ve mevki hiyerarşisine karşılık gelmesini sağlar. Hiyerarşinin en alt tabakasındaki vasıfsız işçinin ücretinin artırılması halinde hiyerarşi düzeni bozulur ve hiyerarşinin diğer tabakalarında ücret artışı için baskı oluşmasına zemin hazırlar (Massey vd, 1993, s. 441). Buna göre buradaki tek çıkar yol ücretleri düşük seviyelerde tutmaktır. Gelişmiş ülkelerdeki bireyler sendikalardan ötürü düşük ücretlere razı olmayacaktır. Bunun sonucunda ikincil sektörde işler için ülkeye göçmenlerin alınıp istihdam edilmesi en cazip yöntemdir (Abadan-Unat, 2002, s. 11).

2. Motivasyon sorunları: Belirli bir hiyerarşi içindeki çalışanlar için dürtü (motivasyon) çok önemlidir çünkü çalışanlar sadece gelirlerini için değil, aynı zamanda sahip oldukları sosyal saygınlık ve konumlarını da kaybetmek istemez dahası yükseltmeye çabalarlar. Hiyerarşinin en alt tabakasında bulunana işçi grubu konum ya da saygınlıktan ziyade gelirlerine daha çok önem verirler. Çünkü göç edip geldikleri ülkelere göre daha yüksek düzeyde gelir elde etmektedirler. Bununla birlikte göç ettikleri ülkede kendilerini toplumun bir parçası olarak göremedikleri için ülkelerine gönderdikleri işçi dövizleri kayda değer bir onur ve prestij taşıdığı için gelire daha çok odaklıdır. (Massey, 1993, ss. 441-442). Sosyal hiyerarşi içindeki en alt tabaka işler için yerli halk gönüllü ve istekli olmadığı müddetçe bu boşluk göçmen işçiler tarafından doldurulur (Gheasi & Nijkamp, 2017, s. 4).
3. İktisadi ikicilik: İkili piyasanın yapısı gereği sermaye ve işgücü arasında çok özel farklar vardır. Sermaye sabit üretim faktörü olmasından dolayı talepte yaşanan değişmeye bağlı olarak sermayeden vazgeçilemez Diğer bir ifade ile sermaye talebin dalgalanmaları karşısında boşa düşebilir (atıl olabilir) ancak bırakılamaz. Sermaye sahipleri her zaman işsizliğin maliyetine katlanmak zorundadırlar. Emek faktörü sermayenin tersine değişkendir. Talep azaldığı zaman, emek kolay bir şekilde bırakılabilir (Piore, 1979, s. 36). *“Birincil sektörde çalışanlar kalifiyeli, yetenekli kişiler olduğu için firmalar için önemleri büyüktür. Katkılarından dolayı firmaların beşeri sermayesini oluştururlar. Birincil sektörde çalışanları çıkarmak çok büyük maliyet sebebiyet vermektedir. Eğer işten*

ayrılırlarsa kıdem tazminatı, işsizlik ödeneği gibi ve belirli sendika haklarından dolayı ciddi mali yükümlükler getirir. Bu yüzden; birincil sektördeki çalışanları çıkarmak pahalı hale gelir çünkü onlar artık sermaye gibi olmuşlardır. İkincil sektörde ise vasıfız, istikrarsız işler yapılır. Burada çalışan işçileri çıkarmanın işverene ya çok az maliyeti ya da sıfır maliyeti olacaktır bu yüzden onları işverenler dilediği zaman işten çıkarabilirler. İşveren durgunluk dönemlerinde çalışanlarını ellerinde tutarak genellikle parasını kaybedecektir.” (Massey vd, 1993, s. 442).

4. Emek arzının demografik yapısı: “Bu sektörlerde düşük ücretli, memnun edici olmayan şartlar altında, büyük istikrarsız sektör içinde ve çok az ilerleme şansı olan ikili piyasa içerisinde her zaman çalışmak isteyen işçiler olmuştur ve bu da sürekli bir talebin oluşmasına sebebiyet vermektedir. Bu işler geçmişte kadınlar ve gençler tarafından karşılanmıştır. Kadınlar ilk çocuklarının doğumlarına kadar iş gücünü katılma eğilimi göstermişler ancak çocukları büyüdükten sonra daha çok katılma eğilimi içerisinde bulunmuşlardır. Çocuklar ise deneyim sahibi olmak, farklı mesleki görevlerde bulunmak ve ekstra para kazanmak için bu işgücüne tarihsel olarak sürekli girip çıkmışlardır. Gelişmiş sanayi toplumlarında bu sosyo-demografik yapı daralmıştır. Kadınların işgücüne katılımların artması kadınların işlerini gelir kadar sosyal statü kazanmak isteyen bir yapıya dönüştürmüştür. Boşanmaların artması, kadınların işlerini birincil gelir desteği kaynağına dönüştürmüştür. Örgün eğitimin artması ve doğum oranlarının azalması çocukların işgücüne katılımlarını azaltmıştır.” (Massey vd, 1993, s. 443).

1.3.13. Wallerstein’in Dünya Sistemi Teorisi

Immanuel Wallerstein’in göç ile alakalı incelemeleri “merkez-çevre kuramı, dünya sistemleri analizi, modern dünya sistemler teorisi” adları ile de anılır. Kendisi göçe neden olan faktörler daha önceki teorilerden daha farklı bir bakış açısı ile ele almıştır. Göç hareketlerinin sebebinin sermayedar (kapitalist) düzen olduğunu, devletler arasındaki ilişki ve sömürgecilik bağlantılarının olduğunu ileri sürmüştür. Wallerstein 1974 senesinde yayınladığı makalesiyle öne sürmüş olduğu dünya sistemleri teorisinin

göçün temeline merkez ve çevre ülkeleri arasında gerçekleştiği savını aldığını vurgulamıştır.

Wallerstein'in dünya maslahatlarına alakası lise çağlarında oluşmuştur. İçinde yetiştiği ailede politikaya ilginin yüksek oluşu ve evin içine bu konular ile ilgili tartışmaların yapılması onun bu konulara olan ilgisinin seviyesini arttırdığına şüphe yoktur. *“Kendisi ikinci dünya savaşı yıllarında New York şehrinde lise eğitimi yıllarında başlamış olduğunu varsayar. Evde tartışılan konular Nazizme, Faşizme karşı mücadele bazı başlıklardan biridir. İki ülke arasındaki ilişkiler, devletlerin savaş zamanlarında birlikleri ve uluslararası yapıyı bölen şeyler diğer konulardır. Tüm bu evde konuşulan, tartışılan konuların hepsi Wallerstein'i dünya sistemleri analizine götürmüştür diyebiliriz.”* (Wallerstein, 2000, s.15).

Teorinin bakış açısına göre dünya sistemi ikiye ayrılmıştır. Dünyadaki ülkeler merkez ve çevre olarak ikiye ayrılmaktadır. *“Coğrafi ve kültürel olarak farklı olan yapıya ülkelerde merkez denilen sermaye yoğunlukta, çevre ise işgücü yoğunlukta bir yerdir ve bu merkez (çekirdek) bölgeler kapitalist ekonomi içerisinde en çok kazanç elde eden ülkelerdir.”* (Sorinel, 2010, s. 222; Saenz, 2012, s. 191). Karşılıklı birbirlerine bağımlı olan bu merkez ve çevre ülkeler, tarihsel açıdan kolonyal bağlarla, sömürgecilik hareketleri ile bu ikili ülkelerin temelini oluşturur.

Eskiden merkez konumdaki bir ülkenin çevre konumundaki bir ülkeyi etkisi içine alması sömürgecilik sistemi ile olurken, günümüzde ise merkezlerin kapitalist ağlarının çevreye nüfus etmesi neokolonyal devletler ve çok uluslu şirketler tarafından gerçekleştirilmektedir. Merkez ülkeler emeğin ucuz oluşu, hammadde, arazi gibi etmenlerden dolayı çevreye bağımlı iken; merkezin kendisine çeken yüksek kar dürtüsü daha çok servete sahip olma tutkusu içindeki sermaye sahibi firmaların gerek sahipleri gerekse yöneticilerinin merkez ülkeye bağlı olma konusunda istekli olmasını sağlamaktadır (Arango, 2000, s. 290; Massey, 1993, ss. 444-445).

“Buradaki bakış açısı göç hareketlerinin kapitalist düzen içinde nasıl gerçekleştiğini arazi, hammadde ve emek yönünden ele almaktadır.

- *Arazi yönünden göç hareketi: Var olan tarımsal kaynaklardan en yüksek karı elde etmek ve küresel mal piyasalarında rekabet edebilmek için, çevre alanlarında bulunan kapitalist çiftçiler topraklarını sağlamlaştırmayı, üretim yöntemlerini makineleştirmeyi, ihracat için mahsul üretmenin peşinde olurlar. Yüksek tohum getirili, suni gübre, böcek ilaçları gibi endüstriyel olarak üretilen girdiler uygulamanın,*

kullanmanın peşine düşerler. Arazi toplulaştırması mirasa ve ortak intifa haklarına dayanan geleneksel arazi kullanım sistemlerini tahrip eder, ortadan kaldırır. Makineleşme el emeği ihtiyacını azaltmakta ve birçok tarım işçisini üretimde atıl hale getirmektedir. Bu sistem aynı zamanda geçim kaynağına dayalı geleneksel sosyal ve ekonomik ilişkileri sarsar, bozar ve modern girdilerin kullanılması düşük birim fiyatlarında yüksek mahsul vereceği için küçük ve kapitalist olmayan çiftçileri yerel pazarların dışına itilmesine neden olur. Bu sistem, yerel tarımla uğraşan kesimin hareket eden bir işgücü oluşmasına sebebiyet verir.

- *Ham madde yönünden göç hareketi: Küresel pazarlarda satışa sunulan hammaddelerin çıkarılması ücretli işgücüne dayanan endüstriyel yöntemler gerektirmektedir. Eski köylülere önerilen ücret sabit rol ilişkilerine ve karşılıklı (iki taraflı) sisteme dayanan geleneksel sosyal ve ekonomik organizasyon biçimlerini sarsmaktadır aynı zamanda soysal değişim, özel kazanım ve yeni bireycilik anlayışlarına dayanan yeni işgücü piyasaları yaratmaktadır. Bu eğilimler gelişmekte olan bölgelerde, genellikle uluslararası yayılmalarla birlikte, işgücünün coğrafi hareketliliğini de teşvik etmektedir.*
- *İşgücü yönünden göç hareketi: Merkez ülkelerden gelen firmalar gelişmekte olan ülkelerde montaj sisteme dayalı tesisler kurmak için çevre ülkelere girerler çünkü firmalar burada düşük ücret avantajından faydalanmak isterler. Fabrika çalışanlarına talep, yerel işgücü piyasasını güçlendirmekte ve geleneksel üretim ilişkilerini zayıflatmaktadır. Burada işgücünün çoğu kadınlardan oluşmaktadır. Bu piyasayı kadınlar oluşturduğu için erkekler için iş imkânları kısıtlı hale gelmektedir ancak fabrikada çalışma koşulları kötü olduğundan ve ücretlerin düşük olması kadınları birkaç yıl çalıştıktan sonra yeni fırsatlar aramak için işten ayrılırlar. Bu fabrikaların çevre ülkelerde kurulması yerel üreticiyi olumsuz etkilemekte, çevre ülkede rekabet edilebilecek ürünler üretilmekte ve köylü ekonomisine zarar vermektedir. Bu piyasanın erkeklere işgücü imkânı sağlamadan kadınlara imkân tanınması işgücünü dişileştirecek ve onları modern tüketim ve endüstriyel iş için sosyalleştirecektir. Bu sistem sosyal, ekonomik olarak kökten*

değişmiş ve göç etmeye yatkın bir nüfusun yaratılması ile sonuçlanır.”
(Massey vd, 1993, ss. 445-446).

Merkez-çevre kuramına göre çevre konumundaki ülkelerde yaşayan insanları göç etmeye istekli hale getiren iktisadi kapitalist merkez konumundaki ülkeler bu insanları sadece göçe hevesli hale getirmeyip, bu insanları kendi ülkelerine de çekerler. Piyasaya yayılma süreci ile yerinden edilmiş bazı insanlar gelişmekte olan toplumların kentleşmesine yol açıp, şehirlere hareket etseler de, onların büyük bölümü doğal olarak yurtdışına çekilmektedir çünkü küreselleşme sermayenin yaratıldığı yerlere ideolojik ve maddi bağlantılar yaratmaktadır.

“Bu bağlantıların göç üzerindeki etkilerini incelendiğinde göç hareketlerini anlamada daha iyi yardımcı olacaktır.

- *Maddi bağlantılar yönünden göç hareketi: Merkez ülkeler malların taşınması, montajların kurulması, hammadde çıkarıp ihraç etmeyi, ticari faaliyetleri yönetimleri gibi işleri halletmek için bağlantılar oluştururlar ve yatırım yapılacak çevre ülkelere iletişim ve ulaştırma bağlantılarını genişletirler. Bu bağlantılar sadece malların, ürünlerin, bilgi ve sermaye hareketliliğini kolaylaştırmaz aynı zamanda insanların uluslararası hareket maliyetlerini de azaltır, göçe teşvik eder. Yatırım ve küreselleşme iletişim ve ulaştırma altyapısının oluşumuna eşlik ettiği için, uluslararası işgücü hareketi uluslararası mal ve sermaye hareketini ters yönde takip eder.*
- *İdeolojik bağlantılar yönünden göç hareketi: Ekonomik küreselleşme süreci çevre ve merkez ülkeler arasında kültürel bağlantılar yaratmaktadır. Bu kültürel bağlantılar uzun süre devam etmektedir ve merkez ülkenin çevre ülkeyi sömürmek ve yönetmek için kendilerini yansıtan, kurulmuş yönetim ve eğitim sistemi olan kolonyal bir geçmişi yansıtır. Senegallilerin Fransızca bilmesi, ekonomik işlemlerinde Fransız Frang'ı kullanmaları buna örnektir. Bir diğer örnek Hintlilerin, Pakistanlıların İngilizce öğrenmeleri, İngiliz tarzı lisans eğitimleri almaları, Britanya Milletler Topluluğu'na üye olmaları gösterilebilir. Bu ideolojik ve kültürel bağlantılar Merkez ülkelerden yönlendirilmiş kitlesel iletişim ve reklam kampanyaları ile desteklenmektedir. ABD, Fransa, İngiltere, Almanya gibi merkez ülkelerden televizyon programları yapılması bu ülkeler hakkında yaşam biçimleri, yaşam*

standartları hakkında bilgiler aktarırlar ve yabancı reklamlar çevre ülkelerdeki insanlara modern tüketici zevklerini aşılarlar.

- *Küresel şehirler açısından göç hareketi: Dünya ekonomisi bankacılık, finans, yönetim, teknoloji üretimi açısından bazı küresel şehirler tarafından yönetilmektedir. Küresel şehirler ABD’den New York, Los Angeles; Avrupa’dan Londra, Paris, Milano; Pasifik’ten Osaka, Tokyo gibi ülkeler oluşturmaktadır. Büyük şehirlerde nitelikli insanlar tarafından hizmetler karşılanmakta iken, vasıfsız işçilere de ihtiyaç duyulmaktadır. Garson, otel çalışanları ve ev hizmetleri gibi hizmet almak için talep yaratılmaktadır. Sanayi üretiminin değişmesi, bilgisayar ve telekomünikasyon sektörlerindeki genişleme hem birincil sektörde hem de ikincil sektörde işçiler için talep oluşturmaktadır. En alt kademedeki işleri yerliler yapmak istemediklerinden, bu sektördeki işgücü talebi göçmenler tarafından sağlanmaktadır. Üst kademedeki işler iyi eğitilmiş yerliler ve vasıflı göçmenlerden oluşmaktadır. İyi eğitim almamış (orta seviye eğitilmiş) yerli işçiler ise orta kademedeki azalan işlere takılırlar ve bu yerli işçiler küresel şehirlerden göç ederler ya da destek amaçlı sosyal sigortalarına güvenirlir.” (Massey vd, 1993, ss. 446-447).*

1.3.14. Hoffman-Nowonty’nin Sosyal Sistemler Teorisi

1981 yılında Hoffman Nowonty tarafından geliştirilen sosyal sistemler teorisi ikili işgücü piyasalarını tamamlayıcı bir nitelik taşımaktadır. Teoriye göre bireyler mevcut gerilimlerine son vermek için göç etmeyi tercih ederler. Göçü sosyal nedenleriyle ele alan teoride ekonomik nedenler göz ardı edilmez ve yapısal faktörlerinde etkileri dikkate alınır (Ela Özcan, 2016, s. 203).

Diğer teorilere kıyasla sosyal sistemler teorisi daha tutarlı bir teori olarak kabul görmektedir çünkü bu teori emek göçünün sosyolojik yönüne de değinmektedir. Sosyal sistemler teorisine göre göçmen işçiler yerli işçilere nispeten daha alt kademe işlerde çalışmaktadırlar. Bu durum için teoride proletarya kavramı kullanılmaktadır ve bu yönü ile de teori Marksist teoriden ayrılmaktadırlar (Gezgin, 2011, s. 39).

Teoriye ait görüşler şu şekilde sıralanabilir:

- Göçmenlerin hedef ülkede yüksek kademelere ulaşması zordur.
- Nispeten daha düşük gelir düzeyindeki yerli emeğin gelirinin artması mümkündür.

- Göçmenler alt tabaka işlerde çalışmaya mecbur bırakılmaktadır (Ela Özcan, 2016, s. 203).

1.3.15. Stark-Bloom'un İşgücü Göçünün Yeni Ekonomisi Teorisi

1985 yılında yayınladıkları “İşgücü Göçünün Yeni Ekonomisi (The New Economics of Labor Migration)” isimli makale ile Stark ve Bloom göç hareketlerini ele almışlardır. Bu yaklaşıma göre göç kararında tek bir kişinin değil diğer hane halkında bulunan kişilerin de etkili olduğu ve gelir maksimize etmeyi değil bunun yanında riskleri minimize etmeyi amaçlayan bir bakış açısına sahiptir.

İşgücü göçünün yeni ekonomisi teorinse göre göç kararları mikro kişisel düzeyden ziyade makro düzeyde aile veya hanehalkı ile birlikte alınır. Burada alınan karar kolektif bir karardır. İşgücü göçünün yeni ekonomisi kuramının amacı sadece gelir artırmak değil; emek piyasasındaki başarısızlıkları ve bu başarısızlıkları kapsayan risk yönetiminin stratejisidir (Stark & Bloom, 1985, s. 174; Wickramasinghe & Wimalaratana, 2016, ss. 22-23; Taylor, 1999, s. 64). Piyasa başarısızlıkları yetersiz ya da bozuk kredi ve sigorta piyasalarını kapsamaktadır. Kişiler gelirlerini risklere karşı sigortaya almak isterler, üreticilerde kendilerini finansman açısından garantiye almak isterler (Taylor, 1999, s. 74).

“Burada alınacak göç kararının bireysel bir fayda analizinden ziyade aile analizi içerisinde alındığı ortaya çıkmaktadır. Gidilecek yerdeki farklılıklar hesap edilirken, mutlak gelir ile birlikte göreceli gelir de hesaba katılmaktadır. Gelir farklılıkları yeni ekonomi kuramında göç kararında önemli bir rol oynarken; piyasa başarısızlıkları, aileler arasında diğergamlık, göreceli yoksunluk da önemli bir rol oynamaktadır.” (Budnik, 2011, s. 11-12).

Göç kararı alınırken aile üyeleri bulundukları yerdeki ve göç edilecek ülkedeki iktisadi faaliyetleri belirleyerek gelirdeki yaşanacak muhtemel değişimleri ve iş güvenliği riskinin olabildiğince aza düşürecek bir gelir elde edebilmenin hesabını yaparlar. Göçmenler göç etmeden önceki ülkede bir gelir bozulması yaşanırsa bunu işçi döviz ile eski konumuna getirebilme şansına sahiptir. Ekonomide daralma yaşandığında, aile göçmenin göndereceği para ile geçimini sağlayabilirler. Eğer ekonomide sıkıntı yok ise göçmenin gönderdiği havaleler aile fertleri tarafından tasarruf edilip yatırım amaçlı kullanılabilir (Stark & Bloom, 1985, ss. 174- 175; Abadan-Unat, 2017, s. 56). Göç eden bireylerin gelirlerini ailesine göndermesinin perde arkasında

ailesine verdikleri önem ve yeni iktisat kuramında davranış ilkesi olarak geçen diğergamlık vardır (Stark & Bloom, 1985,s. 174; Loschmann & Siegel, 2013, s. 4).

1.3.16. Sosyal Sermaye Teorisi

Bourdieu, Coleman, Putnam ve Portes'un çalışmaları ile önem kazanan sosyal sermaye teorisi göç çalışmalarına 1990'ların ortalarından itibaren dâhil edilmeye başlanmıştır. Kişilerin üyesi oldukları sosyal ağ veya kurumlar sayesinde sınırlı kaynaklara ulaşabilme kabiliyetleri sosyal sermaye kavramı ile ifade edilmektedir. Putnam'a göre sosyal organizasyon karşılıklı itimat, işbirliği ve uyuma sahip olma durumudur. Potes'e göre ise sosyal sermayenin bireysel ağlar ile bağlantısı vardır (Yaman, 2016, s. 107).

Faist bu göç teorisinin rasyonel bireylerin göç kararları ve yapısal makro göç sistemlerinin birleşiminden oluştuğunu ileri sürmüştür. Sosyal sermaye teorisi kişi ve toplumların göç hareketine karar vermesinde ve göç edilen yerin yaşam tarzı, kültür ve sosyal düzenine adapte olabilmede sosyal sermayenin ve ağların ciddi öneme sahip olduğunu savunmaktadır. Göçe zemin hazırlayan sosyal sermaye faktörü aynı zamanda bütünleştirici görevi de görür. Teoriye göre, birbirinden farklı olan sosyal ilişkiler, farklı sosyal sermayeler sunmakta, farklı sorumluluklar yüklemekte ve farklı sonuçlara neden olmaktadır (Massey vd., 1998, s. 254). Sosyal ilişki ve sosyal kapital faktörleri mikro boyutta alınan göç kararının makro boyuttaki etkilerini daha net gözlemleme imkânı sunar. Hedef ülkedeki önceden göç etmiş göçmenler ilerleyen zamanda hedef ülkeye göç edecek insanların veya toplulukların yaşayacağı zorlukları daha az indirmede ve modern iletişim ağları oluştururlar (Goss & Lindquist, 1995, s. 324).

“Coleman sosyal sermaye teorisini, karşılıklı beklentilerin bulunduğu, ilişkilerin güven içerisinde ve ortak değerlerle yürütülerek bireylerin iletişim ağlarının ötesine geçilen bir durum olarak değerlendirmektedir. Ayrıca Coleman, sosyal sermayenin herkesin faydalanabileceği, tarafsız, mükemmel ve güvenli bir kamu malı olduğunu ifade ederken, sosyal ve ekonomik açıdan dezavantajlı grupların üzerinde de dengeleyici bir rol oynadığından bahsetmektedir.” (Yarcı, 2011, s. 129).

Sosyal sermaye ile kurulup geliştirilen ilişki ağları, göçün maliyetlerini azaltmakta ve riski daha düşük düzeyde tutmaktadır. Göçmenlerin yeni gittikleri yerde belki de ilk problemleri olacak olan barınma sorununun halledilmesinde ve iş imkânlarından haberdar olma noktasında sosyal sermayenin önemi büyüktür. Sosyal ağlar göçmenlere bahsi geçen faydaları sağlamanın yanında, göç ettikleri toplumun

kültürel, politik ve ekonomik değerlerini de etkilemelerine neden olmaktadır (Yaman, 2016, s. 108).

1.3.17. Parekh'in Göç Teorisi

Diğer göç teorilerinden farklı olarak Hindistanlı sosyal bilimci Bhikhu Parekh, göç üzerine üç başlık altında bir göç teorisi geliştirmiştir. Bunlar şu şekildedir:

- Liberal Görüş: görüşe göre; din, dil, ırk ve politik düşünceler gibi toplumun ihtiyaç duyduğu minimum düzeydeki beklentilerini karşılayabilecek bireyler, rahatlıkla göç ederek, bu toplumun birer üyesi olarak kabul edilir (Ündücü vd., 2009, s. 163).
- Toplumsal Görüş: Liberal görüşte bireyler tek tek ele alınırken; toplumsal görüşte bireyler, bir bütün olarak ele alınmaktadır. Toplumcu görüş, göç edeceklerin göç ettikleri toplumların kültürel yapılarına uyum sağlayıp sağlayamayacağını esas alır. Bu görüş, uyum konusuna dikkat çekmiş, göçmen seçiminde seçici davranılması gerektiğini savunmuştur (Özyakışır, 2013, s. 62).
- Etnik veya milliyetçi Görüş: Bu görüşe göre, göçün meydana gelmesindeki en önemli etken, bir ülkedeki bireylerin kan bağıyla bağlanmış olması, ortak bir tarihe ve yüzyıllar boyunca ortak bir mirasa sahip olmasıdır (Yalçın, 2004, s. 43).

Göç yoluyla göç edecek olanların, mutlaka bu ülkelerle kan bağlarının olması gerekmektedir. Göçe şiddetli şekilde ihtiyaç duyulması halinde, dışarıdan gelecekler misafir konumunda kabul edilebilecektir. Teorinin en önemli uygulayıcılarından biri olarak Almanya'yı örnek verebiliriz. Almanya'ya kan bağıyla bağlı olan bireyler, dünyanın neresinde olurlarsa olsun, Almanya'ya geldikleri andan itibaren Alman vatandaşlığına kabul edilmektedirler. Fakat Almanya ile hiçbir kan bağı bulunmayan bireyler, Almanya'da ne kadar uzun süre kalıp kalmadıklarına bakılmaksızın, Alman vatandaşlığına kabul edilmeleri çok zor ve neredeyse imkânsızdır (Çağlayan, 2006: 24).

1.3.18. Birikimli (Kümülatif) Nedensellik Teorisi

“Birikimli (döngüsel) göç modeli, yeni bir göç olgusu değildir. Daha önceleri, çoğunlukla ülke içinde özellikle de kırsal yerleşim alanlarından şehre doğru gerçekleşen göç modelini tanımlamakta kullanılırken, günümüzde, gelişmekte olan ülkelere çok gelişmiş ülkelere, küresel işgücü piyasalarına yönelen göçü

tanımlamakta kullanılmaktadır. Birikimli göç modeli, bu dönüşümü gerçekleştirirken sosyal uyumu da kapsayan bir nitelik kazanmıştır.” (Erkiral Tavas, 2015, s. 21).

Kümülatif nedensellik teorisi ile daha çok 2000’li yıllarda görülmektedir. AB üyesi ülkelere göre kalıcı emek göçüne göre daha çok avantaja sahiptir. Bu teori hem göç hareketini gerçekleştiren bireylerin, hem göç alan hem de göç veren ülkenin göç hareketinden kazanç elde edeceğini savunmaktadır. Hedef ülkeler emek ihtiyacını karşılarken göç eden bireyler ise daha çabuk iş bulabilmekte ve gelir sahip olabilmektedirler. Kaynak ülke ise işçi dövizlerinin doğru kanallara aktarması halinde ekonomik kalkınmada bir finansman elde etmiş olur. Birikimli nedensellik göç teorisine karşı tepkiler da azdır çünkü toplum tarafından geçici bir göç türü olarak düşünülmektedir. Ancak teori, eskiyen ve benimsenmeyen misafir işçi sistemini anımsatması, göçmenler açısından hak kayıplarına ve dışlanmaya neden oluşturabileceği gibi gerekçelerle eleştirilere maruz kalmıştır (Şemşit, 2018, s. 280).

“Bireysel anlamda her göç hareketi, yeni göçleri teşvik etmektedir. Gelişmiş ülkelere göç eden göçmenler, kazandıkları bilgi, birikim ve tecrübe sayesinde kendilerini geliştirmekte, üretkenliklerini ve gelirlerini arttırmaktadırlar. Bu sayede, belki de ekonomik nedenlerle kısa süreli başlayan göç eylemi, kişinin yabancı bir ülkede ayakta kalabilme başarısı gösterebilmesiyle kalıcı hale gelebilmektedir.” (Aksoy, 2012, s. 112). “Massey (1999), göçü kümülatif olarak etkileyen bazı faktörden bahsetmektedir.

Bu faktörler:

- Göç ilişkilerinin yaygınlık ölçüsü,
- Gelir bölüşümü
- Tarımın örgütlenme biçimi,
- Kültür ve insan sermayesinin bölgesel dağılımı,
- Çalışmanın toplumsal anlamı ve
- Birikimli nedenselliğin sınırı” olarak ifade edilmektedir.

Kümülatif nedensellik yaklaşımı bazı hipotezlerden oluşmaktadır. Bunlar: (Deniz, 2012, s. 42):

- Kaynak ve hedef ülkelerde göç hareketlerinden kaynaklanan iktisadi ve sosyo-kültürel değişiklikler devletlerin göç hareketlerinin hızının azaltılması ya da göç hareketlerinin durdurulması konusundaki çalışmalarını zorlaştırmaktadır.

- İstihdamda sıkıntı olduğunda diğer bir ifade ile işsizliğin yükseldiği dönemlerde göçmenlerin istihdam edildiği işlerde kendi vatandaşlarını çalışmaya razı edemediği için ülke yeniden göçme işçiye ihtiyaç duyacaktır.
- İşgücü piyasasında göçmen işçilerin oranları çok yüksek ise ve bir iş halk tarafından göçmen işi olarak kabul görüyorsa, o iş kolu saygınlığını yitirmekte ve iş kolunda yerli işgücünün istihdam edilmesindeki zorluk derecesi yükselmektedir.

“Birikimli nedenselliğin sınırı noktasına gelindiğinde, göç süreci artık bozulmakta ve göç edenler daha çok yaşlılardan, çocuklardan ve kadınlardan meydana gelmektedir.” (Massey, 1999, s. 46).

Döngüsel nedensellik teorisi göç hareketlerinin nasıl başladığını zaman içinde nasıl devam ettiğini ve yaygınlaştığını açıklamaktadır. Suriye’den mecburi bir biçimde göç eden kişilerin, geride kalan kişileri de göçe teşvik etmesi durumu kümülatif nedensellik teorisi ile açıklanabilmektedir.

1.3.19. Guilomoto-Sandro’nun (Kurumsal) Göç Teorisi

2011 yılında Guilomoto ve Sandro tarafından geliştirilen göç teorisi “Kurumsal Teori” ismiyle de bilinmektedir. Bu teori göçmenler ve hedef ülkedeki sorunlara karşı analiz edilip geliştirilmiştir. Gelişen göçmen ağları, insanların birbirleriyle kurdukları ilişki göç maliyetini azaltmakta ve insanları göçe teşvik etmektedir. Göçmenler her zaman gitmek istedikleri yere kolayca gidememekte önlerine bir takım yasal engeller çıkmaktadır.

Teorinin çıkış noktası sermaye yoğun ülkelere göç etmek isteyen kişi sayısının artması ve bu ülkelerin göçü sınırlandıracak politikalar geliştirmeye başlamasıdır. Genel olarak teori göç hareketlerini daha kolay hale getiren yasal veya yasal olmayan kurumların doğuşundan bahsetmektedir (Mutluer, 2003, s.20).

“Kurumsal teori, uluslararası göçte, hedef ülkeye göç etmek isteyen kişilerle, göç alan ülkedeki göçmen talebi arasındaki farklılıktan faydalanmak isteyen yasal ve yasal olmayan örgütlerin göçmenlere müdahale etmesinin göçü teşvik edeceği görüşünü savunmaktadır. Çünkü kâr amacı gütmeyen kuruluşlar ve özel girişimciler, göçmenlere yeraltı pazarında belirlenen ücretler karşılığında farklı türden hizmetler sunmaktadır. İşverenler ve göçmenler arasında iş sözleşmeleri imzalatmakta, ev sahibi ülke vatandaşları ve göçmenler arasında sahte evlilikler, sahte belge ve vizeler

düzenlemekte, konaklama, kredi ve diğer yardımlar hakkında, göçmenlere danışmanlık hizmeti sağlamaktadır. Göç etmeyi kolaylaştıran bu kurumların kurulması ve büyümesi, uluslararası nüfus hareketinin hacmini arttıran sosyal bir altyapı biçimi oluşturmaktadır. Zaman içinde, göç hareketleri kurumsallaşmakta ve başlangıçta göçe neden olan faktörlerden bağımsızlaşarak hızlanmaktadır. Sonuçta, hükümetler bu göç hareketlerini kısıtlamakta zorlanır hale gelmektedirler.” (Massey, 1993, s. 461).

Ülkelerinde yaşanan iç savaş ve katliamlardan kaçan Suriyeliler hedef ülke olarak öncelikle Batı Avrupa ülkelerini tercih etmekte, bu ülkelerin göçmen karşıtı politika uygulamaları yüzünden de çoğunlukla yasal olmayan tehlikeli yollara başvurmaktadırlar. Suriyelilerin daha fazla mağdur olmalarını istemeyen bazı sivil toplum örgütleri ise mültecilerin yükünü hafifletmek için çaba göstermektedir. Tıpkı kurumsal teorinin öngördüğü gibi Suriye göçünde de göç sürecini kolaylaştırmak amacıyla yasal ve yasal olmayan kurumlar ortaya çıkmıştır. Bu kurumlar kimi zaman göç sürecine pozitif katkılar yaparken kimi zaman da tarafların daha zor anlar yaşamasına neden olmuştur.

1.4. Uluslararası Göçün Nedenleri

Uluslararası göç hareketinin emek ihraç eden ülkelerin itici güçleri tarafından belirlendiği kabul edilir. İşgücü hareketinin boyutunu belirleyen ise genelde emek kabul eden ülkelerin cazip güçleridir. Emegin yönelmiş olduğu hedef ülkelerdeki yüksek gelir, geniş iş imkanları, sosyal refah çekici güçlerden; emek gönderen ülkelerdeki işsizlik, düşük gelir, diğer yaşam ve çalışma şartlarındaki sıkıntılar itici güçlerden bir kaçıdır. Uluslararası göç hareketi sadece iktisadi faktörlerden değil bunun dışında dinsel ve politik faktörlerden de kaynaklanabilir. 19. yüzyıl başlarındaki göç hareketlerine politik ve dinsel faktörler egemenken, 2. Dünya Savaşı sonrasındaki işgücü hareketlerindeki yüksek ücret ve gelir, yüksek refah gibi ekonomik faktörler etmenler olmuştur (Kutlu, 1999, ss. 12-13). Göç hareketlerinin karmaşık yapısının, göç hareketine sebep olan faktörlerle de sıkı bir ilişkisi mevcuttur. Ayrıca göç hareketine neden olan etkenler özünde göç hareketleri kadar çeşitli ve çok boyuttan oluşur. Bununla birlikte, göçü hareketlerinin nedenleri konusunda, araştırmacıların birleştiği dört ana başlıktan bahsedilebilir: Ekonomik, sosyal, siyasi ve çevresel faktörlerdir.

1.4.1. Ekonomik Faktörler

Dünyadaki ilk toplu göç hareketi temelde iktisadi bir sebebe dayanmaktadır ve Amerika'daki tarımsal emek ihtiyacını karşılamak üzere gerçekleştirilmiş olup (1619-1776), milyonlarca siyahî emek buraya getirilmiştir. Sanayi devriminin gerçekleştiği dönemlerde de Avrupa'da ortaya çıkan emeğe olan ihtiyaç büyük göç olgusunu ortaya çıkarmış ve 1846-1932 yılları arasında 52 milyon insan Avrupa'ya göç etmiştir. Yine İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yıkılan Avrupa ekonomisini yeniden kurmak üzere başta Almanya olmak üzere pek çok Avrupa ülkesine Kuzey Afrika'dan, Yugoslavya'dan, İtalya'dan, İspanya ve Portekiz'den, Yunanistan'dan ve Türkiye'den binlerce işgücü akın etmiştir (Mutluer, 2003, s.12). Ekonomik faktörler kendi içinde dört alt başlığa ayrılmıştır. Bu faktörler birey, toplum, ulusal ekonomi ve kürselleşme açısından ele alınıp birbirinden ayrı incelenecektir.

1.4.1.1. Birey Açısından

Bireylerin kendi ülkesi dışında başka bir ülkede çalışmaya karar vermelerinde etkili olan sebepler her birey için farklı önem be önceliğe sahiptir. Anacak meselenin özünde gelirin yeterli görülmeysi ve daha iyi yaşam ve çalışma şartlarına sahip olma isteği yer alır (Kutlu, 1999 s.13). Kişinin verdiği göç kararının esas özelliği “geleceğe yönelik” bir karar olmasıdır. Kişi kararını gideceği yerdeki iktisadi koşullara, kazanç imkanlarına ilişkin beklentilerine göre verir (Tekeli, 2008, s.28) .

Bireylerin göç kararı almasında ekonomik etkenler önem arz eder. Göç etmeye karar veren bir birey göçün kendisine yüklediği maliyetler ile göçün kendisine kazandıracağı getirileri karşılaştırır (Parasız 2002, s.142). *“Bireyler, rasyonel düşünce sistemlerini kullanarak maliyet/kar hesabını yapmak suretiyle daha yüksek bir kazanç elde edecekleri hesabının sonucunda göç etme kararını vermektedirler. Ancak daha yüksek bir verimlilik sonucu sağlanacak olan daha yüksek karları elde etmeden önce kendileri de yolculuk ve taşınma masrafı, yeni bir dil öğrenme, uyumu sağlamak üzere kabullenilecek psikolojik sıkıntılar türünden yatırımlar yapmak zorunda kalmaktadırlar. Göç masraflarını düşüren bireysel özellikler, toplumsal koşullar ve teknolojiler göç sonucu elde edilecek olan kazanımları artıracak niteliktedir, dolayısıyla bunlar uluslararası göçü hızlandıracaktır.”* (Abadan-Unat, 2002, s.8).

İnsanların bulundukları yerde geçim sıkıntısı yaşamaları, iş bulma ve yaşam koşullarını iyileştirmek istemeleri öteden beri göçe sebebiyet veren en önemli faktör

olmuştur. Geçim sıkıntısı, işsizlik sorunu ya da işsiz kalma korkusu, pek çok insanın göçe karar vermesinde itici faktör konumundadır. Bireyin uzman olduğu alanda iş imkanlarının kısıtlı olması, ülkedeki işsizlik sorununun boyutu, kişinin gelirinin beklentisini karşılayamaması gibi faktörlerde bu kısma dâhil edilebilir. İktisadi şartlar bölgesel gelişmişlik farklarına bağlı olarak iç göçe hız kazandırması ile birlikte uluslararası göçü de arttırmaktadır. (Abadan-Unat, 2002, s.8).

1.4.1.2. Toplumsal Açıdan

Göç kararları her zaman tek bir birey tarafından değil kimi zamanda han halkının tüm ferleri ya da bir toplumun tamamı gibi birbirleriyle bağlantıları olan pek çok insan tarafından birlikte alınabilir. Bu şekilde alınan kararlar, yalnızca beklenen gelirin en üst düzeye çıkarılmasında rol oynamamakta, bununla birlikte gelirle ilgili tehlikelerin azaltılması ve yerel piyasaların başarısızlıkları aşmasında da etkin olmaktadır. Azgelişmiş ülkelerde hane halkı, ailenin verimli gelir kaynaklarını bireylerden daha etkili biçimde yönlendirebilir. Hane halkının bireyleri, ekonomik bunalımlar karşısında değişik stratejiler benimsemektedir. Kimi yerel ekonomide iş bulmakta, kimi aynı ülkenin başka bir kesiminde çalışmakta, kimi de yurtdışında çalışma olanağını bulmaktadır. Anayurdun ekonomi dengesi bozulunca, hane halkı gelirini göç eden bireylerinin yolladıkları paralar sayesinde dengelenmektedir (Abadan-Unat, 2002, s.8).

1.4.1.3. Ulusal Ekonomi Açısından

Gelişmiş ülkelerde kredi ve sermaye piyasaları, ailelerin çoğuna yeni yatırım yapma olanağına sağlamaktadır. Azgelişmiş ülkelerde göçmen havaleleri bu işlevi de üstlenmektedir. Hane halkından bir ya da iki kişi yurtdışına gönderilince, havale ettikleri tasarrufların bir kısmı tüketime, diğer bir kısmı ise yatırımlara yönlendirilmektedir. Göçmen yollayan ülkelerde uygulanan hükümet politikalarından, fakir hane halkları yararlanmıyorsa, göç etme arzusu artabilir. Aynı şekilde zengin hane halkları daha yüksek bir gelirden yararlanmıyorsa, göç etme isteği azalabilir (Abadan – Unat, 2002, s.10).

Ulusal ekonomi açısından bir diğer faktör ise emek konusundaki arz ve talep alanında ortaya çıkan coğrafi farklılıkta yatmaktadır. Bir ülkedeki işgücü talebi, mevcut işgücü arzının tamamını istihdam etmekte yetersiz kalıyor ise bu ülkede işgücü göndermeye hazırdır, denilebilir. Diğer yandan, yine belirli bir ülkedeki işgücü arzı,

mevcut talebe oranla daha düşük bir seviyede ise bu ülkede de yabancı işgücüne gereksinim belirmesi de doğaldır (Pur, 1974, s. 22). İşgücü açısından zengin olan ülkeler diğer bir ifade ile emek yoğun ülkelerde ücretler düşük seviyededir. Buna karşılık sınırlı bir emeğe sahip diğer bir deyişle sermaye yoğun ülkelerde ücret düzeyi yüksektir. Ülkenin kendi içindeki emek yoğunluk farkından kaynaklanan bu ihtiyaçtan kaynaklı düşük ücretli işçiler, yüksek ücretli ülkelere göç etmektedir. Ayrıca gelişmiş ekonomilerin gereksinim duyduğu “yedek işgücü”, gerektiği zaman kullanılan fakat gerekmediğinde ülkesine geri gönderilebilen, ucuz maliyetli bir kaynaktır (Gitmez, 1979, s.232). Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde yaşanan yoksulluk da göçe kaynaklık eden en önemli esaslardan biridir. Göç ve yoksulluk arasında bir nedensellik bağı bulunmaktadır. Bir başka ifadeyle, göç yoksulluğa neden olduğu gibi yoksulluğun sonucu olarak da ortaya çıkabilmektedir (Skeldon, 2002, s.67).

Göç genellikle yoksulluktan çıkış yolu olarak görülmektedir. *“Ülkelerinde yaşamlarını sürdürebilmek için yeterli olanakları bulamayan insanlar göç etmektedirler. Bu durum genellikle dünyanın en yoksul kesimlerinin bulunduğu bölgelerle sınırlıdır. Bu durumda ilk akla gelen yer ise Afrika’dır.”* (Skeldon, 2002, s.71). *“Örneğin; Nijerya’da kişi başına düşen tarımsal alanların daralması ve mülksüzleşme göç hareketlerinde belirleyici olmaktadır. Mali’de de benzer bir durum yaşanmaktadır.”* (Temiz, 2004, s. 50) .

Göç dinamikleri bölgesel ekonomik bütünleşmeleri ve işgücü akışını teşvik eden politikalar aracılığıyla uluslararası düzeyde etkilenmektedir. Bölgesel ekonomik bütünleşmelerde hedef, ekonomik kalkınma ve küreselleşen dünyada bölge ülkelerinin dışlanmasını önlemektir. Dolayısıyla, ekonomik bütünleşme birimlerinin üye devletler arasındaki işgücü göçüne teşvik edici bir faktör olacağı umulmaktadır (UN Report, 2002).

1.4.1.4. Küresel Açıdan

Globalleşme faaliyetlerinin ortaya çıkarmış olduğu gelişmelerden etkilenen toplumların bazı kesimleri daha iyi ve güvenli yaşam koşullarını sağlayabilmek amacıyla başka ülkelere göç etmektedir. Bu açıdan bakıldığında, göçler “yerel toplumlarla ulusal ekonomilerin küresel eklemlenme sürecinin bir sonucu” olarak ortaya çıkmaktadır (Temiz, 2004 s. 35).

Küreselleşmenin getirmiş olduğu yeni ekonomik düzende, kendi kendine yeterli üretimde bulunan aile ve topluluklar ulusal ve uluslararası pazarlara katılmaları nedeni

ile büyük bir yıkıntıya uğramaktadır. Küresel piyasaya ayak uydurabilmek için aranan niteliklere sahip olan yurttaşlar küresel piyasalara geçiş yapabilmektedirler. Küresel piyasanın aramış olduğu koşulları yerine getiremeyen, birey ve gruplar ise çalışma ve beslenme gibi en temel haklardan yoksun bırakılarak, küresel düzenin dışına atılmaktadır (Abadan-Unat, 2002 s.298).

Küreselleşme ile birlikte, gelişmiş ülkelerle gelişmekte olan ülkeler arasındaki gelir dengesizliklerinin artış göstermesi sonucunda özellikle son yıllarda gelişmekte olan ülkelere gelişmiş ülkelere olan göç düzeyleri artmıştır (Sapançalı, 2005, s.101).

Küreselleşme sürecinin ortaya çıkarmış olduğu yapısal dengesizlikler işgücü arz eden ülkelerin ekonomik yapılarını istikrarsızlaştırmakta ve küresel piyasalarda ortaya çıkan değişimlere karşı güçsüz duruma getirmektedir. “İhracatın azalması, buna karşılık ithalatın artması, ödemeler dengesindeki açık, hızla artan dış borçlar, yoksulluğun artması ve yaygınlaşması ve tüm bu gelişmelerin ışığında az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankası tarafından dayatılan yapısal uyum politikaları ve liberalizasyon süreci” kamu işletmelerinin özelleştirilmesini hızlandırmakta ve kısıtlı olan istihdam olanaklarını da ortadan kaldırarak uluslararası göç baskısını daha da arttırmaktadır (Temiz, 2004, s.41).

1.4.2. Sosyal Faktörler

Eğitimde yaşanan aksaklıklar, cinsiyetçi ayrımcılıklar, çarpık kentleşme, birlikte yaşayamama sosyal ve kültürel nedenler göç hareketinin sebepleri arasında sayılabilir. Ayrıca gelişen ulaşım koşulları, ulaşım araçlarının çeşitlenmesi ve ucuzlaması gibi faktörlerde göçe sebebiyet veren sosyal faktörler arasında yer alır (Çağlar, 2018, s.45).

“Göçe neden olan sosyal ve kültürel nedenlerin en başında eğitim gelmektedir. Eğitim olanaklarının daha fazla olması sebebiyle bireyler kırsaldan- kente ya da az gelişmiş ülkelerden-gelişmiş ülkelere doğru yer değiştirmektedirler. Ayrıca; nüfus yapısı, sosyal politikalar ve dini sebepler nedeniyle de göçler yaşanmaktadır.” (Tamer, 2019, s.19).

Dini yaşantıda özgürlüğün kısıtlanması da bireyleri göç etmeye itmektedir. Balkanlar’daki Bulgar ayaklanmasından sonra Müslüman olan Türk ve Bulgar asıllı vatandaşlara din değiştirmeleri için yapılan baskı sonucunda yaşadıkları yerleri terk etmek zorunda bırakılmışlardır (Taşçı, 2009, ss.190-191).

Göç hareketlerine sebebiyet veren bir diğer sosyal faktör kız kaçırma, kan davası, başlık parası, töre gibi olaylarda yer almaktadır. Türkiye’nin Doğu bölgesinde,

devamlı yaşanan bu olaylar insanların göç etme kararı almalarında etken olmakla birlikte daha çok ülke sınırları içerisinde gerçekleştirilen yer değiştirme hareketi olan iç göçlere neden olmaktadır (Akgür, 1997, s. 65).

1.4.3. Siyasal Faktörler

20.yy.'da yaşanan gelişmeler, yük ve bilgi transferinin kolaylaşması kitlesel insan hareketliliklerini de kolaylaştırmıştır. Yalnız, yaşanan gelişmeler sadece bireylerin ve toplumun hayatını kolaylaştıracak türde gelişmeler olmayıp insanlığı yok edecek silahların icat edilmesi yönünde de olmuştur. Bu nedenle gerçekleşen kitlesel göç hareketlilikleri her zaman insanların kendi istekleri doğrultusunda gerçekleşmemiştir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra birçok insan, yıkım alanlarını genişleten şiddet sebebiyle yerinden edilmiştir (Çiçekşöğüt, 2017, s.5).

Savaşlar, ülkeler arasında imzalanan antlaşmalar, terör ilişkili yaşanan olaylar ve bazı siyasi gelişmeler sebebiyle fertler ya da topluluklar yaşadıkları ülkeyi terk etmek zorunda kalabilmektedir (Tümertekin & Özgüç, 2004, s. 313).

İç savaşlar, baskılar, insan hakları ihlalleri, şiddet ve sivil çatışmalar gelişmekte olan ülkelere yaşayan insanları göçe zorlamaktadır. *“Nijerya, Uganda, Brezilya, Bangladeş, Afganistan, El Salvador, Vietnam ve Sri Lanka’da yaşayan insanlar, maruz kaldıkları baskıları gerekçe göstererek gelişmiş ülkelere sığınma talebinde bulunmuşlardır. Siyasi nedenlerle, azgelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde yaşayan eğitimli işgücü, gelişmiş ülkelere göç etmek durumunda kalmışlardır.”* (Tokatlı, 2011, s. 72).

Orta Doğu’da yaşanan ve yıllarca süren istikrarsızlık, SSCB’nin çöküşü, İran’da yaşanan rejim değişikliği, SSCB’nin Afganistan’ı işgal etmesi sonucunda yaşananlar, Taliban rejiminin uygulamaları insanları göç etmeye zorlamıştır (Tokatlı, 2011, s. 72). Soğuk Savaş sonrasında Balkanlar ve Kafkasya’da yaşanan siyasi istikrarsızlıklar ve şiddet olayları azınlıkları göç etmeye zorlamış ve bu durum mülteci akınlarına sebep olmuştur (Sönmez, 2004, s. 12).

1.4.4. Çevresel Faktörler

Bireylerin veya toplumların göç etmesine sebebiyet veren çevresel faktörler arasında sert iklim koşulları, doğal afetler, günlük yaşamı zora sokacak doğa olayları gibi durumlar sıralanabilir. Ayrıca kıtlık, kuraklık gibi durumlarda insanların göç etmelerinde önemli bir etmen olarak karşımıza çıkmaktadır (Aksoy, 2012, s. 294).

Volkanik patlamalar, depremler, doğal kaynakların tahrip edilmesi ve insanların yaptığı zararlı faaliyetler sonucunda ekolojik dengenin zarar görmesi gibi nedenler göçe neden olan doğal sebepler arasında yer almaktadır. Ayrıca; erozyon, denizlerdeki tuz oranının yükselmesi, suların çekilmesi, fabrika atıkları sonucu yaşanan çevresel bozulmalar, iklimlerin değişmesi, savaşlar ve çatışmalar sonucu meydana gelen kimyasal atıklar göçü tetikleyen faktörlerdendir (Algan & Künçek, 1998, s. 98).

Petersen'in beş göç türünden ilki olan primitif (ilkel) göç türünde bireylerin yaşanan doğa olayları sonucunda göç hareketini gerçekleştirdiğine vurgu yapılmıştır. Doğa olayları sebebiyle gerçekleştirilen göç hareketlerine tarihin hemen her döneminde rastlanabilir. Toplumlar kuraklık, deprem ve çevresel bozulmalar gibi pek çok nedenden dolayı yaşadıkları bölgeyi terk etmiş ya da terk etmek zorunda kalmıştır. Bu göçler bazen iç göçler bazen de uluslararası göçler biçiminde gerçekleşmiştir.

“1998 yılında Ermenistan Erivan’da yaşanan 25.000 kişinin hayatını kaybetmesi ve yaklaşık 500.000 kişinin de Rusya ve Ukrayna’ya yerleşmesiyle sonuçlanan 7,2 büyüklüğündeki deprem, doğal nedenlerle yaşanan göçe örnek teşkil etmektedir. Yine, 1994 yılında 270.000 Kırgız, toprak kayması nedeniyle göç etmek zorunda kalmıştır. Türkiye’de 1999 yılında yaşanan Marmara Depremi sonrasında da vatandaşların ülke sınırları içerisinde yer değiştirdikleri görülmüştür.” (Mutluer, 2003, s. 17).

Çevresel bozulmalar ve doğal nedenler her ne kadar göçü tetiklese de bazı insanlar yaşadıkları ülkeyi terk etmek istememektedir. Örneğin, Bangladeş’te deniz seviyesinin yükselmesi sonucu bölgenin neredeyse %61’i yok olmuştur. Buna rağmen insanlar, yaşadıkları ülkeyi terk etmek yerine ülke içerisinde başka bir bölgeye yerleşip orada yaşamaya çalışmışlardır (Dönmez Kara, 2018, s. 19).

1.5. Uluslararası Göçün Sonuçları

Uluslararası göçün ekonomik etkileri ücrete, işsizliğe, refaha ve büyümeye gibi birçok gösterge üzerinden incelenebilir. Fakat bu etkiler göç veren ve göç alan ülke açısından farklılıklar göstermektedir. Dolayısıyla göçün ekonomik etkileri; göç veren ülke açısından ekonomik etkileri ve göç alan ülke açısından ekonomik etkileri başlıkları altında incelenmiştir.

1.5.1. Kaynak Ülke Açısından

Nüfus azalması göç veren ülkelerin en belirgin ve temel sonucudur. Ekonomik açıdan değerlendirildiğinde nüfus azalması ülke adına ilk olarak olumlu olarak

düşünülebilir. Bunun sebebi kamu hizmetlerine (yol, belediye, hastane, okul vb.) olan talebin azalmış olması ve hizmet sunumunun azalmasıdır. Ülkenin bütçesinde kamu hizmetlerine ayrılan kaynakların azalması anlamına gelen bu durum bütçenin yükünü hafifletir. Öyle ki nüfusta meydana gelen düşüş çok yüksek olursa ülkenin belirli bölgelerindeki (kırsal alanlar) bazı kamu kurumları (Hastane, okul gibi) kapanabilir. Fakat ülkede ki nüfusun azalması ile gerçekleşen yatırımların birey başına düşecek maliyetleri artacaktır. Daha ziyade oldukça büyük sermaye ile gerçekleştirilebilecek altyapı hizmetlerinin birey başına düşecek maliyetini arttıracaktır. Bu durum kamu alanında gerçekleştirilecek yatırımların azalmasına sebep olurken, özel sektör alanında da geçerli olacaktır.

Kamu gelirleri açısından bakıldığında göç veren ülkelerde azalma görülür. Bunun sebebi nüfusun azalması ile vergi ödeyecek birey sayısı da doğru orantılı olarak azalacaktır. Söz konusu durum tamamen kamuya ait mal ve hizmetlerin üretimi için gereken finansmanında negatif etkiye sebep olabilir. Ayrıca göç eden bireylerin sahip olduğu nitelikler de vergi kaybı konusunda oldukça önemli bir yere sahiptir. Şayet göç eden bireyler eğitilmiş ve kalifiye bireyler ise bu durum da beyin göçü gerçekleşmiştir denilebilir ve göçün bu ülke için olumsuz sonuçlar doğurduğu söylenebilir.

Desai, Kapur ile Mchale tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada, Amerika' ya göç eden Hintli göçmenlerin oldukça büyük bir bölümünün H-1B cinsi vizeye sahip olan üniversite mezunu, eğitilmiş ve kalifiye bireylerden oluştuğu ve yalnızca bu göçmenlerin Hindistan maliyesine vergi kayıplarının kişisel vergilerin toplamının % 12' sine eşit olduğu ortaya konulmuştur.

Robert E. Park' ın öne sürdüğü asimilasyon teorisine göre, göçmenler; göç ettikleri ülkenin yaşam tarzını, kültürünü, davranış biçimlerini ve gelenek göreneklerini de zamanla ve fark etmeden benimseyeceklerdir. Yaşanan göçlerin genel olarak az gelişmiş ülkelerden gelişmiş ülkelere doğru olduğu düşünüldüğünde göç edenlerin kendi ülkelerine geri döndüklerinde ülkelerinden gelişmiş ülkelere edindikleri refah seviyesini, hizmet düzeyini ve yaşam tarzını isteyeceklerdir. Göç ettikleri ülkelere geri dönen göçmenlerin iş deneyimlerinin artması, yeni yetenekler kazanmaları ve sosyalleşmeleri işgücü sermayesini arttırarak sosyal kapitalin güçlenmesini ve ülkenin Gayri Safi Milli Hasılası' na olan etkilerinin artmasını sağlayacaktır.

Göç veren ülkelerde istihdam imkânlarının azalması, çalışan ücretleri ve maliyetlerinin artması problemleri ile karşılaşmakta, dolayısıyla dışsallıkların da

etkisiyle ÷lkedeki üretim seviyesini negatif yönde etkilemektedir. Göçün neticesinde birey başına düşen iç ve dış borç toplamında da artış oluşacaktır.

Ülkeden göç edenler kendi bireysel borçları olmayan bu yükten kurtulurken, göç veren ÷lkedeki nüfusun azalmasıyla beraber bu kamu borcunun yükünü geride kalan ve daha da azalan bireyler taşımak zorunda kalacaktır.

Çalışan dövizleri; göç eden bireylerin ÷lkelerine sağladığı en önemli katkılardan biridir. Şayet göç eden bireyler iş göçü yani labour migration şeklinde göç etmişlerse göçün neticesinde ÷lkeleri ile bağlarını koparmamakta ve geri dönüş gerçekleştirdiklerinde daha rahat ve güvenli bir hayat sağlamak maksadıyla döviz aktarmaktadırlar bu duruma economic remittance denilebilir. Söz konusu dövizler ekonomik bakımdan göç veren ÷lke için önemli bir kamusal finansmandır. Ülkede yatırım maliyetleri oldukça yüksek olan alt yapı hizmetlerinin güçlendirilmesi, daha kaliteli sağlık hizmeti sunulması, kriz zamanlarında ve borçlanmalara karşı teminat olarak kullanılması, üretime dönük sektörlerdeki yatırımlarla iş olanakları doğurulması, haneler arasındaki eşitsizliğin yoksul kesimler lehine azaltılması gibi yararlar sağlamaktadır (Yılmaz, 2014, s.1670).

Sayılan bu özelliğinden ötürü göçün çeşitli Kuzey Afrika, Latin Amerika, Doğu Avrupa, Ortadoğu, Güney ve Güney-doğu Asya ÷lke hükümetleri tarafından “işsizliği ve nüfusu azaltacak, işçi dövizini girdisi sağlayacak bir fırsat olarak görüldüğü” iddia edilmektedir. Dünya Bankası verilerine göre 2012 senesinde “gelişmekte olan” ÷lkelere gönderilen yurtdışı çalışan gelirlerinin, bir önceki seneye göre % 5.3 artarak, toplam 401 milyar ABD doları olduğu gör÷lmektedir. Yurtdışı çalışan gelirlerinin “gelişmekte olan” birçok ÷lkenin Gayri Safi Yurtiçi Hasıla’ sının % 10’ una eşit olduğu düşünüldüğünde durum çok daha net anlaşılmaktadır (Yılmaz, 2014, s. 1692).

Göç eden bireylerin genç nüfusu içermesi durumunda ÷lkede kalan genç nüfus oranı düşerken, yaşlı nüfus oranında da artış söz konusudur. Oluşan bu oran ise sosyal güvenlik sisteminin finansmanında oldukça önemli problemlere yol açabilir. Bunun sebebi çalışan genç nüfusun hem yaşlı hem de 18 yaş altı nüfusun prim ve vergilerini karşılamaktadır. Genç nüfusun azalması durumunda “Aktüaryal Denge” bozulacaktır. Devlet sosyal sigorta primlerini arttırmak durumunda kalacak, gerekirse sübvansiyon şeklinde desteklemek zorunda olacak ve vergileri artırma yoluna gidecektir.

Özetlenecek olursa; göç edenlerin gittikleri ÷lkelere anında ve oldukça önemli ekonomik faydaları olacak bu bireyler, geldikleri ÷lkeler açısından olumsuz etkiler yapacaklardır. Göç edilen ÷lke hayat standartlarını aynı tutabilmek adına prim oranlarını

arttırmak durumunda kalacak ancak göç edilen ülke söz konusu vergi ve prim oranlarını düşürebilme imkânına kavuşarak göç baskısını zamanla arttırabilecektir.

1.5.2. Hedef Ülke Açısından

Göç neticesinde göçmen nüfus oranının artması kamu harcamaları, vergiler ve kamu hizmetlerinin sunumunda çeşitli yeni ekonomik problemlerinde yaşanmasına neden olabilmektedir.

Göç alan ülkede nüfus artarken, nüfus artış hızı da yükselir. Söz konusu bu nüfus artışı düzensiz kentleşmeye ve gecekondulaşmaya sebep olurken, altyapı hizmetlerinin de yetersiz kalmasına sebep olur. Göç alan ülke de işsizlik artar, sağlık, eğitim gibi kamu hizmetlerinin ulaştırılmasında da problemler oluşur ve ülke artan nüfusun gereksinimlerinin giderilmesinde yetersiz kalabilir.

Değişik kültürlere sahip bireylerin bir arada yaşaması zaman zaman sosyal problemlerin yaşanmasına sebep olabilir. Bu etkiler neticesinde kamu hizmet arzında yetersizlikler olması ve kamu harcamalarının artışı kaçınılmazdır. Uluslararası göç eğitim ve sağlık gibi yarı kamusal malların tüketim seviyesini etkilerken diploması, ulusal savunma gibi tamamen kamusal malların tüketim seviyesi üzerinde bir etkiye sebep olamamaktadır.

Göç sebebiyle artan nüfusun yarı kamusal mallara olan talebinin karşılanması devlet bütçesi üzerinde önemli bir yük oluşturabilmektedir. Bu ülkelerde yaşayan göçmenlerin vergi yolu ile devlet bütçesine olan faydalarının yetersiz olması durumunda, devlet bu harcamaların finansmanını kendi vatandaşlarından daha çok vergi almak yoluyla karşılamak durumunda kalabilmektedir.

Prof. Christian Dustmann ve Tommaso Frattini “göçmenlerin genelinin sosyal yardım ve kamu hizmeti turistleri olduğu” şeklindeki genel görüşü ortadan kaldırdığını; fakat çok uzun zaman dilimi söz konusu olduğunda, İngiltere’ ye gelen göçmenlerin devlete yük olduğunun görüldüğünü bildirmektedir.

Vergi gelirlerini arttıran göçmenler göç alan ülkenin tamamen kamusal mal ve hizmet arzını arttırma becerisini olumlu yönde etkilerler. Göçmenlerin tamamen kamusal olan malların ve hizmetlerin tüketim seviyesi üzerinde bir etki oluşturmadığı varsayımı kabul edilse de, bir tamamen kamusal mal olan güvenlik hizmetlerinin yoğunlaştırılması ve yaygınlaştırılması için savunma hizmetinin arzının arttırılmasını gerektirebilir. Çünkü yasa dışı ve kontrolsüz oluşan göç neticesinde; etnik şiddet, suç oranlarında artış ve terör sorunlarının artmasına neden olabilir. Kültür farklılıklarından

oluşan düşmanlıklar ve gerginlikler doğabilir. Öyle ki uluslararası diplomatik krizler dahi söz konusu olabilir. Tüm bunların neticesi olarak ülkede tam kamusal hizmet ve mal grubunda olan güvenlik, emniyet ve diplomasi hizmetlerinin maliyetinde artış gerçekleşebilir.

Göçmenler göç ettikleri ülkelerin vergi oranları üzerinde değişikliklere sebep olurlar. “1974-1992 senelerinde 11 Avrupa ülkesinde yapılan bir çalışmada, bu ülkelerin işgücü üzerindeki vergi yükünün toplam nüfusun dışındaki göçmenlerin payı ile azaltıldığı saptanmıştır. Fakat eğitim seviyesi düşük göçmen nüfusunun artışı ile düşük vergi oranları oluşmakta, buna karşılık orta ve yüksek eğitim seviyesine sahip, kalifiye göçmenlerin artışı ile de yüksek vergi oranları oluşmaktadır (Razan vd, 2002, s.169).

Göç aynı zamanda kayıt dışı ekonomiyi arttırmak suretiyle vergi gelirlerinin azalmasına sebep olan oldukça önemli bir etkidir. Kaçak ya da yasa dışı yollarla gelen göçmenlerin kaçak ve sigortasız yani kayıtsız çalışmaları ülke açısından fazladan maliyetlere neden olmakta çok sayıda işveren de söz konusu göçmenleri ucuz iş gücü sebebiyle çalıştırabilmektedir.

Göç alan ülke de sosyal güvenlik sistemine fon girişi de artmaktadır. Özellikle son senelerde ülke nüfusunun yaşlı ve nüfusun yeterli seviyede artmadığı ülkelerde, sosyal güvenlik kurumlarının etkinliklerini devam ettirebilmesi için yeni katılımcılara gereksinim duymaktadırlar. Bu ülkeler ülke dışından göçü teşvik etmek durumunda kalmaktadır.

Göçmen nüfusunun artması ülkelerin entegrasyon politikalarına da ağırlık vererek bu alana önemli kamu fonları ayırmasını gerektirmektedir. Çünkü göçmenler geldikleri ülkedeki geleneklere, göreneklere, çevreye ve kültüre uyum sağlayamamakta, işgücü piyasasına entegrasyonda zor durumda kalmakta, kentsel hizmetlerde yetersizlikle karşılaşmakta, gecekondulaşma ve suç oranlarında artma gözlenebilmektedir. Entegrasyon politikalarına ayrılan fonlar ve verilen ağırlık ülkeden ülkeye oldukça önemli değişiklikler göstermektedir. Bazı ülkeler entegrasyon girişimlerine önemli kamu kaynakları yatırırken, diğer ülkeler ekonomik kısıtlamalar ve durgunluk sebebiyle önemli kısıtlamalar yapmaktadırlar (OECD, Outlook, 2013).

Göç hareketleri sonucunda yaşanan nüfus artışı, mevcut nüfus için yeterli olan kamu mal ve hizmetlerin yetersiz kalmasına, çarpık kentleşme sonucunda kentsel yatırım maliyetlerinin yükselmesine ve verimsiz kullanılmasına, alt yapı vb. sıkıntılara sebebiyet vererek kamu hizmetlerinin maliyetlerinde artış yaşanacaktır. Göç alan

(hedef) ÷lkeler eğitim, sağlık, sosyal hizmetler ve yoksullukla m÷cadele için m÷mk÷n olduğunda yoğun ve yaygın hizmet sunumunun sağlanmasına imkan verecek politikalar yapmak zorunda kalacaklardır. Bu durum sonucunda devlet b÷tesi ÷zerindeki y÷k artacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI GÖÇÜN GELİŞİMİ VE ÜLKE EKONOMİSİNE ETKİSİ

2.1. Uluslararası Göçün Tarihsel Gelişimi

İnsan göçünün temel şekilleri yıllar geçtikçe değişmiştir ancak insanların göç etmesinin altında yatan temel mantık ciddi ölçüde tutarlı olmuştur. Göç eden insanların ortak bir yönleri vardır ve bu yönlerin hiç bilmedikleri bir yere gitme, farklı bir dili olan, kültürü olan yere gitmek için evlerinden, ülkelerinden ayrılmaları oluşturmaktadır. Göç eden insanlar ağırlıklı olarak genç yetişkin kadınlardan ve erkeklerden oluşmaktadır. Bazı göçmenler nüfusun seyrek olduğu yerlere doğru göç ederken, diğer göçmenler ise nüfusun merkezlerine doğru göç etmişlerdir. Göçler sadece insan kararlarına değil, tüm topluluğu harekete geçirecek doğal felaketlerle de başlayabilir. Göç kendisini tekrarlayan ancak dalgalı bir süreçtir. Örneğin; İnsanların göç hareketi esasen su yolları boyunca olmuşken, diğer zamanlarda arazi (toprak) yolları boyunca olmuştur (Manning, 2015, ss. 278-279).

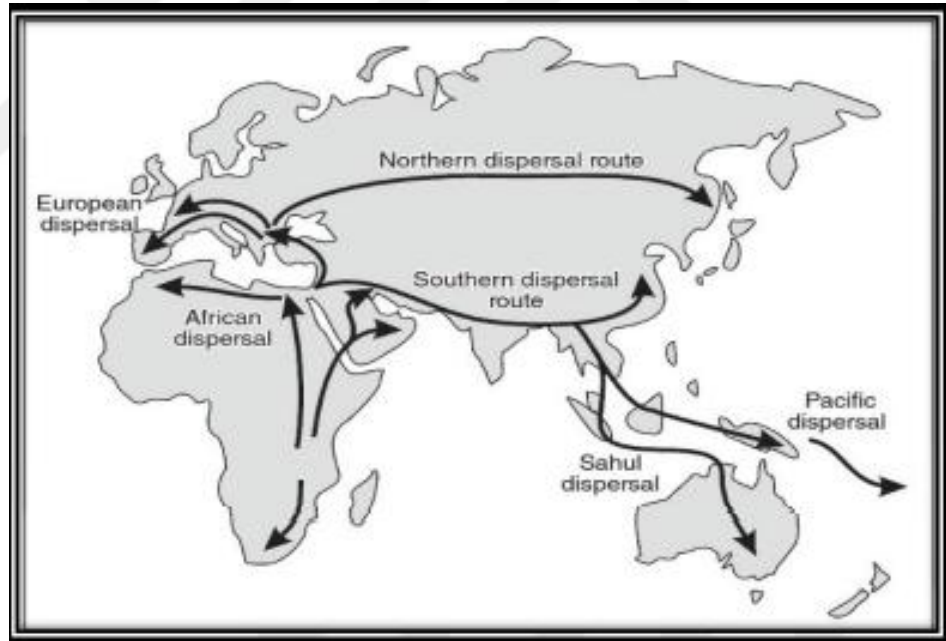
Bilim insanları bizim küresel hikayemizin, göç maceramızın Afrika'nın doğusunda başladığını ve tarihinin de yaklaşık 50.000 ya da 60.000 yıl öncesine dayandırırılar. Arkeolojik, genetik ve dilbilimsel kanıtlara dayanarak yola çıkılırsa Homo Sapiens'in ilk kıtalararası hareketinin bugünkü Orta Doğu dediğimiz yere, Arap Yarımadası'na, Hindistan çevresine, Güney Asya'ya ve muhtemelen Avustralya'ya göç edildiğine inanılmaktadır. Daha sonra Kuzey ve Güney Avrupa'ya, Orta Asya'ya ve daha sonra da Bering Boğazı üzerinden Kuzey ve Güney Amerika'ya geçilmiştir (Brain, 2009, s. 21).

İlk Homo habilis olan “becerikli insan” manasına gelen bu türün Kenya'nın Turkana gölünde kalıntıları bulunmuştur. Yaklaşık olarak da 2,4 milyon yıl öncesine dayanmaktadır. Daha sonra homo rudolfensis, gautengensis, ergaster'den sonra gelen Homo Erectus gelir. Bu aşamada insani hareket ilk kez 2 milyon önce Afrika'da ortaya çıktığı düşünülmektedir. Homo Erectus ismini “dik yürüdüğü” için almıştır ve ilk kalıntısının 1891 yılında Endonezya'da keşfedilmiştir. İnsanın çeşitli türlerinin göç hareketi belli oluşumlarla tamamlarken Homo erectus'tan sonra homo georgicus, antecessor, cepranensis, rhodesiensis, neodertalis, denisovan, floresiensis'ten sonra gelen günümüz türünü oluşturan Homo Sapiens gelir. Latince de akıllı, bilge anlamına

gelen “sapiens” türü insanın en eski kalıntılarına yaklaşık 250.000 yıl önce bulunmuştur (İslamoğlu, 2016, ss. 165-168). Modern İnsan olarak adlandırılan bu türün oluşumu Afrika’da ortaya çıkmıştır ve Afrika’dan başlayan göç dalgası Dünya’ya yayılmıştır (De Kniff, 2010, s. 39).

İnsanın göç tarihine baktığımızda modern insan öncesi bizi milyonlar yıl öncesine götürmektedir. Doğu Afrika’dan eski dünyanın çeşitli yerlerine yayılmaya başlamış ve Afrika’da, Avrupa’da ve Asya’da yerine geçen türlerin oluşmasına yol açmıştır (Manning, 2015, s. 279).

İnsanların ilk göç ettiği mesken ile ilgili Afrika olduğu Arkeologlar tarafından da doğrulanmış olup, araştırmalar bulguları desteklemektedir ancak nasıl yayıldıkları ile ilgili kesin bir kanıt söylenememektedir. Özellikle ilk modern insanın Dünya’ya nasıl dağıldığını cevaplanmamış soruların başında gelmektedir. Modern ve genetik çalışmalardaki bulgular insan iskeletlerindeki kanıtların Afrika’dan büyük ihtimalle de Sahra altı Afrika’dan göç edip yayıldığını göstermektedir (Hiscock, 2013, s. 1).

Kaynak: Hiscock, P. (2013). Early Old World Migrations Of Homo Sapiens: Archaeology. *The Encyclopedia of Global Human Migration*, (Edt. by Immanuel Ness).

Şekil 3. Eski Göç Hareketleri

Şekil 3 bize ilk insanların göç haritasını gözler önüne sermektedir. Şekil 3’te (Modern) İnsanın kökeninin Doğu Afrika’dan aldığı ve daha sonra göç menzilinin

çoğunlukla önce kuzeye, kuzeyden batıya ve Afrika'dan doğuya doğru genişlediğini göstermektedir. Daha sonraları ya Sina Kara Köprüsünden (yarım adasından) Orta Doğu'ya geçtiğini ya da Kızıldeniz'in ağız tarafındaki dar Bab'ül Mendep Boğazından Arap yarımadasının güney kısmına geçtiği tahmin edilmektedir. İlk nesil diyebileceğimiz göç eden insanların Çanakkale Boğazından Avrupa'ya, ardından da Tuna veya Akdeniz ovalarına ilerledikleri ve oradan da Karadeniz'in kuzeyinden kuzey/kuzeydoğu Asya'ya göç ettikleri ve son olarak oradan da Hint Okyanusu'nu çevreleyen ovalardan Doğu/Güneydoğu Asya'ya göç ettikleri varsayılmaktadır. Modern insanın Güneydoğu Asya yarımadasından "Sahul rotası" üzerinden Yeni Gine'yi ve Avustralya'yı birleştiren buzul dönemi kıtası olan Sahul'a geçtiği yaygın şekilde ileri sürülmektedir. İnsanlar aynı zamanda Pasifik üzerinden Malezya'nın Solomon ve Bismark Adalarına geçmişlerdir. Şimdiki insanımızın bugünün dünyasına yayılışı tartışılmaya hala açıktır ancak bu göç hareketi kuzeye doğru devam eden bir yayılım, Sibirya'dan bir göç hareketi olarak görülmektedir.

Tarih öncesine ve ilk kaydedilen zamana kadar, insanoğlunun göç hareketi hem gönüllü hem de kılıç zoruyla devam etmiştir. Yunanlıların seyahat etmeleri, Akdeniz çevresine evler ve şehirler inşa etmeleri bunun göstergesidir. Romalı askerlerin İngiltere'den Türkiye'ye kadar genişleyen bir imparatorluk yaratması, Moğolların Çin'i alması da eklenebilir. Avrupa 4. ve 7. Yüzyıllarda arasında "Kavimler Göçü" olarak bilinen dönemi yaşamıştır. Hunlar, Gotikler, Franklar ve Angler gibi kavimlerin bugünkü Avrupa'nın ulus devletlerinin temellerini oluşturmuş, yeni vatanlarına doğru açılarak yürümüşlerdir (Brain, 2009, ss. 21-22).

Avrupa yaklaşık 15.yy'da başlayan ve 300 yıldan fazla sürmüş önemli bir göç döneminin kalbi olmuştur. Avrupalı güçler, ticaretleri için geliştirmiş oldukları muazzam güzergahları aynı zamanda insani göç hareketleri için kanal olarak kullanmışlardı. Bu kanallardaki göç hareketi hem gönüllü hem de zorla gerçekleştirilmiştir. Afrika'daki milyonlarca köle Amerika'da ve Karayipler'de çalışmak ve ölmek üzere tehlikeli şartlarda gemiyle sevk edilerek gönderilmiştir. Zamanla kölelik Avrupa'da ve Amerika'da kaldırılınca, bu iki büyük kıta ülkeleri sözleşmeye dayalı işgücü ortaya atarak Avrupa'nın deniz aşırı sömürge yerlerine ve Amerika'daki yerlerde çalışmak için bir işçiler akımı oluşmasına neden olmuştur. Yapılan anlaşmalar göçmenlerin tekrar evlerine dönemleri karşılığında 5 ile 7 yıllık yapılmış olup, gönüllü ya da isteklerine karşı imzalanmıştır. Bu süreç onları birçok yere göç etmek zorunda bırakmıştır. Hindistanlıların Karayipler'de şeker kamışı ekmeleri,

Çinlilerin hamal olarak kullanılıp Doğu Afrika’da demir yollarını inşa etmeleri bu göç olgularına örnek gösterilebilir. Belki de yaklaşık bir milyon Japon’un çalışmak için Birleşik Devletleri’ne, Hawai’ye, Peru’ya ve Brezilya’ya gitmiştir. Bu belirli süreli anlaşmalar çerçevesinde ülkelerine geri dönen oldukları gibi, kalanlarda olmuştur (Cohen, 1995; Cohen, 1991: 9-10; Brain, 2009).

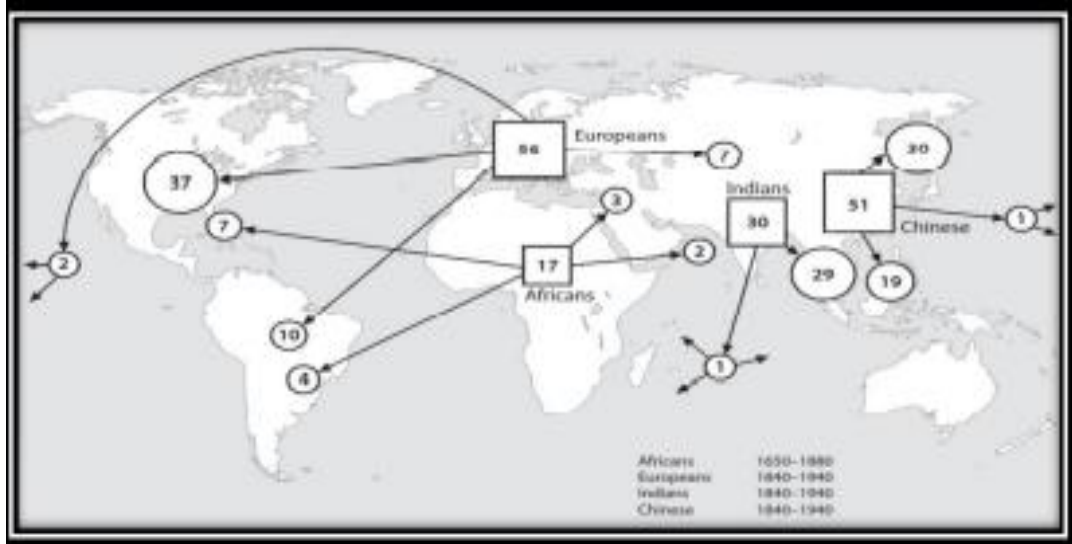
Avrupa güçlerinden Birleşik Krallık, Portekiz, İspanya ve Hollanda’nın diğerleri gibi insanlarını yurtdışına göndermiştir. Bir süre sonra bir milyondan fazla Avrupalının Cezayir’de bir süreliğine de olsa evleri inşa edebilecekken, İspanyollar ve İtalyanlarda Amerika’daki yerleşim alanlarına doğru ilerlemişlerdir. Burada kendi çıkarlarına en uygun hareket eden İngiltere olmuştur. Özellikle deniz aşırı kolonyal gücü artırmak için “gönüllü ve zorla” olarak ağını genişletmiştir. 1606 yıllarında bir kraliyet danışmanının İngiltere Kralı I.James’e yurtdışına (deniz aşırı ülkelere) gönderilen insanların “buradaki insanlardan kurtulmak ve onları oralarda kullanmada, ikili bir meta” olarak hizmet edilebileceğini, kullanılabileceğini söylemiştir. Bu tavsiye yüzyıllar boyunca eyleme dönüşmüş olup, mahkumlar Avustralya’ya gönderilmiştir ve sorunlu ailelerin çocukları ile yetimleri Kuzey Amerika’ya ve Avustralya’ya gemi ile gönderilmiştir. Yeni bir başlangıç arayan Britanyalılarda bu kolonilerin kurulmasına yardım etmek için desteklenmiştir (Brain, 2009, s. 23).

Yaklaşık olarak 300 yıl süren bu serüvenden sonra, 19.yy’nın ilk yıllarında diğer büyük bir göç dönemi başlamıştır. Avrupalının göç akışı olarak tanımlanan dönemde İtalyan, Rus, İrlandalı gibi ve diğer uluslardan denizaşırı yerlere yeni bir sayfa açmak için yola çıktıkları görülmüştür. 100 yıllık bir süre içerisinde yaklaşık 55 milyon Avrupalının 1820’lerden sonra o yılları takiben göç etmişlerdir ve özellikle Amerika’ya (çoğunun Kuzey Amerika’ya), Güney Afrika’ya ve Okyanusya’ya (Avustralya’ya) kalıcı olarak göç etmiştir (Martin & Houstoun, 1982, s. 29).

Bu transatlantik göç hikayesinde oldukça geniş, farklı deneyim ve temalar oluşmuştur özellikle İskandinavlıların bu deneyimi yaşayan en büyük gruplarından biri olduğu söylenebilir. İskandinavya Avrupa’nın göç açısından merkezlerinden biriydi ve 19.yy’da kalan insanların ilk başta çoğu kırsal kesimden gelen insanlar oluşturmaktaydı. Bu yerlerde bazı gelişmelerin barışın, patates ve çiçek aşısı gibi etkenlerin nüfusun patlamasına yardımcı olmuştur. Bu nüfus çokluğu insanları yurt içi göçe ya da dış göç arasında seçim yapmak zorunda bırakmıştır. Bu insanlar ABD’nin orta bölgesine yönlendirilmiş, insanlar “zincirleme göç dalgasının” oluşmasına neden olmuştur ayrıca göç eden insanlar birbirlerini akraba, arkadaş olarak da göçe teşvik etmiştir. 19.yy ve

20.yy'ın ilk başlarında transatlantik göçün ölçeği bu insanların hareket güdüsünü saklayabilmiş, muğlak hale getirmiştir. 1850'lilerde yaklaşık 50.000 kişi Avusturya'ya vardığında altın vaadiyle bu yöne çekilmiştir. Zamanla göçmenlerin yönü değişmiştir. Örnek olarak Çinliler Asya-Pasifik'te başka yerlere de hareket etmiş olmalarını ve 1860 ile 1915 yılları arasında yaklaşık 3 milyon Çinli Hindistan, Filipinler, Singapur, bugünkü Malezya, Endonezya ve Tayland'ı kapsayan Güneydoğu Asya'da yeni yerler, evler yapmışlardır. Yine aynı yüzyıllar içerisinde Avrupa'da yoğun göç hareketi yaşanırken, İngiltere 1840'larda patates kıtlığından sonra İrlandalı göçmen akımına şahit olmuştur. Bu yüzyılın devamında Fransa da Polonya ve İtalyan göçmenlere şahit olmuştur çünkü Fransa'da genişleyen endüstrinin işçi ihtiyacının karşılanması gerekiyordu. Bu tutumun nedeni Fransa'daki doğum oranının düşük olması ve Fransız küçük işletmecilerin şehirlere taşınma noktasında gönülsüz olmaları büyük rol oynamıştır. 1881 yılında Fransa'da yaklaşık 1 milyon İtalyan göçmen varken, bu sayı 50 yıl sonra neredeyse 3 katına ulaşmış ve 20.yy'ın ikinci çeyreğinde 2,7 milyona ulaşmıştır (Brain, 2009, ss. 22-25).

10 milyon kişinin Atlantik'i köle olarak geçtiği 1550'den 1850'ye kadar olan 300 yıllık zaman diliminde, neredeyse 50 milyon Avrupalı da 1840'dan 1940'a kadar Atlantik'i geçmiştir. Diğer bir hareketlilik ise 80 milyon göçmenin Hindistan'dan ve Çin'den hareket etmesidir. Nüfusu seyrek olan Kuzey Amerika ve Güneydoğu Asya bölgeleri ise 30 milyondan fazla göçmeni içine alarak, emmiştir. Buna ek olarak, büyük miktarda göçmen arazi üzerinden, kara üzerinden seyahat etmiştir. Kuzey ve Orta Asya ise Çin ve Rusya tarafından yönetilen bölgelerindeki 20 milyondan fazla göçmeni içine almıştır (Manning, 2015, s. 304).

Kaynak: Manning, P. (2015). Migration In Human History. D. Christian (Ed.), The Cambridge World History. Cambridge: Cambridge University Press, ss.277-310.

Şekil 4. 1850 Yılından Sonraki Uluslararası Göç Hareketleri

Şekil 4'te 1850'lilerden sonraki küresel göçü göstermektedir. Kutu içerisinde yer alan rakamlar ne kadar insanın göç (dışarı) ettiğini belirlemektedir. Yuvarlak içerisinde yer alan rakamlar ise gelen göçü ifade etmektedir.

Buraya kadar olan dünya göç hikâyesini toparlayacak olursak, 1940'a kadar Avrupa'dan 55 ila 58 milyon göçmenin Kıta Amerika'sına göç ettiğini söyleyebiliriz. Bunlara ek olarak 2,5 milyon Çin'den, Hindistan'dan, Japonya'dan ve Afrika'dan gelen göçmenleri de Amerika'ya göç eden gruba ekleyebiliriz. Hindistan'dan ve Güney Çin'den gelen sayıları 48 ila 52 milyon göçmenlerin Güneydoğu Asya'ya, Hindistan Okyanusu'na ve Güney Pasifik'e göç ettikleri görülmüştür. Bunlara ek olarak Afrika'dan, Avrupa'dan ve Kuzeydoğudan 4 milyon kişileri de eklersek 55 milyona yaklaşan göçmen akımını oluşturmaktadır. Sayıları 46 ila 51 milyon arasında değişen Kuzeydoğu Asya'dan ve Rusya'dan gelen göçmen akımı ise Sibiryaya, Orta Asya'ya, Japonya'ya ve Mançurya'ya (Çin'in kuzeydoğu bölgesi ile Rusya'nın bir bölümü kapsayan bölüm) göç etmiştir (McKeown, 2004: 156). Tablo 3 bize bu göç hikayesinin özeti olarak göç hareketliliklerini yansıtmaktadır.

Tablo 3. 1846-1940 Dönemindeki Göç Hareketleri

Gidilecek yer	Köken	Sayı (milyon)
Kıta Amerikası	Avrupa	55-58
Güneydoğu Asya, Hindistan Okyanusu ve Güney Pasifik	Hindistan, Güney Çin	48-52
Mançurya, Sibirya, Orta Asya, Japonya	Kuzeydoğu Asya, Rusya	46-51

Kaynak: McKeown, A.(2004). Global Migration 1846-1940. *Journal of World History*, 15(2), ss. 155-189.

Diğer önemli bir göç hareketi ise İkinci Dünya Savaşından sonra başlamıştır. Doğu ve Batı Avrupa ülkelerinin göç politikaları savaş dönemlerinde ciddi derece değişiklik göstermiştir. Avrupa ve İskandinav ülkeleri 1950’lilerde işgücü politikalarına hız vermiş ve “misafir işçi” adı altında endüstriyel gelişimlerini tamamlamak için politikalar üretmiştir. 1950 ve 1970 yılları arasında yaklaşık olarak 15 milyon göçmen işgücü açığını karşılamak için bu ülkelere gelmiştir. Bu işçiler Akdeniz Avrupa’sından, Arap ülkelerinden ve özellikle de Türkiye’den gelmişlerdir. Arap ülkelerini başlıca Cezayir, Fas, Libya, Tunus gibi ülkeler oluşturmaktadır. Savaştan sonra İsveç, Norveç, Danimarka gibi ülkeler ile Avrupa’dan Almanya, Fransa, Belçika gibi ülkeler ikili anlaşmalarla bu sorunu gidermeye çalışmıştır (Hammar, 1985, s. 18, Glorius, 2018, s. 4).

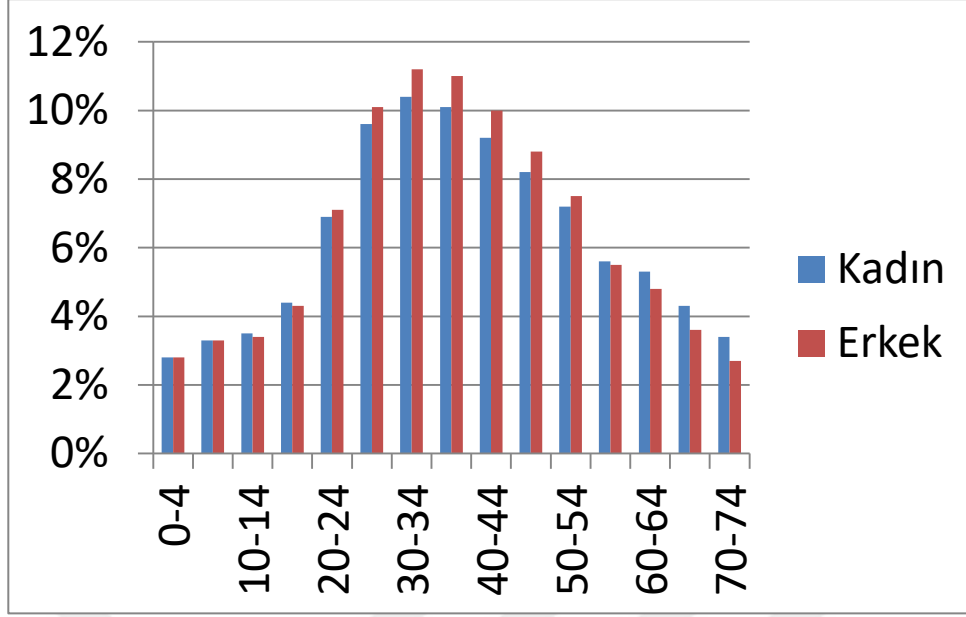
Buraya kadar anlatılan göç hikayesinde insanların göç hareketi devam etmiştir ve halen de devam etmektedir. İlk göç olgusundan günümüze kadar geçen süreçte insanların temel nedeni daha iyi bir yaşam arzusu olmuştur. Bunların yanında doğanın baskısı, siyasi zorlamalar, savaşlar da etkili olmuştur. Önce insanların yer değişimi su ve besin odaklı olurken zamanla ülkelerin oluşumu takip etmekte, bunun yanında siyasal güçlerin etkisi insanları harekete geçirmiş ve işgücü ihtiyaçlarını karşılamıştır. Bu güdüler zamanla kolonyal etkilerle olurken belli zaman sonralarında ise siyasi politik anlaşmalarla olmuştur.

Tablo 4. Yıllara Göre Göçmen Nüfusu ve Dünya Nüfusuna Oranı

Yıl	Göçmen Sayısı	Göçmenlerin Dünya Nüfusuna Oranı
1970	84.460.125	%2.3
1975	90.368.010	%2.2
1980	101.983.149	%2.3
1985	113.206.691	%2.3
1990	153.011.473	%2.9
1995	161.316.895	%2.8
2000	173.588.441	%2.8
2005	191.615.574	%2.9
2010	220.781.909	%3.2
2015	248.861.296	%3.4
2019	271.642.105	%3.5

Kaynak: Veriler World Migration Report'dan (2020) alınıp tablo tarafımızca hazırlanmıştır.

1970'lerden sonra uluslararası göçmen sayısı sürekli artmaya devam etmiştir ve dünya nüfusuna oranı ise nispeten sabit kalmıştır diyebiliriz. 1970'te göçmen sayısı yaklaşık olarak 85 milyon iken 2019 yılında 272 milyona ulaşmıştır. Son dönemde göçmenlerin dünya nüfusuna oranı %3.5 seviyelerine yükselmiştir.

Kaynak: Veriler IOM ‘den alınıp grafik tarafımızca hazırlanmıştır.

Şekil 5. Göçmenlerin Yaş Grupları ve Cinsiyete Göre Ayrımı

Göçmenlerin 141.253.894’ü erkek iken 130.388.210 ‘u kadındır. Erkeklerde de kadınlarda da en yüksek göç oranı (sırasıyla 11,2 ve 10,4) 30-34 yaş aralığındadır. Grafiğe göre 2019’da, çoğu uluslararası göçmen (yaklaşık% 74) çalışma çağındaydı (20 ila 64 yaş), 2000’den 2019’a kadar 20 yaşından küçük göçmenlerde (% 16,4’ten% 14’e) hafif bir düşüş yaşanmıştır.

Tablo 5. Dünyada En Çok Göç Alan ve Veren Ülkeler

Göç Alan Ülke	Göçmen Sayısı	Göç Veren Ülke	Göçmen Sayısı (milyon)
Amerika	50.661.149	Hindistan	17.5
Almanya	13.132.146	Meksika	11.8
Suudi Arabistan	13.122.338	Çin	10.7
Rusya	11.640.559	Rusya	10.5
Birleşik Krallık	9.552.110	Suriye	8.4

Kaynak: World Migration Report, 2020.

2019 yılında dünya çapındaki bütün göçmenlerin %40’ından fazlasının doğum yeri Asya oldu. Hindistan ise 17,5 milyon uluslararası göçmenle en çok göç veren

lkeler sıralamasında ilk sırada. Hindistan'ı Meksika takip ediyor. Suriye'den göç eden kişi sayısı da yaşanan iç savaş sebebiyle 8 milyonu aşmış durumdadır.

Göç hareketi dünya boyunca devam ederken en çok kabul eden ülkelerin başında yaklaşık 50-55 milyon göçmen ile Amerika Birleşik Devletleri gelmektedir. Onun ardından 12 milyonu aşkın göçmen barındıran Almanya ve Suudi Arabistan 12 milyona yakın göçmen barındıran Rusya gelmektedir. 5.sırada ise yaklaşık olarak 9 milyona yakın göçmen ile de İngiltere vardır. Göçmen nüfusu içerisinde en çok gönderen (menşei) lkeler ise 16 milyondan fazla insanını gönderen Hindistan gelmektedir, onun ardından 13 milyon ile Meksika, ardından Çin, Rusya, Suriye ve Bangladeş en çok göçmen gönderen ülkelerdir. Özellikle 2011 yılında siyasi patlak veren Suriye'nin ise 7 milyona yakın göçmeni ile 5.sırada yer almaktadır.

2.2. Güç ve Gelişme Arasındaki İlişkiyi Açıklayan Teoriler

Birçok güç teorisi daha çok gç sürecine yoğunlaşmış olup, göçün gç gönderen ülkeler üzerindeki etkilerini açıklamamıştır. Geçmiş kırk yıldan fazla bir süredir göçün gç gönderen ülkeler üzerinde gelişmeyle ilgili olarak nasıl bir etkisinin olduğuyla ilgili hararetili tartışmalar yaşanmıştır. Bu tartışmalar iki radikal karşıt yaklaşım arasındadır. Bunlardan birincisi dengeli büyüme teorileri iken diğeri asimetrik büyüme teorileridir. Buradan hareketle bu tartışmanın taraflarını gç iyimsercileri (optimist yaklaşım) ve gç kötümsercileri şeklinde ifade edebiliriz (Haas, 2008, s. 23). Yine aynı şekilde Wood (1982, s. 300), güç ve gelişme arasındaki ilişkiyi, dengeci yaklaşım (neo-klasik model) ve tarihsel yapısalcı yaklaşım çerçevesinde değerlendirmiştir. Ona göre gle ilgili mikro ekonomik ve yapısalcı perspektif arasındaki farklılık özellikle karmaşık analiz seviyesiyle ilgili olarak ortaya çıkmaktadır.

Haas (2007, ss. 3–4), ikinci dünya savaşından sonraki dönemde gç ve gelişme arasındaki ilişkiyi dört zaman periyoduna ayrılarak incelemektedir;

1. 1973'ten önceki dönem: 1950-1960'larda gç ve gelişme arasında iyimser düşünceler hâkim olmuştur. Bir taraftan işçi havaleleri şeklinde gelen sermaye ve diğer taraftan giden işçilerin geri dönmesiyle ülkeye gelen bilgi birikimi gelişmeyi olumlu yönde etkilemektedir.
2. 1973–1990 dönemi: 1970-1980'lerde gç ve gelişme arasında kötümser düşünceler hâkim olmuştur. Bu dönemde beyin göçü ve bağımlılığı artırdığı için gç olayının gelişmeyi engellediği düşünülmüştür.

3. 1990–2001 dönemi: Artan ampirik çalışmaların etkisi altında çok ayrıntılı ve ince bir bakış açısı ile konu araştırılmıştır.
4. 2001 sonrası dönem: Bugünü de kapsayan bu dönemde göç ve gelişme arasındaki yayınlar hızla artmış bu yayınlarda genellikle iyimsercilerin görüşleri ağırlıktadır. Bu gün işçi havalelerinin yeniden keşfedilmesiyle birlikte göç ve gelişme arasındaki iyimser düşünceler yeniden yükselmiştir.

Tablo 6’da göç ve gelişmeyle ilgili bu iki farklı bakış açısı özetlenmektedir. Göçle ilgili iyimser düşünceye sahip olanlar geniş ölçüde neo-klasik göç teorisinden ve gelişmeci modernizasyon teorisinden etkilenmişlerdir. Onlar göçün genellikle göç gönderen ülkeler üzerinde iyimser bir etkiye sahip olacağını ifade etmişlerdir. Katı neo-klasik düşünce göçün gelişme üzerindeki etkisini tümüyle faktör fiyatları eşitliği teorisine açıklamaya karşın, ortak gelişmeci bakış açısı göçün, göç akımına ters yönde işçi havalesi ve yatırım şeklinde ortaya çıkan bir sermaye akımı, bilgi akımı, oluşturacağını dolayısıyla da işçi gönderen ülkelerin gelişeceğini ileri sürmektedir. Göçle ilgili kötümser düşüncelerin çoğu yapısalcı sosyal teoriye dayanmaktadır. Neo-marksist düşünceye dayalı olan bu yapısalcı dünya sisteminde, göçün göç gönderen ülkeler üzerinde negatif etkisinin olacağı ve az gelişmiş ülkelerin bu durumlarının ileride daha da bozulacağı ifade edilmektedir (Haas, 2008, ss. 24–26).

Tablo 6. Göç ve Kalkınma Arasındaki İlişkiye Yönelik Bakış Açıları

Göç iyimsercileri	Göç kötümsercileri
Fonksiyonalist	Yapısalcı
Neo-klasik	Neo-marksist
Modernleştirici	Parçalanmaya, bölünmeye yol açıcı
Net olarak kuzeyden güneye transfer	Net güneyden kuzeye transfer
Beyin gücü kazancı	Beyin gücü
Daha çok eşitlik	Daha çok eşitsizlik
İşçi dövizli yatırımları	Tüketim
Gelişme	Bağımlılık
Az göç	Çok göç

Kaynak: Haas, H.D. (2008), Migration and Development A Theoretical Perspective. International Migration Institute, James Martin 21st Century School University of Oxford, Working Papers, Paper No: 9.

2.1.1. Göç İyimsercileri

Gelişmeci ve neo-klasik bakış açısı göçün gelişmeye olumlu etki edeceğini savunmaktadır. Bu çerçevede 1950 ve 1960'larda büyük ölçekli kapital transferi ve endüstrileşme ile yoksul ülkelerinde zengin yani kazanan ülkeler tarafına geçebilecekleri savunulmaktaydı. Bu dönemde önemli bir iş gücü göçü gelişmekte olan ülkelere gelişmiş ülkelere doğru akmıştır. Gelişme konusunda göçe iyimserlikle bakan bu yaklaşıma göre, göç sayesinde kuzeyden güneye yatırımların hızı artmakta, geleneksel toplum hızla liberalizmi keşfetmekte, rasyonel ve demokratik düşünceler yaygınlaşmakta, modern bilgi ve eğitim göç veren bölgelerde gelişmektedir. Bu düşünceyle birlikte ülkelere geri dönen göçmenlerin değişimin, yenilikçiliğin ve yatırımcılığın önemli bir aracısı olduğunun farkına varılmıştır. Göç edilen ülkelere göçmenlerin gittiği ana ülkeye transfer edilen bu bilgi, deneyim, yetenek gibi akımlar gelişmekte olan ülkelerin ekonomik kalkışa geçmesinde çok katkıda bulunmaktadır. Geriye dönen göçmenlerin elde ettikleri paraların büyük bölümüyle memleketlerinde yatırım yaparak girişimcilik yapmaları beklenmektedir. Neo-liberal düşünceye bağlı optimist düşünce sistemi 1950-1960'larda geçerli olmuştur (Haas, 2007, ss. 3-4).

2.1.1.1. Faktör Fiyatları Eşitliği Teorisi

Dengeli büyümeyi savunan neo-klasik düşüncenin savunucuları göçü faktör fiyatları eşitliği süreciyle gidilen ülke ile göç veren ülke arasında ücret seviyesini eşitleyen bir olgu olarak algılamışlardır. Bu bakış açısı iş gücünün kırsal tarımsal alanlardan şehirlerdeki endüstriyel sektörlere kaymasını ekonomik büyümenin ön koşulu olarak görmüştür. Bu nedenle göç gelişme sürecinin ayrılmaz bir parçasıdır (Todaro, 1969, s. 139).

Bu neo-klasik (dengeci) anlayışta, işçilerin coğrafik hareketleri, dünyadaki toprak, iş gücü, doğal kaynak dağılımındaki dengesizlik nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Göçmenlerin akımlarının büyüklüğü ve etkisi üretim faktörlerinin gelir farklılığına bağlıdır. İş gücü; sermayenin seyrek iş gücünün bol olduğu dolayısıyla ücretlerin düşük olduğu bölgelerden, kapitalin bol olduğu buna karşın iş gücünün kıt olduğu bu nedenle de ücretlerin yüksek olduğu bölgelere hareket etmektedir. Göçle birlikte insan sermayesi düşük üretken olduğu alanlardan yüksek üretken olduğu alanlara doğru giderek gelişmeyi teşvik etmektedir (Wood, 1982, s. 300). Dolayısıyla göç gönderen bölgelerde iş gücü azalmakta, kıtlaşan iş gücünün marjinal verimliliği ve ücret düzeyi

yükselmektedir. Buna karşın iş gücü akımlarının tersine sermaye, bol olduğu gelişmiş ülkelerden göç veren gelişmekte olan ülkelere doğru akmaktadır (Haas, 2007, s. 4).

2.1.1.2. Göçün Kaynak Ülkenin Gelişmesine Katkısı

Göç işgücünün düşük ücretli ülkelere yüksek ücretli ülkelere taşınması olup, üç kazananlı bir sonuca yol açmaktadır. Bu üç kazanan taraflardan birisi göçmenler, diğeri göç alan ülke ve sonuncusu göç veren ülkedir. Göçmenlerin göçle elde edecekleri yarar yüksek ücret, göç alan ülkenin yararı daha çok istihdam ve daha yüksek gayri safi milli hâsıla, göç gönderen ülkenin yararı ise vatandaşlarını dış ülkede istihdam edebilme imkânı, gelen işçi havaleleri ve işçilerin yurt dışından geri dönüşleridir (Martin, 2006, ss. 12–13). Kaliforniya Üniversitesinden Philip L. Martin bir konferans açılışında sunduğu çalışmada göçün kaynak ülkede gelişmeyi üç kanal yoluyla etkilediğini ifade etmiştir. Üç -Rolarak ifade ettiği bu kanallar; işçilerin göç ederek yurt dışına gitmeleri süreci (recruitment), işçi havaleleri (remittances) ve geri dönüşler (returns) şeklindedir (Hollifield vd., 2006, ss. 3–4). Buradan hareketle, iyimser bakış açısı çerçevesinde göçün göç veren bölgeler ya da ülkeler üzerindeki en önemli etkisi; işsiz vatandaşlarının yurt dışındaki istihdam imkânları, işçilerin ülkelere geri döndüklerinde getirdikleri yurt dışı yetenek ve deneyim kazanımları ile sonuncusu belki de az gelişmiş ülkeler için en önemlisi olan işçi havaleleridir.

a) Yurt Dışı İstihdam İmkânı, İşçi Dönüşleri ve Kazanılan Yetenekler

Göçün göçmenlere ve onların ülkelere en büyük yararı vasıfsız işçilerin yurt dışına göç etmeleri nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Çünkü vasıfsız işçiler göç gönderen ülkede kolayca ikame edilebilirken düşük yetenekleri sebebiyle yurt dışında çok istenen kişiler değildir (Hollifield vd., 2006, ss. 3–4). Wood (1982, s. 301)'a göre, göç edenler göç veren ülkede düşünce yapısının değişmesine aracılık ederken yurt dışında kazanılan yeteneklerini tarımda, iş hayatında ve gelişmeyi destekleyen diğer girişimlerde kullanmaktadırlar. Dengeci modele göre iş gücünün uluslararası göçü; kademe kademe ülkelerin ekonomik büyümelerinin ve sosyal refah düzeylerinin yakınsamasını sağlamaktadır.

Ülkelerine geri dönen göçmenlerin oynadıkları rol ile ilgili çelişkili bir bakış açısı vardır. İyimser bir bakış açısıyla değerlendirildiğinde geri dönen göçmenler değişime aracılık etmekte, kazandıkları dövizleri ülkede yatırıma dönüştürmekte ve onların yurt dışında kazandığı yetenekler ülkenin gelişmesini hızlandırmaktadır. Kötümser bakış açısına göre ise, göçmenler yurt dışında çalışmalarına karşın,

dinlenmek ve emeklilik amacıyla ÷lkeye geriye dönmektedirler. Bu durum onların gelişmeye katkılarını sınırlandırmaktadır (Hollifield vd., 2006, ss. 3-4).

Göç nedeniyle ÷lke'deki iş gücü arzındaki hızlı düşüş eğer ÷lke'de geniş bir işsiz havuzu yoksa çıktı miktarını düşürür, aksine ÷lke'de geniş bir işsiz havuzu varsa giden işçiler ikame edilebileceği için üretim düşmez. Buna karşın yetenekli, vasıflı iş gücünün göçü tabii ki üretimi azaltacaktır. Bilgi ve hareket maliyeti düştükçe aile fertleri ilk giden göçmenlerle birlikte göç etmekte ve hane halkı göçü bir geçinme stratejisi olarak görmektedir. Göç sayesinde göç gönderen ÷lke ekonomisi yeniden yapılanmaya başlanmakta, tarım makineleşirken, iş gücüne katılma oranı artmaktadır (Xenogiani, 2006, s. 18).

Sonuç olarak, az gelişmiş ÷lkeler vasıflı olmayan iş gücünü yurt dışında istihdam edilebildikleri ölçüde dış göç sürecinden yarar sağlamaktadır. Bu sayede hem hükümetler üzerindeki işsizlik baskısı azalmakta, hem de ÷lke'den yurt dışına gönderilen bu vasıfsız işçilerin yerlerine kolayca ikame edilebilecek çok sayıda işçi olduğu için üretimde de her hangi bir azalma olmamaktadır. Yurt dışında belli bir bilgi birikimine kavuşan göçmenlerin tekrar geri dönmesi, ÷lkenin gelişme sürecine de olumlu etki yapmaktadır.

b) Havaleler

Az gelişmiş ÷lkelerin en önemli sorunu, ÷lke'de yapılacak yatırımlar için yurt içi tasarrufların yetersiz olması ve ithalat için gerekli döviz kaynaklarının bulunamamasıdır. Bu nedenle az gelişmiş ÷lkelerden gelişmiş ÷lkelere doğru akan işgücü göçünün sonucunda ÷lkeye gelen işçi havaleleri ödemeler dengesini iyileştirmekte, tasarrufları ve yatırımları uyarıcı etki yapmaktadır (Wood, 1982, s. 301). Gönderilen havaleler sayesinde tarım ve tarım dışı alanlarda verimlilik artarken yoksulluk azalmakta okullaşma ve sağlıkla ilgili yatırımlar artmaktadır. İşçilerce gönderilen havalelerdeki yükseliş uluslararası göçmen sayısındaki artış hızından daha fazladır. Tahmini olarak 1970 yılında 2 milyar dolar olan işçi havaleleri tutarı 2004 yılında 216 milyar dolara yükselmiştir. Bu havaleler ekonomik gelişme için çok önemli olup, havalelerin %70'i az gelişmiş ÷lkelere akmaktadır. Fakat bu paraların tümü formal olarak yani bankacılık kanalıyla ÷lkeye gelmemektedir (Taylor, 2006, ss. 1-2).

Göç gönderen ÷lkeye gelen işçi havaleleri sayesinde yapılan yatırımlarla verimlilik artmakta, girişimcilik aktiviteleri ortaya çıkmakta ve insan sermayesi iyileşmektedir. Bu havale akımlarının büyüklüğü ve onların kullanımı finansal piyasa şartlarına bağlıdır. Bu işçi transferleri tüketimi arttırırken belki üretken alanlara

yatırımları da arttıracaktır. Büyümenin artmasıyla birlikte yoksulluk azalırken, hane halkına havaleler ulaştıkça gelir eşitsizlikleri de azalacaktır (Xenogiani, 2006, s. 18).

Önceleri sadece uluslararası göçün ve havalelerin direkt etkileri üzerinde durulurken günümüzde yapılan yeni çalışmalarda işçi havalelerinin gelir ve üretim üzerindeki dolaylı etkileri üzerinde de durulmaya başlanmıştır (Taylor, 2006, s. 2). Adams ve Page (2003)'e göre gelen işçi havaleleri 3 yolla büyümeye katkı sağlamaktadır. Bunlardan ilki direkt etki olup, bu etki yatırımlar yoluyla ortaya çıkmaktadır. Özellikle üretken aktivitelere yapılan yatırımların büyümeye önemli katkısı vardır. İkincisi tüketim imkânı, beslenme ve sağlığın iyileştirilmesi gibi katkıları vardır. Özellikle işçi havaleleri ile buzdolabı gibi dayanıklı tüketim mallarına yönelik yatırımlar artarken toplumun sağlık düzeyi iyileşmektedir. Bu nedenle bunları üretken yatırımlar gibi kabul edebiliriz. Üçüncüsü, beşeri sermaye yatırımları olarak ifade edilen sağlık ve eğitim alanlarına yapılan harcamalar ile beslenme için yapılan harcamaları etkilemektedir. Bu alanlara yapılan harcamaların artması ise uzun dönemde verimliliği artırmaktadır (Xenogiani, 2006, s. 19).

Birçok araştırmacı kabul etmese de göç eden işçilerin gönderdikleri paraların işçilerin geride kalan ailelerinin geçimleri ve hayatta kalmalarına önemli katkısı vardır. Göç gönderen ülkelerde devamlı insani gelişme olduğu gibi ekonomik büyümede sağlanabilmektedir (Haas, 2007, s. 3).

Göçmen havaleleri gelir artışına katkıda bulunduklarında ekonomik gelişmeyi desteklemektedir. Gönderilen 1 dolar ülkedeki hem göç veren, hem de göç vermeyen aileye katkı sağlayacaktır. Kısa dönemde işçi havalesi (dövizi) alan aileler daha kolay girdi alırken, uzun dönemde hem fiziki, hem de beşeri sermaye yatırımları artacaktır. J. M. Keynes'in çarpan teorisi göçmenlerin gönderdiği paralar için de geçerlidir. Bir dolarlık göçmen parası göç veren bölgedeki geliri 2–3 dolar ya da daha fazla artırmaktadır (Taylor, 2006, ss. 9–17).

2.1.2. Göç Kötümsercileri

Göçle ilgili kötümser bakış açısı tarihsel yapısalcı yaklaşıma dayanmaktadır. Göçle ilgili tarihsel yapısalcı yaklaşımı özetlemek son derece zordur. Bunun nedenlerinden birisi bu yaklaşımın bağımlılık, iç sömürgecilik, merkez çevre ve küresel yığılma yaklaşımlarını kapsamasıdır (Wood, 1982, s. 301).

1973 yılında ekonomik krizle birlikte tüm dünya da ekonomik darboğaz ve artan işsizlik süreciyle karşılaşmıştır. Bu dönemde uluslararası göç süreci kesintiye

uğramıştır. 1960'ların sonlarından itibaren tarihsel yapısalcı yaklaşım ve gittikçe artan ampirik çalışmalar göç ve gelişmeyle ilgili optimist düşüncüyü desteklememiştir. Aslında bu araştırmalar neo-klasik ve gelişmeci yaklaşımı tersine çevirmiş ve göçün söylendiği gibi kişiler arası eşitliği sağlamak yerine, eşitsizliği artırdığını ifade etmişlerdir. Neomarksist terminolojiye göre göç ve işçi havaleleri eşitsizliğe dayalı kapitalist sistemi çoğaltmakta ve pekiştirmektedir. Bağımlılık ve yapısalcı bakış açısı göçün uluslararası eşitsizlikleri artırdığı ve kalifiye insan kaynaklarını belli ülkelere yoğunlaştırdığı şeklindeki düşüncesinde pek de yalnız değildir. Kısmen gelir artışıyla ilgili içsel büyüme teorilerine dayanan yeni araştırmalar bu sonuçları önceden haber vermiştir. Yapısalcılar göçün gelişme üzerindeki olumsuz etkilerini aşağıdaki gibi sıralamıştır (Haas, 2007, ss. 4-5);

1. İnsan sermayesi kaybı ve beyin göçü; göç kötümsercilerine göre göçle ülkedeki insan sermayesi çekilecek, geleneksel köy toplumları ve bunların ekonomileri bozulacaktır. Göç pasif gelişmeye, işçi havalelerine bağımlı ve üretken olmayan toplumlara yol açacaktır. Dahası göç, beyin göçüne (Adams, 1969), kas gücü kaybına (Penninx, 1982) ve gençlerin, sağlıklı bayan ve erkeklerin kırsal alanlardan ayrılmasına (Lewis, 1986) yol açacaktır. Gelişmekte olan ülkelerde özellikle işgücü ve insan sermayesi (beyin göçü) kaybı göçün maliyeti olarak dikkat çekmektedir (Taylor, 2006, s. 2). Yale Üniversitesi'nden Mark Rosenzweig beyin göçünün etkileri üzerine çalışmış olup, yetenek-fiyat modelini kurmuştur. Bu model ile yüksek yetenek fiyatlarının yani yüksek ücretin geçerli olduğu bölgelerde dış göçün az olmasına karşın, eğitim seviyesi yükseldikçe göçün hızlandığını ifade etmiştir. Yetenekli işgücüne sahip, gelişmekte olan ülkelerde bu iş gücünün tutulması için; ücretlerin yani yetenek fiyatlarının diğer faktörlerin ve malların fiyatlarından yüksek tutulmasının, yeni teknolojinin kullanılmasının, yatırımların arttırılmasının ve kurumsal kalitenin iyileştirilmesinin gerekliliği vurgulanmıştır (Hollifield vd., 2006, s. 6).
2. Gelir dağılımını adaletsiz hale getirmesi: Genellikle yoksul olmayanlar göç ettiği için göç ve işçi havaleleri göç gönderen ülkelerde eşitsizlikleri artırmaktadır. Göç, göç gönderen toplumlarda sosyal dayanışmayı azaltmakta ve sosyo kültürel bütünlüğün altını oymaktadır. Dahası temel pozitif katkısı, göçmenlerin ailelerinin refahını yükseltmek olan göç

sürecinin bu katkısı yapay ve tehlikelidir. Çünkü bu havaleler istikrarsız ve geçici gelir kaynaklarıdır.

3. İşçi havalelerinin enflasyonu yükselterek, ekonomiyi zayıflatması: Göç kötümsercileri gelen havalelerin çoğunun gösteriş tüketimine, ev gibi tüketime yönelik yatırımlara gittiğini buna karşın havalelerin çok nadiren üretken alanlara yatırıldığını savunmaktadır. Buna ek olarak göçlerle yerel ekonomi zayıflamakta, bağımlılık yükselmekte olup, tüketim ve göçmenlerin ülkede arsa alımları arttığı için, enflasyon baskısı da artmaktadır. Göç veren bölgelere gelen havaleler nedeniyle yabancı ülke ve şehirlerde üretilen mal ve yiyeceklere talep çok artmaktadır. Bu durum yükselen bağımlılık döngüsünü gittikçe daha da artırmaktadır.
4. Dışa bağımlılığı artırması: Tarihsel yapısalcı yaklaşıma göre göç süreci, göç veren ülkeleri, global politik ekonomik sisteme egemen olan batı ülkelerine bağımlı hale getirmektedir. Kapitalizmin gittikçe yaygınlaşması nedeniyle ekonomisi zayıflayan geleneksel köylü nüfusu yok olmakta, köklerinden, yaşadıkları yerlerden koparak göç etmektedirler. Bu göç sürecinin sonucunda batı dünyasındaki ekonomi merkezlerine çevresel bölgelerden sermaye ve iş gücü akmaktadır. Frank (1966)'a göre kapitalizm yaygınlaştıkça ortaya çıkan göç sadece gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerine zarar vermemekte aynı zamanda “az gelişmişliğin gelişmesi” ne sebep olmaktadır (Haas, 2007, ss. 4–5).

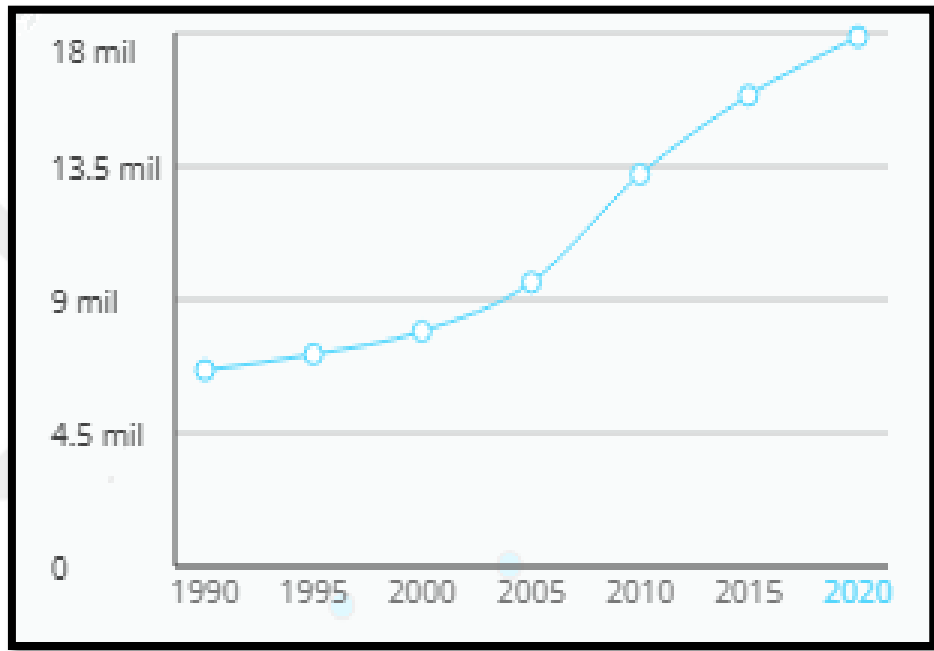
2.1.3. Çoğulcu Bakış Açısı

1980 ve 1990'larda işçi göçünün yeni ekonomisi çoğunlukla Amerikalı araştırmacılar tarafından, neo-klasik teoriye (göç iyimsercileri) ve yapısalcı teoriye (göç kötümsercileri) cevap olarak ortaya atılmıştır. Bu gibi araştırmalar, çok katı ve determinist görünmektedir. Araştırmaların sonuçlarına göre göç ve gelişme arasında pozitif ya da negatif sonuçlar çıkabilmektedir (Haas, 2007, s. 6). Göçün göç gönderen ülkeye etkisi çok çeşitli yollarla olmaktadır. Özellikle şoklarla ilişkili göç süreci, iş gücü arzının verimliliği gibi önemli konularda değişiklik yapmaktadır. Göç süreci aynı zamanda büyük davranışsal ve politik yansımalara neden olmaktadır. Hem şoklar, hem de bunların yansımaları işgücü kaynaklarının elde edilebilirliğini ve verimliliğini etkilemektedir (Katseli vd., 2006, ss. 25-26).

2.2. Hindistan'ın Uluslararası Göç ve Makroekonomik Performansı

2.2.1. Hindistan'ın Uluslararası Göç İstatistikleri

IOM tarafından paylaşılan verilere ve IOM 220 Raporun göre Hindistan en çok göç veren ülkeler arasında ilk sıradadır. Hindistan ekonomisi ne kadar güçlü gelişen bir ekonomide olsa ülke içindeki gelir dağılımındaki adaletsizlik hala düzeltilememiştir. Ülke de halk hala yoksulluk ile karşı karşıya kalmaktadır. Ülkenin göç oranlarının giderek yükselmesindeki sebeplerden biri de budur.

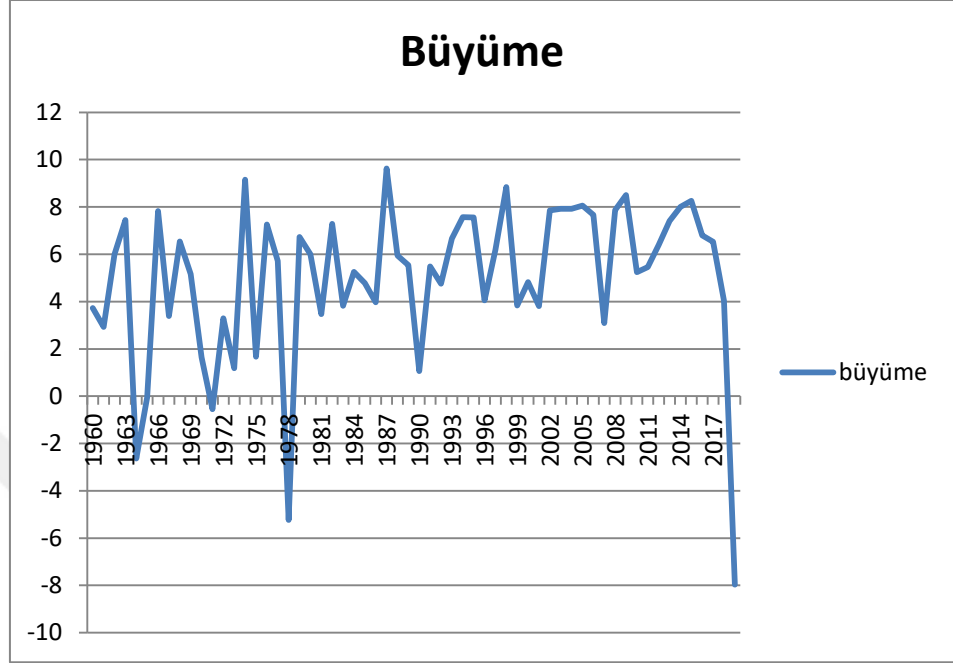
Kaynak: IOM Migration Data Portal,

Şekil 6. Hindistan'dan Başka Ülkelere Giden Göçmen Sayısı

2.2.2. Ekonomik Büyüme

Hindistan ekonomisi iki farklı yapıya sahiptir. Bir yanda, orta sınıfın en vasıflı kişilerini çalıştıran modern ve küresel rekabet gücüne sahip bilgiye dayalı hizmetler sektörü, diğer yanda çoğunlukla az eğitilmiş işgücünün çalıştığı ve rekoltesi yağışlara bağlı tarım sektörü yer almaktadır. İmalat sektörü geleneksel olarak kalitesiz mallar nedeniyle yetersiz olmasına rağmen, bu durum son yıllarda değişmeye başlamıştır.

Son yıllarda ekonominin tarıma bağımlılığı azalmış olsa da GSYİH’ deki dalgalanmalar hala yıllık muson yağmurlarına bağlıdır. Toprak sahiplerinin çoğunluğu geçinecek kadar tarım yapabilmekte çoğu çiftçi ailesi yoksulluk sınırının altında yaşam sürdürmektedir.

Kaynak: Veriler Dünya Bankasından alınıp grafik tarafımızca hazırlanmıştır.

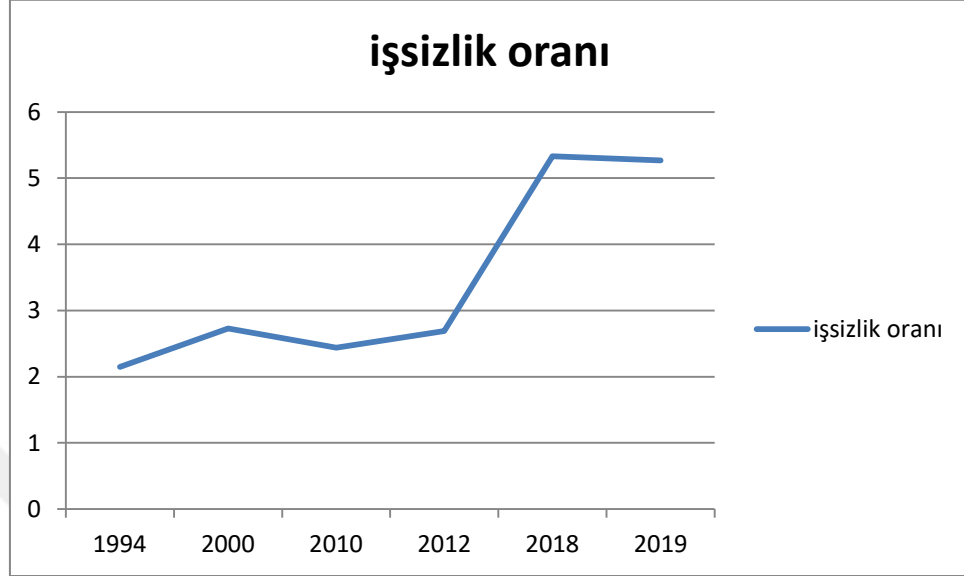
Şekil 7. Hindistan Ekonomisinin Büyüme Oranları

Genel olarak Hindistan ekonomisinin Dünya Bankasından alınan büyüme oranlarına ile oluşturulan grafik incelendiğinde inişli çıkışlı bir seyir göze çarpmaktadır. Özellikle son dönemde ülke ekonomisinin büyüme oranları negatiftir. Hindistan’ın son ekonomik reformları başlattığı 1990’lı yılların başından itibaren ekonomik büyüme geçici olmaktan çıkmış ve yüksek büyüme oranları yakalanmıştır. Reel büyüme 2003 yılından itibaren %8’in üzerinde gerçekleşmiş ve 2006 yılında %9,7 ile tepe noktasına ulaşmıştır. 2008 yılında ise küresel ekonomik krizin etkisiyle ekonomik büyüme %6,1 oranında gerçekleşmiştir.

Küresel kriz dönemlerinde ülke ekonomisinin dünya genelinde yaşanan olaylara benzer şekilde negatif büyüme gerçekleştirmiştir. Hindistan, 2008 yılında neredeyse tüm ülkeleri etkileyen küresel mali krizden hızla çıkmayı başarabilmiştir. Ülkenin son

dönemde gerçekleştirdiği negatif büyüme de tüm dünyada yaşanan Covid salgınının da etkisi büyüktür.

2.2.3. İşsizlik

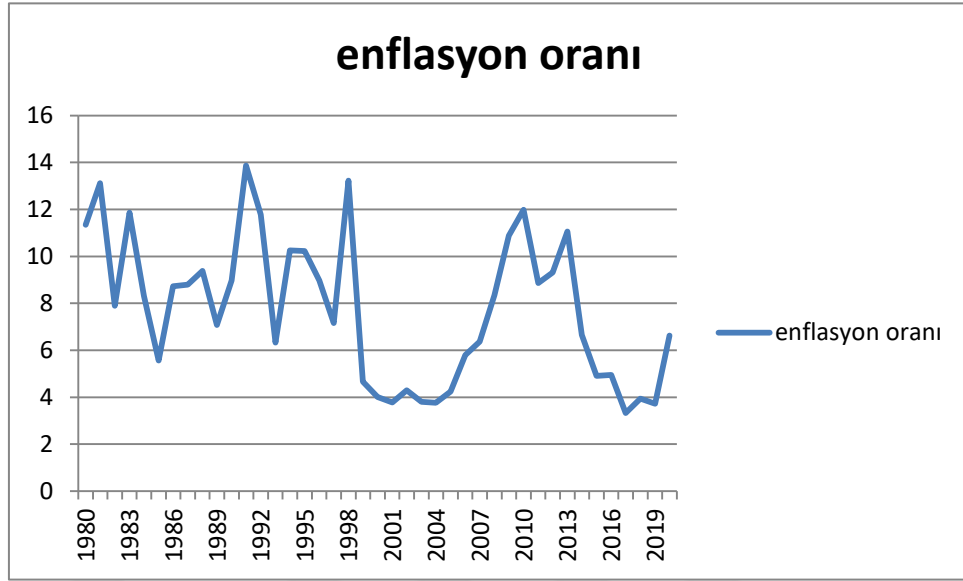
Kaynak: Veriler Dünya Bankasından alınıp grafik tarafımızca hazırlanmıştır.

Şekil 8. Hindistan Ekonomisindeki Yıllara Göre İşsizlik Oranları

Hindistan'ın, Rusya, Brezilya ve Çin (kısaca "BRIC" Ülkeleri) ile Meksika, Endonezya, Nijerya ve Türkiye (kısaca "MINT" Ülkeleri) beraber 2050'li yıllarda dünyanın ekonomik kaderini tayin edecek başlıca ülkelerden biri olacağı tahmin edilmektedir. Ülke, iyi eğitilmiş, İngilizce konuşan nüfusunu bilgi ve teknoloji hizmetleri ihracatçısı olarak kullanmakta, işletme hizmetleri konusunda hizmet vermektedir.

Hindistan'ın, 1,36 milyarlık nüfusu içerisinde işgücüne katılım oranı %52, işsizlik oranı ise %5,4'tür. Halkın büyük kesimi kırsal alanlarda yaşamaktadır ancak kentlere doğru göç hızla atmaktadır. Hindistan ekonomisine ait işsizlik oranlarının grafiğinin verildiği Şekil 8 incelendiğinde ülkede işsizlik 2010 yılı hariç sürekli artış göstermiştir. Ülkenin göç vermesi nüfusun azalması gibi görünse de bu durum işsizlik oranların düşük seviyede tutulmasına olanak vermiştir. Tüm dünyayı etkisi altına alan salgının Hindistan ekonomisini etkileyeceğine şüphe yoktur. İşsizlik oranlarının artışında da salgının etkisi vardır.

2.2.4. Enflasyon Oranı

Kaynak: Veriler Dünya Bankasından alınıp grafik tarafımızca hazırlanmıştır.

Şekil 9. Hindistan Ekonomisinde Yıllara Göre Enflasyon Oranları

Hindistan ekonomisine ait enflasyon oranlarının paylaşıldığı Şekil 9 incelendiği enflasyon oranlarının uzun yıllar yüksek oranlarda seyrettiği görülmektedir. 2000 yılından sonra enflasyon oranları hayli düşük düzeylerde seyretse de 2008 küresel krizi ile yeniden artmış ve yüksek seyretmiştir. 2013 yılından sonra düşüşe geçen enflasyon oranları 2019 yılındaki Covid salgını ile yeniden yükselişe geçmiştir.

2.3. Sosyal Sermaye ve Uluslararası Göç İlişkisi

Göç yazınında sosyal sermaye, öncü göçmenlerin potansiyel göçmenlere sağladığı bilgi ve yardımı içeren kaynaklar temelinde ele alınmaktadır. Bu kaynaklar, bireylerin yarattığı sosyal bağlar aracılığıyla elde edilmektedir. Potansiyel göçmenler için risk ve maliyet azaltıcı önemli bir etkiye sahiptir (Garip, 2008, s. 592). Özellikle devlet destekleri yetersiz olduğunda, sosyal sermaye göçmenler için abartısız bir önem taşımaktadır. Bu gibi durumlarda göçmen sahip olduğu her türlü gayri resmi mekanizmayı kullanarak kendisi ve ailesi için bir geçim stratejisi yaratmaya çalışır. Kurulacak bu strateji, zaman içerisinde göçmenin kaynak ülkede tanıdığı potansiyel göçmenler için bir dayanak haline gelebilir ve göç bir süreklilik halini alabilir (Faist, 2000).

Massey ve Zenteno (1999), göçün sürekliliğini iki temel unsura, insan ve sosyal sermayeye dayandırmıştır. Bireylerin kendi aralarında kurdukları etkileşimle insan faktörü, gömülü oldukları sosyal ağların etkileşimiyle de sosyal sermaye faktörü ortaya çıkmaktadır. Bu, göçte kümülatif nedensellik olarak adlandırılan duruma da işaret etmektedir. Kümülatif nedensellik, potansiyel göçmenler ve öncü göçmenler arasındaki bir tür geri bildirim mekanizmasıdır. Göç emeği, göçmen dövizleri gibi yardım ya da iş fırsatları ve yaşam düzenlemeleri gibi bilgiyi içeren ağlarla, göçün yaratacağı olumsuzluk ve riskler azalırken, göç kendiliğinden devam eden bir akış halini alır (Massey, 1990; Garip, 2008). Burada atlanmaması gereken husus, sosyal sermayenin her zaman için olumlu sonuçlar doğurmayacağıdır. Sosyal sermayeden elde edilecek fayda, etnik köken ve sınıfsal duruma göre değişiklik gösterebilir. Göçmenin ait olduğu topluluk normları, güven düzeyi ve inanç sistemi gibi değişkenler katı kuralları dikte edebilir. Bu durum göçü engelleyebileceği gibi, göç sonrası yaşam olanaklarını kısıtlayan bir engelleme mekanizmasına da dönüşebilir (Fernandez-Kelly, 1995, s. 217; Fordham, 1996). Dolayısıyla göç süreci içinde bilgi ve yardıma erişim, kaynağa olan bağın düzeyiyle yakından ilişkilidir.

Bireyler arasındaki bağların güçlü ya da zayıf olması, güven ve yardım düzeylerini etkilemektedir (Boyd & Ellison, 2007, s. 215). Aile ya da topluluk üyeleri gibi güçlü bağlardan sağlanan bilginin çoğunlukla daha güvenilir ve yararlı olduğu bilinirken, arkadaşlıklar ya da diğer tanıdıklarından oluşan zayıf bağlar arasında sağlanan bilgi daha kullanışlı ve çeşitlidir (Garip, 2008, s. 219). Dolayısıyla ağların çeşitliliği ve düzeyi, göçün başlangıcından destinasyondaki geçim stratejilerine kadar birçok kararı etkileme potansiyeline sahiptir. Bununla ilgili olarak Tilly (1990) göç sürecinin merkezinde insanların değil, ağların olduğunu belirtmiştir. Ağlar, göçmenin göç kararından hedef ülkeye geldikten sonraki yaşamına kadar, bağlantılı olduğu potansiyel göçmenler için süreci kolaylaştıracak bir kaynağa dönüşmektedir.

Sosyal sermaye ile ilgili bir diğer konu, hedef ülkeye geldikten sonra belirginlik kazanan, diploma denkliği gibi bir sorunlar, nitelikli göçmen ayrımında ortaya çıkmaktadır. Hedef ülkedeki hukuksal düzenlemelere bağlı olarak, yüksek vasıflı bir göçmenin önceki deneyimin tanınması ve bu doğrultuda istihdam edilebilmesi geçimini iyileştirme potansiyeli sağlamaktadır. Doktor, bilimsel araştırmacı, akademisyen ya da diğer yüksek beceri isteyen işlerde çalışan kişilerin hedef ülkedeki istihdamı hem göçmenin hem de ülkenin kalkınmasında önemlidir. Bu duruma bir örnek olarak; 2020 Mart ayında tüm dünyayı etkisi altına alan Korona Virüsü Pandemisi sırasında,

Almanya'daki bir uygulama verilebilir. Virüsten etkilenen binlerce vakanın olduğu bu süreçle daha etkili baş edebilmek için birçok mülteci doktorun mesleğe alındığı belirtilmiştir. Bu durum olumlu bir gelişme olduğu gibi mültecilere yapılan ayrımcılığın bir kanıtı olarak da okunabilir. Bu tip yüksek vasıflı mesleklerin çoğunlukla evrensel kuralları olduğundan, hedef ülkede yalnızca politik meseleler sebebiyle engellendiğini, istenilen bir zamanda bu engelin önünün açılabilirdiği görülmektedir (Erdoğan, 2020).

Göçmenler birçok politik ve toplumsal sebeple ilişkili olarak hedef ülkede ayrımcılık ve ötekileştirmeye maruz kalmaktadır. Bu durumun yarattığı başlıca sorunlardan biri, ortaya çıkan göçmen gecekondulaşmalarıdır. Kent mekanlarında, özellikle düşük sosyoekonomik durumdaki göçmenler yoksul mahallerinde etnik topluluklar halinde yaşayabilmektedir. Bu yerlerde kimi zaman yerel halkla uyum içinde yaşasalar da çoğunlukla içe kapalı topluluklara dönüşmektedirler. Bu toplulukların en önemli geçim stratejilerinden biri, ağlar aracılığıyla enformel sektörlere erişimleridir. Bu durum, iş bulamayan göçmenler için bir geçim kaynağı haline gelirken, kayıt dışı sektörlerin genişlemesine yol açmaktadır. Bu mekanizmada göçmen sosyal sermayesi, geçim kaynağı sağlamak amacıyla ekonomik sermayenin yerini almıştır. Bu durum ayrıca Bourdieu (1985)'nin toplumdaki bireylerin mevcut konumlarını sürdürmek ya da ilerletmek için sosyal sermayeyi diğer sermaye biçimlerinin yerine koydukları önermesini doğrulamaktadır.

Göçmen için elzem bir kaynak olan sosyal sermaye hedef ülkedeki koşullarla yakından ilgilidir. Toplumsal düzlemde politika yapıcılarının göçmenlere karşı izleyecekleri tutum belirleyici bir nitelik taşımaktadır. Göçmenlerin bir tür tehdit olarak görülmesi ve buna bağlı oluşan yabancı düşmanlığı uyum ve entegrasyon çalışmalarını zorlaştırmaktadır. Aynı zamanda, sosyal sermaye düzeyini düşürücü etki yaratmaktadır. Putnam (2000), Amerika gibi etnik çeşitliliğe bağlı homojen olmayan grupların yoğun olduğu bölgelerde sosyal sermayenin azaldığını belirtmiştir. Bu gözleminde haklı olmasına karşın, bunun eksik olduğu söylenebilir, çünkü etnik çeşitliliğin düşük sosyal sermaye yaratmasında asıl kaynaklar; ırkçılık, yabancı düşmanlığı ve hatalı politikalar gibi gözükmemektedir.

Göçmenin sahip olduğu bağların, bu bağlamda onun destinasyon, konaklama ve istihdam olanakları için birincil düzeyde olduğu söylenebilir. Göç kararı ve sonrasında sosyal sermayeye olan güven, oluşacak maliyetlerin en aza indirilmesi ve getirilerin maksimize edilmesi konusunda göçmene yardımcı olmaktadır. Göçmenin sahip olduğu sosyal sermayenin durumu, göçün maliyet ve getirilerini belirlemede yarar

sağlamaktadır. Göçmen, hedefteki varış noktasında hayat kurabilmek için gerekli olan iş bulma ve iş bulana kadar kalacak bir yer ayarlama süreçlerinde sosyal sermayesinden destek alır. Yanında kalabileceği ve iş bulmasına yardımcı olacak birilerinin olması, göç maliyetlerini azalttığı gibi getirilerini de artırabilir. Bu da sosyal sermayesi olan bir göçmenin olmayana kıyasla geçim şartlarını iyileştirebilmesine olanak sağlamaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GÖÇMEN HAFALELERİ İLE EKONOMİK BÜYÜME ARASINDAKİ İLİŞKİNİN ANALİZİ

2003 yılında Küresel Kalkınma Finansmanı Raporu göç ve kalkınma tartışmalarının gündeme gelmesinde dönüm noktası konumundadır. Raporda gelişmekte olan ülkelerin kalkınmasında kullanılan dış finansman kaynaklarında doğrudan yabancı yatırımlardan sonra en önemli kaynak olarak göçmen havalere olduğu vurgulanmıştır. Bu doğrultuda çalışmamızın analiz kısmında “Göçmen havalere Hindistan ekonomisinin büyümesini olumlu yönde etkiler.” hipotezi sınanacaktır. Bu kapsamda çalışmanın bu bölümde önce bu konuda yapılmış çalışmalara değinilecek, veri seti ve modele yer verilecek, analizde kullanılan yöntem açıklandıktan sonra, analiz sonucunda ulaşılan bulgular paylaşılacaktır.

3.1. Literatür Taraması

Feridun (2004), çalışmasında 1980-2004 dönemini kapsayan veriler ile İsveç ekonomisinde kişi başına GSYH, göç ve işsizlik arasındaki ilişkiyi incelemiştir. ARDL yönteminin kullanıldığı çalışma sonucunda uzun dönemde göç ile kişi başı GSYH arasında çift yönlü nedensellik olduğu tespit edilmiştir.

Morley (2006), çalışmasında 1930-2002 dönemini kapsayan Avustralya, Kanada ve ABD ye ait veriler ile sınır testi yöntemini kullanarak göç ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Uzun dönemde büyümeden göçe doğru tek yönlü bir ilişkinin mevcut olduğu tespit edilmiştir.

Ahmet (2010), çalışmasında 1995-2006 dönemini kapsayan veriler ile Bangladeş ekonomisi için hazırladığı analizinde göçmen işçilerin ekonomik büyüme üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ancak negatif bir etkisinin olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Cooray (2012), çalışmasında Güney Asya ülkelerine ait 1970-2018 yıllarını kapsayan verileri kullanarak yaptığı analizinde göç hareketlerinin ekonomik büyüme üzerinde pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Bountane vd. (2013), Panel Bootstrap Granger Nedensellik analizi ile 22 OECD ülkesi için 1980-2005 dönemini kapsayan verilerle yaptıkları analiz sonucunda Birleşik Krallık, Fransa, İzlanda ve Norveç için büyümeden göçe doğru tek yönlü nedensellik tespit edilirken diğer ülkeler için herhangi bir nedensellik bulunamamıştır.

Chamunorwa & Mlambo (2014), tarafından hazırlanan çalışmada 1980-2011 dönemini kapsayan veriler ile Güney Afrika ekonomisinde göç, GSYH, enflasyon ve eğitim düzeyi arasındaki ilişki araştırılmıştır. Göç ile işsizlik arasında pozitif ve anlamlı bir ilişkinin mevcut olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Latif (2015), Kanada ekonomisi için 1983-2010 dönemini kapsayan verileri kullanarak gerçekleştirdiği analizinde kısa dönemde göçün işsizlik üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkisi var iken uzun dönemde tam tersi durumun olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca GSYH'den göçe doğru tek yönlü nedensellik tespit edilmiştir.

Sevinç vd. (2016), çalışmalarında 1962-2012 yıllarını kapsayan verilerle 18 gelişmekte olan ülke için yaptıkları analizlerinde Botsvana, Cezayir, Çin, Dominik Cumhuriyeti, Ekvator, Güney Afrika, Malezya, Paraguay ve Peru'da göçün ekonomik büyüme üzerindeki etkisi pozitif iken; Brezilya, Gabon, İran, Kolombiya, Kosta Rika, Meksika, Panama ve Türkiye'de göçün ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin negatif olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Altunç vd. (2017), çalışmasında 1985-2105 dönemini kapsayan verilerle Türkiye ekonomisinde dış göç, GSYH, enflasyon ve işsizlik arasındaki ilişkiyi incelemiştir. analiz sonucunda dış göçler ile GSYH arasında çift yönlü bir nedensellik olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Bove & Elia (2017), çalışmalarında gelişmiş ülkeler için 1960-2010 yıllarını kapsayan veriler ile yaptıkları analiz sonucunda göçün reel GSYH'yi pozitif yönlü etkilediğini tespit etmişlerdir.

Göv & Dürrü (2017), çalışmalarında 2000-2016 yıllarını kapsayan 7 OECD ülkesi (ABD, Almanya, Avustralya, Birleşik Krallık, Fransa, Hollanda, İtalya) için yaptıkları analiz sonucunda göçten ekonomik büyümeye doğru tek yönlü bir nedensellik tespit etmişlerdir.

Tarasyev & Jabbar (2018), 2000-2014 yıllarını kapsayan verilerle Rusya ekonomisi için yaptıkları analiz sonucunda işgücü göçünün hedef ülke ekonomisinin büyümesin pozitif katkıları olduğunu tespit etmişlerdir.

Furlartto & Robstad (2019), çalışmalarında 1990-2014 yıllarını kapsayan çeyreklik veriler ile Norveç ekonomisi için yaptıkları analizlerinde göçmen nüfusunda yaşanan artışların işsizlik oranlarını azalttığı ve kısa dönemde ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin pozitif olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Koyuncu (2019), ekonomik büyüme ile yabancı yatırımlar, yenilenebilir enerji tüketimi, yenilenemeyen enerji tüketimi, göçme nüfusu, karbondioksit emisyonu,

toplam iş gücü ve sabit sermaye oluşumu arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada dört farklı gelir grubuna dahil ülkeler için analizler yapılmıştır. Yüksek ve yüksek orta gelir grubuna dahil olan ülkelerde göçmen sayısının büyüme üzerinde pozitif etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Engin & Konuk (2020), çalışmalarında Türkiye ekonomisi için 1995-2019 dönemini kapsayan verileri kullanarak yaptıkları VAR analizi sonucunda, uluslararası göç oranlarındaki artışın işsizlik ve ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkisinin olduğunu tespit etmişlerdir.

3.2. Veri Seti ve Model

Bu çalışmanın amacı Hindistan ekonomisi için 1980-2019 döneminde göçmen havaleleri, ihracat, ithalat ve doğrudan yabancı yatırımların, sabit sermaye oluşumu ile arasında uzun dönemde ilişkisinin mevcut olup olmadığını irdelemektir. Bu kapsamda ihtiyaç duyulan verilere Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu (IMF) veri portalından ulaşılmıştır. Çalışmada Kullanılan veriler ve açıklamaları Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7. Veri Seti

Değişken	Kısaltması	Kaynak
Doğrudan Yabancı Yatırımlar	DYY	World Bank
Göçmen Havaleleri	GH	IMF
İhracat	IH	World Bank
İthalat	IT	
Büyüme	SO	World Bank

Çalışmanın analiz kısmında büyüme bağımlı değişken; göçmen havaleleri, ihracat ve sabit sermaye oluşumu bağımsız değişken olarak kabul edilmiştir. Değişkenlerin logaritması alınıp model kurulmuştur.

Model:

$$\ln SO = f(\ln GH, \ln DYY, \ln IH, \ln IT) \quad (3.1)$$

şeklinde kurulmuştur.

3.3. Ekonometrik Yöntem

Zaman serisi analizlerinde analizin ilk adımında durağanlık testleri uygulanır. Böylece değişkenler arasında sahte ilişki sonucuna ulaşmanın önüne geçilir. Durağan seriler istatistiksel olarak bir dengeyi ifade eder. Durağan olan serilerde tahmin değerleri sabit bir ortalama etrafında dağılım gösterir (Göktaş, 2005, s.79). Bir zaman serisinin ortalaması ve varyansı zaman içinde değişmeyip aynı kalıyor ise ve iki dönem arasındaki varyans varyansın hesaplandığı iki döneme değil de iki dönem arasındaki uzaklığa bağlı ise ilgili zaman serisinin durağan olduğu kabul edilir (Gujarati, 1999, s. 713).

Durağan olmayan diğer bir ifade ile değişen varyans ve ortalaması olan seriler ile yapılan analizler sonucunda t ve F testleri hatalı sonuçlar verebilir, regresyonda değişkenler arasındaki ilişkini sahte (spurious) olmasına sebebiyet verir. Yapılan analiz sonucunda yüksek R^2 , düşük bir Durbin Watson (DW) test istatistiğine ulaşılabacaktır.

Bir zaman serisinin durağanlığı araştırılırken en çok, Dickey Fuller (DF) ve Genişletilmiş Dickey Fuller (ADF) testlerinden yararlanılmaktadır.

ADF testinde hata teriminin bağımsız ve sabit varyansa sahip olduğu varsayılmaktadır. Bu varsayım temel alınarak sabit terim ve trend olmayan, sabit terimli ve son olarak sabit terim ve trend içeren üç denklem kurulmuştur. Bu denklemler sırayla:

$$Y_t = \alpha Y_{t-1} + \sum_{i=1}^k Y_t \Delta Y_{t-i} + \varepsilon_t \quad (3.2)$$

$$Y_t = \beta_0 + \alpha Y_{t-1} + \sum_{i=1}^k Y_t \Delta Y_{t-i} + \varepsilon_t \quad (3.3)$$

$$Y_t = \beta_0 + \beta_1 trend + \alpha Y_{t-1} + \sum_{i=1}^k Y_t \Delta Y_{t-i} + \varepsilon_t \quad (3.4)$$

Analizde $\alpha = 1$ olup olmadığına göre serinin durağanlığı araştırılır. Bunun için kullanılan null (sıfır veya H_0) ve alternatif H_0) hipotezleri:

$$H_0: \alpha = 1 \quad (3.5)$$

$$H_1: \alpha \neq 1 \quad (3.6)$$

şeklindedir.

Sıfır hipotezinin reddedilmesi halinde serinin durağan olmadığı sonucuna ulaşılır. Seriyi durağan hale getirmek için seriye fark alma işlemi uygulanır. Bir başka yöntem olarak serinin logaritması da alınabilir.

Serilerin durağanlık yapısı uygulanacak zaman serisi yöntemleri açısından önem taşımaktadır. Düzeyde durağan bulunan seriler için, düzey verilerle standart VAR analizi yapmak mümkün iken, serilerin birinci dereceden durağan olması ve aralarında

eşbütünleşme ilişkisinin olmaması halinde, birinci farkları ile standart VAR analizi yapılabilmektedir (Enders, 2004, s. 287). Üç değişkenli bir VAR modeli şu şekilde yazılabilir:

$$\begin{matrix} X \\ Y \\ Z \end{matrix} = \begin{matrix} A_0 \\ A_1 \\ A_2 \end{matrix} + \begin{matrix} X_{T-1} \\ Y_{T-1} \\ Z_{T-1} \end{matrix} + \dots + \begin{matrix} A_p \\ A_{p+1} \\ A_{p+2} \end{matrix} \begin{matrix} X_{T-N} \\ Y_{T-N} \\ Z_{T-N} \end{matrix} + \begin{matrix} \varepsilon_{1T} \\ \varepsilon_{2T} \\ \varepsilon_{3T} \end{matrix} \quad (3.7)$$

Burada t zaman alt simgesini, n VAR modelindeki gecikme sayısını, A0 sabit terim vektörünü, A1, A2, ...Ap tüm parametrelere ilişkin matrisi temsil eder. Gecikme sayısını belirlemede en çok Akaike Bilgi Kriteri, Schwarz Kriteri ve Hannan ve Quinn Kriterleri kullanılmaktadır. En küçük kritik değeri sağlayan gecikme uzunluğu modelin gecikme uzunluğu olarak seçilir. Seçilen gecikme uzunluğu ile oluşturulan modelin ardışık bağımlılık içermesi durumunda, ikinci en küçük değeri sağlayan gecikme uzunluğu alınır ve eğer ardışık bağımlılık ortadan kalkmamışsa kalkana kadar bu işleme devam edilir.

İkiden fazla değişkenin olduğu denklem sistemlerinden birden fazla eşbütünleştirici vektör olma olasılığı vardır. Johansen eşbütünleşme yönteminde Xi; n adet içsel değişken vektörünü göstermek üzere k gecikme için sınırlandırılmamış bir vektör otoregresif modeli (VAR) aşağıdaki gibi yazılabilir:

$$X_t = \Pi_1 X_{t-1} + \dots + \Pi_k X_{t-k} + \varepsilon_t \quad (3.8)$$

Burada Π katsayıları ifade eden (n*n) boyutlu matris, ε_t ise sıfır ortalamalı hataları göstermektedir.

Gecikmeli değerlerin yer aldığı ve durağan olmayan X_t vektörünün birinci derece farkı alındıktan sonra VAR modelinin aşağıdaki formuna ulaşılır:

$$\Delta X_t = \Gamma_1 \Delta X_{t-1} + \dots + \Gamma_{k-1} \Delta X_{t-k+1} + \Pi_k X_{t-k} + \varepsilon_t \quad (3.9)$$

Denklemden

$$\Gamma_1 = (1 - A_1 - \dots - A_k) \quad (3.10)$$

$$\Pi = (1 - A_1 - \dots - A_k) \quad (3.11)$$

Şeklinde ifade edilir.

Burada, Γ_i , X_t 'deki kısa dönem değişimleri, Π , X_t 'deki uzun dönem değişimleri göstermektedir. Burada Π matrisinin rankı eşbütünleşme vektörlerinin sayısını verir.

Bir matrisin rankı o matrisin karesel alt matrisleri arasında determinantı sıfırdan farklı olanlardan mertebesi en büyük olana eşittir.

Rank (Π)= 0 ise, seriler arasında uzun dönem bir ilişkiden söz edilemez.

Rank (Π)= 1 ise, serilerin doğrusal ve bağımsız bir bileşimi ortaya çıkar ki, buda seriler tek bir uzun dönem ilişkisinin olduğunu ifade eder.

Rank (Π) > 1 ise, seriler arasında birden fazla eşbütünleşme ilişkisi var demektir.

Seriler arasındaki eşbütünleşme ilişkisi iki test istatistiği yardımı ile değerlendirilir. Bunlardan biri İz (Trace) istatistiği diğeri ise Maksimum Öz Değer (Maximum Eigenvalue) istatistiğidir. Analizler sonucunda elde edilen değerler kritik değerleri aşıyorsa eşbütünleşme vektörlerinin sayısı belirlenmiş olur. Hesaplanan iz ve maksimum öz değer istatistik değerleri tablo kritik değerleri ile karşılaştırılarak değişkenler arasında eşbütünleşme vektörünün olup olmadığı, varsa kaç tane olduğu belirlenir.

3.4. Ampirik Bulgular

Analizin ilk adımında seriler ADF testine tabi tutulmuştur. Elde edilen sonuçlar Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8. ADF Testi Sonuçları

	Düzey		Birinci Fark	
Değişkenler	ADF Test İstatistiği	Prob. Değeri	ADF Test İstatistiği	Prob. Değeri
DYY	-0.905587	0.7759	-6.588034	0.0000
GH	0.212438	0.9700	-6.909765	0.0000
IH	0.031758	0.9558	-4.099269	0.0028
IT	0.291219	0.9749	-4.329493	0.0015
SO	-0.151277	0.9363	-6.548384	0.0000
Anlamlılık Düzeyi %1	-3.610453		-3.615588	
Anlamlılık Düzeyi %5	-2.938987		-2.941145	
Anlamlılık Düzeyi %10	2.607932		-2.609066	

Sonuçlar incelendiğinde düzey değerlerinde tüm değişkenlerin prob. değeri 0.05’ten büyüktür. Yani değişkenler düzey değerinde durağan değildir. Birinci fark derecesine bakıldığında değişkenlerin prob. değeri 0.05’ten küçüktür. Ayrıca ADF test

istatistik değerlerinin de %1, %5 ve %10 düzeylerinin tamamında anlamlı olduğu görülmektedir. Bu durumda $I(1)$ 'de değişkenlerin birim kök içerdiğine ilişkin sıfır hipotezi (null hipotez veya H_0) reddedilir. Yani değişkenler birinci derece farkında durağandır. Değişkenlerin $I(1)$ düzeyinde durağan olduğu belirlendikten sonra VAR modelini oluşturabilmek için gecikme uzunluğunun belirlenmesi gerekmektedir. Gecikme uzunluğuna ilişkin sonuçlar Tablo 9'da mevcuttur.

Tablo 9. Gecikme Uzunluğu

Lag	LogL	LR	FPE	AIC	SC	HQ
0	140.9574	NA	4.43e-10	-7.349049	-7.131358	-7.272303
1	291.1506	251.6751	5.17e-13	-14.11625	-12.81010*	-13.65577
2	327.3284	50.84445*	3.05e-13	-14.72045	-12.32585	-13.87624
3	360.1321	37.23663	2.48e-13*	-15.14228*	-11.65921	-13.91433*

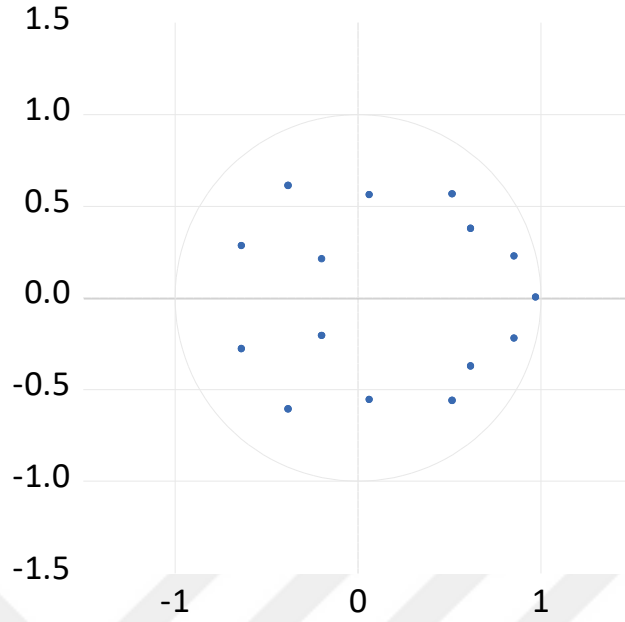
Tabloda verilen sonuçlara göre VAR modeli için en uygun gecikme uzunluğu 3'tür. 3 dönem gecikme uzunluğunda otokorelasyon ve değişen varyans sorunu bulunmamaktadır. Aşağıda Tablo 10'da üç dönem gecikmeli modele ait LM Testi sonuçları gösterilmiştir.

Tablo 10. VAR Modelinin İstikrar Sınaması

Lag	LRE* stat	df	Prob.
1	22.15840	25	0.6266
2	28.42973	25	0.2885
3	18.19456	25	0.8340

Tablo 10'da görüldüğü üzere LM Testinde üç dönem gecikmede değişen varyans ve otokorelasyon sorunu yoktur. Modelin istikrarlı olup olmadığını belirlemek için Inverse Roots of AR Characteristic Polynominal testi sonuçları incelenmiştir. Testin sonuçları Şekil 11'de gösterilmiştir.

Inverse Roots of AR Characteristic Polynomial

Şekil 10. VAR Modelinin Karakteristik Ters Kökleri

İstikrar koşulunun sağlanıp sağlanmadığını görebilmemiz için ters köklerin çember içinde olması gerekmektedir. Şekil 11’de modelde de görüldüğü gibi birim kökler çember içinde yer almaktadır. Bu test sonucumuzun istikrarlı olduğu anlamına gelmektedir.

Tablo 11. Johansen Eşbütünleşme Testi Sonuçları

	Öz Değer	İz İstatistiği	0.05 Kritik Değer	Olasılık	Max Özdeğer İstatistiği	0.05 Kritik Değer	Olasılık
None *	0.706258	94.36285	79.34145	0.0024	44.10188	37.16359	0.0069
At most 1	0.486078	50.26096	55.24578	0.1279	23.96464	30.81507	0.2719
At most 2	0.341882	26.29633	35.01090	0.3115	15.06134	24.25202	0.4923
At most 3	0.246704	11.23499	18.39771	0.3692	10.19871	17.14769	0.3792
At most 4	0.028375	1.036274	3.841465	0.3087	1.036274	3.841465	0.3087

Verilerin sonucuna göre, değişken veriler arasında %5 anlamlılık seviyesinde bir tane eşbütünleşme ilişkisi vardır. Uzun dönemde göçmen havaleleri, doğrudan yabancı yatırımlar, ihracat, ithalat ve gayri safi sabit sermaye oluşumu arasında eşbütünleşme ilişkisinin olduğu kabul edilir.

Normalize edilmiş eş bütünleşme denklemi

$$SO=(0.557758)GH + (-0.073622)DYY + (0.614384)IH + (-1.562952)IT \quad (3.12)$$

Şeklindedir.

Denklemden görüldüğü gibi bağımsız değişkenlerden katsayı değerlerinden bazıları pozitifken bazıları negatiftir. Uzun dönemde GH’de meydana gelen %1’lik artış sermaye oluşumunu %0,55 artırır, doğrudan yabancı yatırımlarda meydana gelen %1’lik artış istihdam oranını %0,07 oranında azaltmaktadır.

Değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişki olduğundan Hata Düzeltme Modeli kullanılmaktadır. Hata Düzeltme Modeli uzun dönemli ilişkiden yani dengeden sapmayı göstermektedir. Aralarındaki uzun dönemli ilişki değişkenlerin koentegre olması olarak düşünülebilir, zaten koentegre olabilmesi için serilerin durağan olması gerekmektedir. Durağanlığın sağlanması için serilere fark işlemi uygulanmaktadır. Bu nedenle hata düzenleme modeli kullanarak bu dengesizlikler ortadan kaldırılmaya çalışılmaktadır. Hata teriminin çalışıp çalışmadığını incelemek için En Küçük Kareler Yöntemi (EKK) yöntemi kullanılmış ve tablo oluşturulmuştur. Tablo 12’de EKK analizi sonucu verilmiştir.

Tablo 12. EKK Yöntemi Sonucu

Değişken	Katsayı	Std. Hata	T İstatistiği	Olasılık
GH	-0.389085	0.066908	-5.815195	0.0000
DYY	0.019064	0.017356	1.098380	0.2798
IH	-0.311015	0.224135	-1.387621	0.1743
IT	1.192348	0.185057	6.443146	0.0000
C	5.075299	0.654547	7.753914	0.0000
@TREND	0.012949	0.003736	3.466364	0.0014
R2	0.995487	Bağımlı Değişken Ortalaması		11.24136
Düzeltilmiş R2	0.994823	Bağımlı Değişkenin Std. Sapması		0.466690

Tablo 12. (devamı)

Standart Regresyon Hatası	0.033577	Akaike info kriteri	-3.812441
Hata Terimlerinin Kareleri Toplamı	0.038333	Schwarz kriteri	-3.559109
Log likelihood	82.24881	Hannan-Quinn kriteri	-3.720844
F İstatistiği	1499.998	Durbin-Watson istatistiği	1.786557
F istatistiği olasılığı	0.000000		

Tablo 12'ye göre Modelin açıklama gücü %99 ve F istatistiği 1499.99 olarak analiz edilmiştir. Hata terimlerinin durağan olup olmadığına bu aşamada bakmak gerekmektedir.

Tablo 13. Hata Terimlerinin Durağanlık Sınaması

	t- istatistik	Olasılık
ADF test istatistik	-5.721380	0.0000
%1 Düzey	-2.625606	
%5 Düzey	-1.949609	
%10 Düzey	-1.611593	

ADF birim kök testi yöntemine bağlı olarak kurulan hata terimlerinin durağan olup olmamasının sonuçları yer almaktadır. Hata teriminin düzeyde durağan olduğu görülmektedir. Hata teriminin bir dönem gecikmeli hali modele eklenerek hata düzeltme modeli oluşturulmuştur.

Tablo 14. Hata Düzeltme Modeli Sonuçları

Değişken	Katsayı	Std. Hata	T İstatistiği	Olasılık
D(GH)	-0.235602	0.086097	-2.736482	0.0100
D(DYY)	-0.000817	0.017012	-0.048004	0.9620
D(IH)	-0.273869	0.234819	-1.166298	0.2521
D(IT)	1.192467	0.192739	6.186942	0.0000
HATATERIMLERI(-1)	-0.824677	0.183960	-4.482927	0.0001
C	0.013170	0.011482	1.147050	0.2599
@TREND	-0.000263	0.000455	-0.578066	0.5673
R2	0.755620	Bağımlı Değişken Ortalaması		0.034628
Düzeltilmiş R2	0.709799	Bağımlı Değişkenin Standart Sapması		0.057977
Standart Regresyon Hatası	0.031232	Akaike info kriteri		-3.933585
Hata Terimlerinin Kareleri Toplamı	0.031214	Schwarz kriteri		-3.634997
Log likelihood	83.70490	Hannan-Quinn kriteri		-3.826454
F İstatistiği	16.49063	Durbin-Watson istatistiği		1.957473
F istatistiği olasılığı	0.000000			

Bir dönem gecikmeli hata düzeltme modeli katsayısı 0 ile 1 arasında ve işareti negatiftir. Değişkenlerin katsayıları anlamlıdır. Bir dönem sapmanın yaklaşık %0.82'si bir sonraki dönem düzeltilmektedir. Değişkenler arasında kısa dönemli ilişkilerde doğrudan yabancı yatırımlar ve ihracata ait katsayılar istatistiksel olarak anlamlı bulunamamıştır.

SONUÇ

Göç olgusunun tarihi evrimci bakış açısı sayesinde çok eski tarihlere dayandırılmıştır. Evrimselci bakış açısına göre bir buçuk milyon yıl önce ilk defa gerçekleştirilen göç hareketinde bireyler kimi zaman kendi arzu, istek ve düşünceleri doğrultusunda kimi zamanda zorunda bırakıldıkları için kendi ülkelerini terk edip başka ülkelere göç etmişlerdir.

Bireylerin kimi zaman ülke sınırları içinde bazen de ülke sınırlarını aşacak şekilde gerçekleştirdikleri göç hareketlerinin temelinde ekonomik koşulları en önemli faktör olsa da iktisadi şartların yanında bireyler sosyal, siyasal ve çevreden kaynaklı olacak şekilde de göç etmeye karar verebilirler.

Çalışmanın birinci kısmında değinilen göç teorilerinin bütününde ekonomik faktörler ele alınmış ve ekonomik faktörlere ek olarak göç edilecek ülkenin uzaklığına ve göçmenler arasındaki iletişime de değinilmiştir. Buna göre göçmenler daha iyi bir gelir elde edecekleri, yakın mesafedeki ve yaşam koşullarının kendisi açısından olumlu olduğu arkadaşı akrabası gibi bir bağının olduğu insanların bulunduğu ülkelere göç ederler.

Bireyler göç etmeden önce gidecekleri yerde iş bulana kadar geçecek zamanda barınma ve beslenme masraflarını nasıl karşılayacaklarını iyi hesap etmelidirler. Gittikleri ülkenin dili, dini yapısı ve sosyal yaşamı da birey için önem arz eder. Tüm bunlar dikkate alındıktan sonra bireyin o ülkede elde edeceği gelir bu maliyetleri aşıyor ise birey için göç etmek doğru karar olacaktır.

Göç hareketleri sonucunda hedef ülkelerde nüfus artışı yaşanır. Artan nüfusun eğitim, sağlık, güvenlik gibi kamusal hizmetten herkesin eşit şekilde yararlanabilmesi için ülkenin sabit sermaye yatırımlarını arttırması gerekecektir. Bunun yanında ülkeye gelen göçmenler işgücü piyasasına da etki edecektir. Artan emek ile birlikte ücretlerde azalma yaşacak, yerli halkın çalışmak istemediği iş alanlarında göçmenler istihdam edilecektir.

Göçte kaynak ülke konumundaki ülkeler için en büyük tehlike beyin göçüdür. Ülke beyin göçü ile yetişmiş, vasıflı işgücünü kaybeder. Son dönem büyüme modellerinde üzerinde hayli durulan beşeri sermayesinde azalma yaşanacaktır. Sonuçta ülkenin büyümesi sekteye uğrayacaktır. Ancak kaynak ülkeler açısından kalkınmada dış kaynak olabilecek olan göçmen havaleleri bu ülkeler için bir getiridir.

Göç hareketi ile hem hedef ülkenin hem de kaynak ülkenin hem ekonomik düzenlerinde hem de sosyal hayat düzenlerinde değişiklikler meydana getirir. Kaynak ülke açısından giden göçmenlerin gönderdiği havaleler kaynak ülkenin ekonomisine olumlu katkılar sağlarken; hedef ülke de gönderilen göçmen havalelerinden dolayı bir kayıp söz konusudur. Bir bakıma göçe hedef olan ülkeden kaynak ülkeye fon transferi gerçekleştirilmiş olur.

2003 yılında, Küresel Kalkınma Finansmanı raporu, göç ve kalkınma tartışmalarını gündeme getiren dönüm noktası olmuştur. Raporda, gelişmekte olan ülkelerin kalkınmasında, göçmen havalelerinin görece öneme vurgu yapılmıştır. Bu yüzden çalışmamızla göç ile büyüme arasındaki ilişki incelenirken değişken olarak göçmen havaleleri tercih edilmiştir. Literatürdeki diğer çalışmalardan farklı olarak büyümeyi temsil etmesi için kamu ve özel sektör yatırımlarının toplamına eşit olan gayri safi sermaye oluşumu tercih edilmiştir.

Yapılan Johansen Eşbütünleşme testi sonucunda Uzun dönemde göçmen havaleleri, doğrudan yabancı yatırımlar, ihracat, ithalat ve gayri safi sermaye oluşumu arasında eşbütünleşme ilişkisinin olduğu tespit edilmiştir. Denklemden görüldüğü gibi bağımsız değişkenlerden katsayı değerlerinden bazıları pozitifken bazıları negatiftir. Uzun dönemde GH’de meydana gelen %1’lik artış sermaye oluşumunu %0,55 artırır, doğrudan yabancı yatırımlarda meydana gelen %1’lik artış istihdam oranını %0,07 oranında azaltmaktadır. Değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişki olduğundan Hata Düzeltme Modeli kullanılmaktadır. Bir dönem gecikmeli hata düzeltme modeli katsayısı 0 ile 1 arasında ve işareti negatiftir. Değişkenlerin katsayıları anlamlıdır. Bir dönem sapmanın yaklaşık %0.82’si bir sonraki dönem düzeltilmektedir. Değişkenler arasında kısa dönemli ilişkilerde doğrudan yabancı yatırımlar ve ihracata ait katsayılar istatistiksel olarak anlamlı bulunamamıştır.

KAYNAKÇA

Abadan Unat, N. (2002). *Bitmeyen Göç*. (1.Baskı), İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Abadan Unat, N. (2015). *Türkiye'nin Son Elli Yıllık Emek Göçü: Yorum, Eleştiri, Öngörü*, Türkiye'nin Göç Tarihi, der. Murat Erdoğan, Ayhan Kaya, 1.b., İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Abadan Unat, N. (2017). *Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa*. (2.Baskı), İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Adıgüzel, Y. (2018). *Göç Sosyolojisi*, (2.Baskı) Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık

Ahmed, M. S. (2010). Migrant Workers Remittance and Economic Growth: Evidence from Bangladesh. *ASA University Review*, 4(1), 1-13.

Akan, Y. & Arslan, İ. (2008). *Göç Ekonomisi: Türkiye Üzerine Bir Uygulama*. Bursa, Ekin Yayınevi.

Akan, Y. ve Arslan İ. (2008). *Göç Ekonomisi*. Bursa, Ekin Yayınevi.

Akgür, Z.G. (1997). *Türkiye'de Kırsal Kesimden Kente Göç ve Bölgeler Arası Dengesizlik*, Ankara, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.

Aksoy, Z. (2012). Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 5(20), ss. 292-303.

Aktaş, M. (2015). Ücret Odaklı Uluslararası İşgücü Hareketliliğinin İşgücü Piyasalarına Etkileri. *TESAM Akademi*, 2(2).

Altunç, Ö.F. vd. (2017). Dış Göçlerin Türkiye Ekonomisinde İşsizlik Enflasyon ve Ekonomik Büyüme Üzerine Etkileri: Ekonometrik Bir Analiz (1985-2015). *Researcher: Social Science Studies*, 5(8), 197-212.

Apan, A. (2006). Türkiye'de İç Göç Olgusu: Nedenler ve Sonuçlar. *Yerel Yönetim ve Denetim Dergisi*. 11(5), ss. 26-33.

Arango, J. (2000). Explaining Migration: A Critical View, *International Social Science Journal*, 52(165), ss. 283-295.

Bailey R. (2010). *Immigration and Migration*. New York: Infobase Publishing.

Bakırtaş, T. & Kandemir, O. (2010). Gelişmekte Olan Ülkeler ve Beyin Göçü: Türkiye Örneği. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 18(3), ss. 961-974.

Balcıoğlu, İ. (2007). *Sosyal ve Psikolojik Açıdan Göç*. İstanbul, Elit Kültür Yayıncılık

Bennett, D.G. & Ole, G. (1979). Geographic Perspectives In Migration Research: A Bibliographical Survey. Studies in Geography, No.12

Blaauw P. F. & Uys M. D. (2006). The Dual Labour Market Theory And The Informal Sector In South Africa. *Professional Accountant*, 6(1), ss. 248-257.

BMMYK (UNHCR) (2001). *Dünya Mültecilerinin Durumu: İnsani Yardımın Elli Yılı*. (2000), Ankara: Başkent Matbaası.

BMMYK (UNHCR) (2002). Number of World's Migrants Reaches 175 Million Mark. Press Release.

BMMYKAB (2002). Mülteci Hukuku ile İlgili Belgeler. Jandarma Genel Komutanlığı ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin Düzenlediği "Sığınmacı ve Mülteci Meseleleri" semineri, 21-24 Ekim, İstanbul

Bodvarsson Ö.B. & Berg H. (2013). The Determinants of International Migration: Theory. In: The Economics of Immigration. New York:Springer Press , ss. 27-57.

Boubtane, E. Caulibaly, D. & Rault, C. (2013). Immigration, Unemployment and GDP in The Host Country: Bootstrap Panel Granger Causality Analysis on OECD Countries. *Econometric Modelling*, (33), 261-269.

Bove, V. & Elia, L. (2017). Migration, Diversity and Economic Growth. *World Development*, (89), 227-239.

Boyd, D. M. & Ellison, N. B. (2007). Social Network Sites: Definition, History, and Scholarship. *Journal Of Computer Mediated Communication*, 13(1), ss. 210- 230.

Brain, K. (2009). *International Migration*, OECD Publishing

Bretell, C & Hollifield J. (2015). Migration Theory : Talking across Dicipines, s.1-22

<https://estvitalesydemografia.files.wordpress.com/2013/04/introduccic3b3nmigration-theory-talking-across-disciplines.pdf>

Campbell, B.C. & Crawford, M.H. (2012). Causes and Consequences of Human Migration An Evolutionary Perspective. Newyork: Cambridge University Press.

Castles, S., M.J. Mark & Ammendola G. (1998). The Age of Migration: International Population Movements In The Modern World. London: Macmillan Press,

Chamunorwa, W. & Mlambo, C. (2015). The Unemployment Impact of Immigration in South Africa. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 5:(20), pp. 2631-2640.

Cılbant, C. ; Yalçınkay, M.H. & Karabıyık, C. (2018). Göç Ve Verimlilik İlişkisi: Türkiye Ve Avrupa Birliği Örneği. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(2), ss: 117-127.

Cohen, R. (1991). East-West and European Migration In A Global Context. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 18(1), ss. 9-26.

Cohen, R. (1995). European Colonisation and Settlement. The Cambridge Survey of World Migration, Cambridge: Cambridge University Press.

Cohen, R. (1996). *Theories Of Migration*. Cheltenham. Edward Elgar Publishing,

Cooray, A. (2012). The Impact of Migrant Remittances on Economic Growth: Evidence from South Asia. *Review of International Economics*, 20(5), 985-998.

Çağlayan S. (2011). Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, (17).

Çağlayan S. (2013). *Göç Kavramı ve Kuramları, Kent Sosyolojisi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi AÖF Yayınları

Çağlayan, S. (2006). Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (17), ss. 2-20.

Çam, F. (2014). *Avrupa Birliği Göç Politikaları*. Ankara, Alter Yayıncılık.

De Haas, H. (2008). Migration and Development A Theoretical Perspective. International Migration Institute, James Martin 21st Century School University of Oxford, Working Papers, Paper 9.

De Haas, H. (2008). Migration And Development: A Theoretical Perspective. Working Papers: University of Oxford ,

De Haas, H. (2010). Migration And Development: A Theoretical Perspective. *International Migration Review*, 44(1), ss.227-264.

De Knijff, P. (2010). Population Genetics And The Migration Of Modern Humans (Homo Sapiens). In: Migration History in World History. BRILL,. ss. 36-56.

Deniz, A, (2012). *Rusya'dan Antalya'ya Ulaşır GÖÇ ve Bu GÖÇÜN Sosyo-Mekânsal Sonuçları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Deniz, E. (2020). *Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ve Küresel Göç Yönetişimi: Kuramsal Analiz*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Deniz, T. (2014), Uluslar Arası Göç Sorunu Perspektifinde Türkiye. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 18(1), ss: 175-204.

Desai, A.M.; Kapur D. & Mchale, J. (2004). International Tax and Public Finance, *March* 23, p: 13.

Eker, K. (2008). *Türkiye’de Yasa Dışı Göç Sorunu*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi/Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir.

Ekici, S. & Tuncel, G. (2015). Göç ve İnsan. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*. 5(1), ss.9-22.

Emre, Y. (2015). Anthony Giddens ve Uluslararası İlişkiler: Yapılanma, Modernite ve Küreselleşme. *Uluslararası İlişkiler*, 11(44), ss. 5-23.

Enders, W. (2004). *Applied Econometric Time Series*. (Second Edition). New York: John Wiley and Sons.

Engin, C. & Konuk, T. (2020). Türkiye Ekonomisinde Uluslararası Göçün İşsizlikte ve Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: Ekonometrik Bir Analiz. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İİBF Dergisi*, 10(1), 103-123.

Erdoğan, M. (2020). Pandemi ve Göç: Türkiye-AB Mülteci Uzlaşısının Geleceği Paneli, 8 Mayıs 2020.

Erkiral Tavas, O. (2015). *Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne Tam Üyelik Sürecinde Uluslararası Göç Yönetimi Stratejisi (Bir Model Önerisi)*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Espíndola, A.L., S. Jaylson & Penna. J. (2006). A Harris-Todaro Agent-Based Model To Rural-Urban Migration. *Brazilian Journal of Physics*, 36(3A), ss. 603-609.

Faist, T. (2000). *The Volume And Dynamics Of International Migration*, Oxford University, Oxford.

Faist, T. (2003). *Uluslararası Göç ve Ulusaşırı Toplumsal Alanlar*. İstanbul. Bağlam Yayınları.

Feridun, M. (2004). Immigration, Income and Unemployment: An Application of the Bounds Testing Approach To Cointegration, Project MUSE Scholarly Journals Online. Lough Borough University. U.K, *The Journal of Developing Areas*, 41(1), pp. 37-49.

Fernandez-Kelly, M. (1995). *Social And Cultural Capital in The Urban Ghetto. The Economic Sociology Of Immigration*, New York, Russell Sage Foundation, ss.213-247.

Fordham, S. (1996). *Blacked Out: Dilemmas Of Race, Identity, and Success At Capital High*. University Of Chicago Press.

Furlaretto, F. & Robstad, O. (2019). Immigration and The Macroeconomy: Some New Empirical Evidence. *Review of Economics Dynamics*, (34), 1-19.

Garip, F. (2008). Social Capital And Migration: How Do Similar Resources Lead To Divergent Outcomes?. *Demography*, 45(3), ss. 591-617.

Garip, F. (2012). Discovering Diverse Mechanisms Of Migration: The Mexico–US Stream 1970–2000. *Population and Development Review*, 38(3), ss. 393-433.

Gençler, A. (2004). Avrupa Birliği'nin Göç Politikası. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*. Prof. Dr. Turan Yazgan'a Armağan Özel Sayısı, 49, ss. 174.

Gezgin, M.G, (2011). İşgücü Göçü Teorileri. *Sosyoloji Konferansları*, 1(23), ss.32-50.

Gitmez, A. (1979). *Dış Göç Öyküsü*. Ankara, Maya Matbaacılık

Glorius Birgit,(2018). Migration To Germany: Structures, Processes, And Discourses. *Regional Statistics*, 8(1).

Göktaş, Ö. (2005). *Teorik ve Uygulamalı Zaman Serileri Analizi*, Beşir Kitabevi, İstanbul.

Göv, A. & Dürü, Z. (2017). Göç ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: SEÇİLMİŞ BEŞ ÜLKE ÜZERİNE BİR EKONOMETRİK ANALİZ. *International Journal of Economic Studies*, 3(4), 490-502.

Gross, J. & Lindquist, B. (1995). Conceptualizing International Labour Migration: A Structuration Perspective. *International Migration Review*, 29 (2), ss.317-351.

Gujaratı, D. N. (1995). *Basic Econometrics*. (Third Edition). New York: McGraw-Hill.

Gujaratı, D.N. (1999). *Temel Ekonometri*. Çev: Şenesen Ümit ve Şenesen Gülay G. Literatür Yayıncılık, İstanbul,

Güllüpınar, F.(2012). Göç Olgusunun Ekonomi-Politiği Ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme. *Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(4).

Günay, E. vd. (2017). Dünya’da ve Türkiye’de Göç Yönetimi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(2), ss. 37-60.

Güreşçi, E. (2016). Ortak ve Farklı Yönleriyle İç ve Dış Göç. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(43), ss.1058-1064.

Hagen, J.Z. (2008). Why Do People Migrate A Review Of The Theoretical Literature. MPRA Paper No. 28197.

Halıcı, E. (2005). Sürdürülebilir Gelişme, Bilişim ve Beyin Göçü. Uluslararası Göç Sempozyumu Bildirileri Kitabı, İstanbul, Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yay. s. 259-260.

Hammar, T. (ed.). (1985). European Immigration Policy: A Comparative Study. Cambridge: Cambridge University Press.

Harris J.R, & Todaro, M.P. (1970). Migration, Unemployment And Development: A Two-Sector Analysis. *The American Economic Review*, 60(1), ss.126-142.

Hennings, M. (2013). The Migration and Development Nexus: A Case Study of Jordan since the 1950s. Senior Honors Study, The University of North Carolina.

Hiscock P. (2013). Early Old World Migrations Of Homo Sapiens: Archaeology. The Encyclopedia of Global Human Migration, Edited by Immanuel Ness.

Hill, K. (2006). Migration; Definitions and Measurement. *Jhon Hopkins Bloomberg School of Public Health*, Jhon Hopkins University.

Hollifield, J.F., Pia M.O. & Osang, T. (2006). Migration, Trade, and Development: An Overview. (Edited by Hollifield, J.F., Pia M.O. & Osang, T.) Migration, Trade, and Development, Proceedings of a Conference Hosted by The Federal Reserve Bank of Dallas, October 6, 2006, Published December 2007. s.3-8.

IOM, (2003). Glossary on Migration, Published By: IOM, Geneva, Switzerland.

IOM. (2009). Göç Terimleri Sözlüğü (Cilt 18). IOM.

Islam, N. & Yokota K. (2008). Lewis Growth Model And China's Industrialization. *Asian Economic Journal*, 22(4), ss.359-396.

İçduygu, A. & Sirkeci, İ. (1999). Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde Göç Hareketleri. Oya Baydar (Ed.), 75 Yılda Köylerden Şehirlere, 249-270, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

İslamoğlu, M. (2016). *Kur'an ve Tabiat Ayetleri Işığında Yaratılış ve Evrim*. İstanbul, Düşün Yayıncılık.

Jennissen, R.P.W. (2004). *Macro-Economic Determinants Of International Migration In Europe*, Hollanda, Rozenberg Publishers.

Karakoç, R. (2010). Göç ve Siyasal Katılma Davranışı: Konya Örneğinde Kentsel Bütünleşme ve Siyasal Katılma. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). T.C. Selçuk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Kardulias, P.N. & Hall T.D.A. (2007). World-Systems View of Human Migration Past and Present: Providing A General Model for Understanding The Movement of People. In: Forum on Public Policy: A Journal of the Oxford Round Table. Forum on Public Policy, ss.1-33.

Karpat, K. (2010). *Osmanlı'da Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler*. İstanbul, Timaş Yayınları.

Katseli, T., R.E.B. Lucas & Xenogiani, T. (2006). Effects of Migration on Sending Countries: What Do We Know?. OECD Development Centre, Working Paper No. 250.

Kindler, M., R. Vesselina, & Piechowska M. (2015). Social Networks, Social Capital and Migrant Integration at Local Level. European Literature Review. Institute For Research Into Superdiversity, In Iris Working Paper Series No. 6,

Knight, J.(2010). China, South Africa and the Lewis Model. In: The Rise of China and India, Londra: Palgrave Macmillan, ss. 27-38.

Kniff, P.D. (2010). Population Genetics and Migration of Modern Humans. In Migration History in World History, Hollanda: Brill.

Koçak, Y. & Terzi, E. (2012). Türkiye'de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri Ve Çözüm Önerileri. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 3(3), ss. 163-184.

Koyuncu, T. (2019). *Doğrudan Yabancı Yatırımlar, Enerji Tüketimi, Göç ve Karbondioksit Salınımı İle Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkilerin Analizi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.

Kumpıkate, V. & Zickute, I. (2012). " Synergy of Migration Theories: Theoretical Insights. *Inzinerine Ekonomika-Engineering Economics*, 23(4), ss.387-394.

Kurt, H. (2006). Göç Eğilimleri ve Olası Etkileri. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 4(1), ss. 135-160.

Kutlu, E. (1992). *Uluslararası İşgücü Hareketi Teorisi Çerçevesinde Türkiye'den AT. 'ye İşgücü Göçünün Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkilerinin Analizi*. Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 656, Anadolu Üniversitesi Basımevi, Eskişehir.

Latif, E. (2015). The relationship between immigration and unemployment: Panel Data Evidence from Canada. *Economic Modelling*, (50), 162-167.

Lee, S.L. (1966). A Theory of Migration. *Demography*, 3(1), s. 47-57.

- Lewis, W. A. (1954). Economic Development With Unlimited Supplies of Labour. *The Manchester School*, 22(2), ss.139-191.
- Mabogunje, A.L. (1970). Systems Approach To A Theory of Rural-Urban Migration. *Geographical Analysis*, 2(1) ss.1-18.
- Manning, P. (2015). Migration In Human History. D. Christian (Ed.), The Cambridge World History, Cambridge: Cambridge University Press, ss.277-310.
- Martin P.L. & Houstoun M.F. (1982).European And American Immigration Policies. *Law & Contemporary Problems*, 45(2), ss.29-54.
- Massey, D.S. et all, (1993). Theories Of International Migration: A Review And Appraisal. *Population and Development Review*,19(3), ss. 431-466.
- Mckeown, A. (2004). Global Migration 1846-1940. *Journal of World History*, 15(2), ss. 155-189.
- Meyers, E. (2000). Theories Of International Immigration Policy-A Comparative Analysis. *International Migration Review*, 34(4), ss.1245-1282.
- Molho, I. (1986). Theories Of Migration: A Review. *Scottish Journal of Political Economy*, 33(4), ss. 396-419.
- Morley, B. (2006). Causality Between Economic Growth and Immigration: An ARDL Bounds Testing Approach. *Economics Letters* 90, pp: 72–76.
- Mutluer, M, (2003). *Uluslararası Göçler ve Türkiye*. İstanbul, Çantay Kitapevi.
- Mutluer, M.,(2003). *Uluslararası Göçler ve Türkiye: Kuramsal ve Ampirik Bir Alan Araştırması*, İstanbul, Çantay Kitabevi
- Olejárová, E. (2007). Labor Migration As A Socio-Economic Phenomenon–Slovakia and The Czech Republic In A Comparative Perspective. Central European University, International Relations and European Studies.
- Özcan, E.D. (2017). Çağdaş Göç Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme. *İş ve Hayat Dergisi. Ekonomi Hukuk ve Sosyal Politika*, 2(4), ss.183-215.
- Özyakışır, D. (2013). *Göç: Kuram ve Bölgesel Bir Uygulama*. Nobel Akademik Yayıncılık, İstanbul.
- Parasız, İ. (2002). *Modern Emek Ekonomisi*, Bursa, Ezgi Yayınları
- Petersen, W. (1958). A General Typology Of Migration. *American Sociological Review*, 23(3),ss.256-266.
- Piore, M.J. (1972). Notes For A Theory Of Labor Market Stratification. MIT Libraries, No: 4.

Piore, M.J. (1979). *Birds of Passage: Migrant Labor And Industrial Societies*. Cambridge: Cambridge Press.

Pur, N. (1974). *Uluslararası İşgücü Hareketleri ve Türkiye*, İstanbul, İstanbul Matbaası.

Rani, S. (2018). Analysing Lee's Hypotheses of Migration In The Context of Malabar Migration: A Case Study of Taliparamba Block, Kannur District. *International Journal of Research In Geography*, 4(1), ss.1-8.

Ravenstein, E.G. (1885). The Laws of Migration. *Journal of the Statistical Society of London*, 48(2), p. 183.

Ravenstein, E.G. (1885). The Laws of Migration. *Journal of The Statistical Society of London*, 48(2), ss.167-235.

Ravenstein, E.G. (1889). The Laws of Migration. *Journal of The Royal Statistical Society*, 52(2), ss.241-305.

Robert, P. (1914). Racial Assimilation in Secondary Groups with Particular Reference To The Negro. *American Journal of Sociology (AJS)*, 19(5), pp. 606-623.

Saenz, R.Y. (2012). Globalization, Migration, And National Identity: A Global Perspective On The Role Of Education In Second-Generation Immigrants. *International Journal of Social Science and Humanity*, 2(3), ss.191-195.

Sağlam, S. (2006). Türkiye'de İç Göç Olgusu ve Kentleşme. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. (5), s. 34.

Sapancalı, F. (2005). *Sosyal Dışlanma*, Dokuz Eylül Yayınları

Sayın, Y., Usanmaz, A. & Aslangiri, F. (2016). Uluslararası Göç ve Yol Açtığı Etkiler: Suriye Göçü Örneği. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 18(31), ss.1-13.

Selim, S. & Güven, E.T. (2014). Türkiye'de Enflasyon, Döviz Kuru ve İşsizlik Arasındaki İlişkinin Ekonometrik Analizi. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(1), ss.79-204.

Sevinç, H., Bozkurt, E., Kürü, S., & Sevinç, D. E. (2016). Ekonomik Büyüme ve Göç İlişkisi: Gelişmekte Olan Ülkelere Dayalı Bir Analiz. *International Conference On Eurasian Economies 2016*, 398-403.

Simmons, J.W. (1980). Changing Migration Patterns In Canada 1966–1971 to 1971–1976. *Canadian Journal of Regional Science*, 3(2), ss.139-162.

Sinha, V.N.P. & Ataullah, M.D. (1987). Immigration -An Interdisciplinary Approach Statement on Signing the Immigration Reform, (İlk Basım), Delhi: Seema Publications, s.5-23.

Sjaastad, L.A. (1962). The Costs And Returns Of Human Migration. *Journal of Political Economy*, 70(5), Part 2, ss.80-93.

Skeldon, Ro. (2002). Migration and Poverty. *Asia-Pacific Population Journal*, 17(4).

Somuncu, B. (2006). *Türkiye'nin Avrupa Birliğine Tam Üyelik Sürecinde Uluslar Arası Göç Politikası*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Sorinel, C. (2010). Immanuel Wallerstein's World System Theory. *Annals of Faculty of Economics*, 1(2), ss.220-224.

Sönmez, M. (2004). Bulgaristan Göçmenleri Üzerine Sosyo-Ekonomik Yapı Araştırması: İzmir Örneği. (Yayınlanmamış Lisans Tezi), Ege Üniversitesi/Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, İzmir.

Spittel, M. (1998). Testing Network Theory Through An Analysis Of Migration From Mexico To The United States, Master's Thesis, Madison:University of Wisconsin,

Stahl, C.W. (1995). Theories Of International Labor Migration: An Overview. *Asian and Pacific Migration Journal*, 4(2-3), ss. 211-232.

Stiftung, F.E. (2012). Tarımda Mevsimlik İşçi Göçü Türkiye Durum Özeti, Mayıs. (Çevrimiçi) http://goc.bilgi.edu.tr/docs/FESdunyadan_12.pdf.

Stouffer S.A. (1940). Intervening Opportunities: A Theory Relating Mobility And Distance. *American Sociological Review*, 5(6), ss.845-867.

Sunday, Ü. (1972). Nüfusbilim Sözlüğü. Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara.

Şemşit, S, (2018). Avrupa Birliği Politikaları Bağlamında Uluslararası Göç Olgusu ve Türleri: Kavramsal Bakış. *Manisa Celâl Bayar Üniversitesi İİBF Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 25(1), ss.269-289.

Tağcı, F. (2009). Bir Sosyal Politika Sorunu Olarak Göç. *Kamu-İç Yayınları*, 10(4).

Tarasyev, A.A. & Jabbar, J.B. (2018). Dynamic Modeling of Labor Migration Impact on the Economic System Development. *IFACPapersOnLine*, 51(32), 407-412.

Tarı, R. (2006). *Ekonometri*. Dördüncü Baskı, İstanbul: Avcı Ofset.

Taylor, J.E. (2006). International Migration and Economic Development. International Symposium on International Migration and Development, Population Division Department of Economic and Social Affairs United Nations Secretariat, Turin, Italy, 28–30 June.

TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu. (2010). *İnsan Hakları Işığında Türkiye’de Bulunan Mülteciler, Sığınmacılar ve Yasadışı Göçmenlerin Sorunları*. Ankara, TBMM Basımevi.

Tekeli, İ. (2008). *Göç ve Ötesi*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Temiz, H.E. (2004). Küreselleşme Sürecinde Uluslararası Göç Hareketleri, Yoksulluk ve İşgücü Piyasaları. *İş Hukuku ve İktisat Dergisi*.

Todaro M.P. (1969). A Model Of Labor Migration And Urban Unemployment In Less Developed Countries. *The American Economic Review*, 59(1), ss.138-148.

Todaro, M.P. (1969). A Model of Labour Migration and Urban Employment in the LDCs. *American Economic Review*, 59, ss.138–148

Tokatlı, Ö.D, (2011). *Küreselleşme Sürecinde Uluslararası Göç Hareketlerinin İşgücü Piyasalarına Etkisi*. (Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi\Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Toksöz, G, (2006). *Uluslararası Emek Göçü*. Bağlam Yayınları, İstanbul.

Toksöz, G. (2006). *Uluslararası Emek Göçü*. İstanbul. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. No: 226.

Topbaş, F. (2007). *İç Göçün Belirleyicileri Üzerine Ekonometrik Bir Model Çalışması: 2000 Türkiye Örneği*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.

TÜİK, (TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU) (2006), Türkiye İstatistik Yıllığı 2006, <http://www.tuik.gov.tr/yillik/yillik.pdf>

Tümertekin, E. & Özgüç, N. (2004). *Beşeri Coğrafya: İnsan, Kültür, Mekan*. Çantay Kitabevi, İstanbul.

UN,(2002). International Migration Report, United Nations, New York,

Ünalın, T. (1998). *Türkiye’de İç Göçe İlişkin Veri Kaynaklarının Değerlendirilmesi*. İstanbul, Tarih Vakfı.

Vogler, M. & Rotte, R. (1999). The Effects of Development on Migration: Theoretical Issues and New Empirical Evidence. Discussion Paper No. 46.

Wallerstein I.M. (2000). *The Essential Wallerstein*. New York: New Press,

Wickramasinghe A. A. I. N, Wimalaratana, W. (2016). International Migration And Migration Theories. *Social Affairs*, 1(5), ss.13-32.

Wolfel, R.L. (2005). Migration In The New World Order: Structuration Theory And Its Contribution To Explanations Of Migration. *Geography Online*, 5(2).

Wolpert, J. (1965). Behavioral Aspects Of The Decision To Migrate. *Papers in Regional Science*. 15(1), ss.159-169.

Wolpert, J. (1966). Migration As An Adjustment To Environmental Stress. *Journal of Social Issues*, 22(4), ss.92-102.

Wood, C.H. (1982). Equilibrium and Historical-Structural Perspectives on Migration. *International Migration Review*. 16(2), s. 298–319.

Xenogiani, T. (2006). Migration Policy and its Interactions with Aid, Trade and Foreign Direct Investment Policies: A Background Paper. OECD Development Center, Working Paper No. 249.

Yalçın C, (2004). *Göç Sosyolojisi* Ankara, Anı Yayıncılık.

Yaman, A, (2016). Suriyeli Sosyal Sermayenin İnşası ve Yeniden Üretim Sürecinin Sivil Toplum ve Ekonomik Hayat Alanlarında İncelenmesi. *Göç Araştırmaları Dergisi*. 2(3), ss.94-127.

Yarcı, S, (2011). Pierre Bourdieu’da Sosyal Sermaye Kavramı. *Akademik İncelemeler Dergisi*. 6(1) ss.129-135.

Yıldız, A. (2014). Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri, *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 9(2), s.1687-1688.

Yılmaz, A. (2014). Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(2), ss. 1685-1704.

Yılmaz, A. (2014). Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri Ve Etkileri. *Electronic Turkish Studies*, 9(2), ss:1685-1705.

Yılmaz, G. (2005). Emek Göçünün Tarihsel Arka Planı (AB’deki İşçilerin Durumu). *Türk Tabipleri Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*, Temmuz-Ağustos-Eylül Sayısı, ss. 2.